

POVEJMO SI ZGODBE

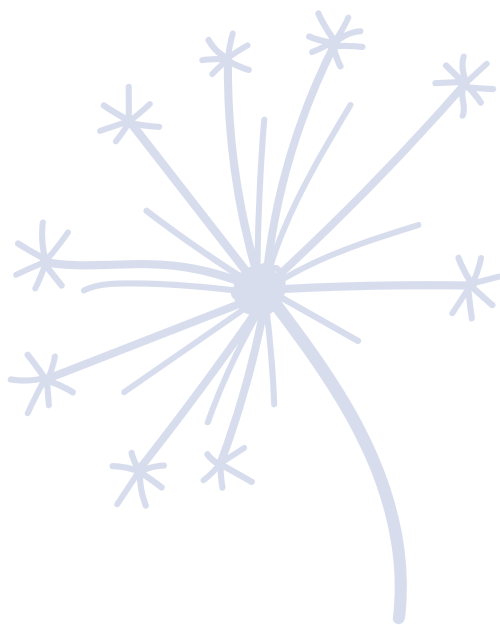
**DOŽIVLJANJE
IZOBRAŽEVALCEV
ODRASLIH
MED PANDEMIJO**

Le tisto omiko jaz štejem za pravo,
ki voljo zadeva, srce in glavo, vse troje!

Simon Gregorčič

POVEJMO SI ZGODBE

DOŽIVLJANJE IZOBRAŽEVALCEV ODRASLIH MED PANDEMIJO

Izdajatelj: Andragoški center Slovenije

Zanj: dr. Nataša Potočnik

Urednica: dr. Tanja Možina

Jezikovni pregled: Vlasta Kunej

Oblikovanje in prelom: Ksenija Konvalinka

Objava (elektronska izdaja):

spletna stran <https://mozaik.acs.si/covid-zgodbe/pdf> in spletna stran

<https://kakovost.acs.si/knjizna-polica/>

Leto izdaje: Ljubljana, 2021

Publikacija je brezplačna.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI](https://cobiss.si)-ID [84849155](https://cobiss.si)

ISBN 978-961-7116-19-9 (PDF)

Pripravo publikacije financira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

POVEJMO SI ZGODBE

**DOŽIVLJANJE
IZOBRAŽEVALCEV
ODRASLIH
MED PANDEMIJO**

Andragoški center Slovenije

2021

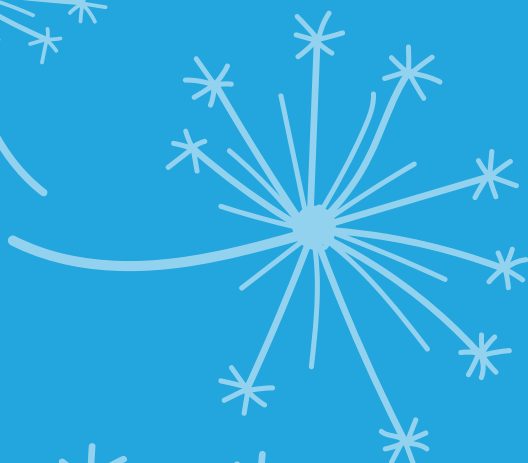
Vsebina

PREDGOVOR	11
● O pomenu zgodbe in narativne vednosti pri presojanju in razvijanju kakovosti izobraževanja	13
<i>Tanja Možina</i>	
KAKO SMO IZOBRAŽEVALCI ODRASLIH DOŽIVELI PANDEMIJO COVID 19	21
● Pozitiven odnos je najpomembnejši	23
<i>Zdenka Birman Forjanič</i>	
● Zgoščena v en sam odziv	27
<i>Nevenka Bogataj</i>	
● Na robovih realnega	33
<i>Sandra Bohinec Gorjak</i>	
● No, to pa ne bi smelo biti težava	37
<i>Mateja Brejc</i>	
● Zemlja pa se še vedno vrti	41
<i>Jana Bervar</i>	
● Delo - vzpostavljanje javne mreže - šolanje - vse na daljavo	45
<i>Andreja Dobrovoljc</i>	
● Kako sem spremljala vpeljevanje izobraževanja na daljavo med covidom-19	49
<i>Jasna Dominko Baloh</i>	
● 3 v 1	53
<i>Neda Dorđević</i>	
● Covid je razkril ...	59
<i>Olga Drofenik</i>	
● Koronske počitnice, ki so bile vse drugo, samo počitnice ne	65
<i>Nina Fele</i>	
● Regijski festival na daljavo – strokovni in osebni izziv	69
<i>Brigita Herzenjak</i>	

● Drobna refleksija ali kako je covid-19 vplival na mojo strokovno identiteto	73
<i>Petra Javrh</i>	
● Moj »vstop« v prakso izobraževanja odraslih na daljavo	79
<i>Sonja Klemenčič</i>	
● Starejši in študij na daljavo. Nenaden prehod v virtualno družbo	87
<i>Ana Krajnc</i>	
● Veliko dobrega v negotovih časih	101
<i>Nevenka Kocijančič</i>	
● Računalniška »idila« v času novega koronavirusa	105
<i>Franci Lajovic</i>	
● 1 + 1 = 10	109
<i>Radovan Krajnc</i>	
● Živeti na daljavo	113
<i>Mateja Maver</i>	
● Stara pamet, mlade roke	117
<i>Mojca Medvešek</i>	
● Na drugi strani slogana »vse iz domačega fotelja«	121
<i>Vera Mlinar</i>	
● Izvajalec na daljavo ali oddaljeni izvajalec (kar vam zveni bolje)	125
<i>Miran Morano</i>	
● Vrednost, ki jo imamo v naših odnosih	129
<i>Tanja Možina</i>	
● Najprej burek za vse, nato pa v raketo	145
<i>Darijan Novak</i>	
● Utrinki leta in pol na daljavo	149
<i>Jasmina Orešnik Cunja</i>	
● Tudi covid-19 ima dve plati ali izobraževanje odraslih sodobno drugače	165
<i>Zvonka Pangerc Pahernik</i>	

● Knjižnica Andragoškega centra Slovenije dobro deluje (tudi) na daljavo <i>Ana Peklenik</i>	169
● Moja izkušnja v novi dobi <i>Emma Perme</i>	173
● Prebujenje v drugačno jutro <i>Irena Potočar Papež</i>	181
● Ostanite zdravi. Ostanimo ljudje! <i>Nataša Potočnik</i>	185
● Naša zgodba – zgodba Univerze za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani <i>Alijana Šantej</i>	189
● Zgodba očeta skozi pogled informacijsko-komunikacijske tehnologije <i>Robert Šmalc</i>	195
● Novoletne želje in zakaj jih nimam (več) <i>Petra Šmalcelj</i>	199
● Pandemija covid-19, izziv za mojo digitalno usposobljenost in svetovanje na daljavo <i>Tanja Vilič Klenovšek</i>	203
● Ne sprašuj se, zakaj se je to zgodilo, vprašaj se, kako poiskati pot do kakovostnih in zanimivih predavanj ali delavnic <i>Tatjana Zidar Gale</i>	209
VIRI	213

PREDGOVOR

O pomenu zgodbe in narativne vednosti pri presojanju in razvijanju kakovosti izobraževanja

Tanja Možina

Andragoški center Slovenije

Uvod

Z vami, ki to berete, želim v uvodu podeliti nekaj motivov in razmišljanj, ki so v meni sprožila zamisel, da bi bilo za nadaljnji razvoj kakovosti izobraževanja odraslih na daljavo pa tudi dela na daljavo dobro odstreti vsaj nekaj ozadja občutenj, doživljanj in premišljevanj, ki smo jih vsi mi, ki delujemo v izobraževanju odraslih pa tudi na drugih področjih, doživljali v tem posebnem času med pandemijo.

Na začetku je bila sicer zamisel, da naj bi v letu 2021 na podlagi številnih izkušenj, ki smo si jih na Andragoškem centru Slovenije pridobili z izobraževanjem na daljavo med pandemijo, oblikovali posodobljena priporočila oziroma smernice za načrtovanje in izvajanje izobraževanja odraslih na daljavo. Vendar se mi je takšna zamisel v nekem trenutku uprla. Uprla pa se mi je zato, ker sem opazovala odzive številnih praktikov na tisočere nove odloke, navodila, smernice, priporočila, ki že leto in pol neprenehoma pri-

hajajo z nacionalne ravni, se ves čas spreminjajo, prilagajajo, dopolnjujejo, ene izničijo druge, so si v koliziji in še bi lahko naštevala. Zaznavala sem, da so od tega utrujeni, da jim je dovolj vseh odlokov, navodil, smernic, in da jim je vse pogosteje dovolj tudi vseh nas, ki delujemo na nacionalni ravni ter pripravljamo takšne dokumente – čeprav v dobri veri, da bomo z njimi prispevali k dobremu. Po drugi strani pa paradoks: čeprav so od vsega tega utrujeni, prihajajo od njih vseeno novi in novi pozivi, naj vendar že dobijo navodila, ki bodo jasna, natančna, v katerih bo pisal natanko ta in ta stavek ... Res je sicer, da je bilo takšnih pozivov manj s področja izobraževanja odraslih kot z drugih področij. Ali pa so bili samo manj slišani.

Zazdelo se mi je, da ne ena ne druga skrajnost nista dobri oziroma da se v javnem prostoru vedno bolj porajajo kognitivne pa tudi čustvene disonance, da pa morda še vedno niti ne znamo prav dobro razumeti, zakaj natanko smo tako zelo in vedno bolj razklani, in to ravno v času, ko bi morali kot družba stopiti skupaj. Zato sem si rekla: Potrebujemo smernice za izobraževanje odraslih na daljavo, a naredimo jih na malo drugačen način. Naredimo nekaj pristnega in naredimo to skupaj. Naredimo nekaj, kar nam bo morebiti pomagalo vsaj malo odstreti zaveso v naše doživljanje in premišljevanje o tem posebnem času. Dajmo en drugemu glas. Povejmo si naše lastne zgodbe! In potem, ob njihovem prebiranju, premišljajmo o njih, vsak zase in skupaj. Zgodbe pa zapišimo tako, da bo mogoče iz refleksije izkušenj izluščiti tudi smernice za nadaljnje izvajanje izobraževanja odraslih na daljavo.

Pomen zgodbe pri presojanju in razvijanju kakovosti

Uporabo zgodbe pri proučevanju kompleksnih procesov presojanja in razvijanja kakovosti v izobraževanju odraslih smo prvič preskusili v omrežju Svetovalcev za kakovost izobraževanja odraslih v sodelovanju z dr. Robijem Krofličem, ki je ravno v tistem času proučeval pomen zgodbe pri vzgoji za umetnost. Združili smo naša zanimanja in tako so leta 2020 številni učitelji odraslih zapisali svoje zgodbe o delu z udeleženci izobraževanja odraslih. Namen je bil opisati strokovne izzive, s katerimi se soočajo pri delu z različnimi skupinami odraslih, in kako jih uresničujejo v svoji praksi. Iz tega se mi je porodila zamisel: zapišimo enkrat mi, sodelavci Andragoškega cen-

tra Slovenije in naši zunanji sodelavci, naše zgodbe iz obdobja covid-19. Povejmo, kako smo mi doživeli ta posebni čas, kaj smo se naučili iz njega. Prispevajmo naše osebne strokovne zgodbe v javni prostor. In prepustimo drugim, tistim, ki jih bodo prebirali, da jih nagovorijo, da iz njih izluščijo kaj, kar bo zanje imelo smisel, kar bo izzvalo njihova razmišljanja, kar bo morda uporabno za njihovo delo in bo prispevalo k razvoju njihovih subjektivnih teorij učenja, poučevanja, dela na daljavo.

Ontološki pomen zgodbe

Na pomen zgodbe je v evropski tradiciji prvi opozoril Aristotel s svojim konceptom peripatije (Aristotel 2005, v Kroflič 2017). Zgodba oziroma *mitos* je namreč oblika predstavljene realnosti, človeških dejanj, s katero dobimo vpogled v resnico upodobljene življenjske zgodbe in pomenov, ki jih s svojimi dejanji ustvarjajo njeni akterji (Kroflič 2010). Pripovedovati (*narrare*) pomeni hkrati vedeti na specifičen način (*gnarus*) (Bruner 2002, str. 27, v Kroflič 2017). Pripovedovanje zgodbe je torej specifična oblika *praxis*, ki omogoča dostop do uvida, kako voditi svoje življenje, to je do praktične modrosti (*phronesis*).

Za nas je to pomenilo, da smo z zapisom svojih zgodb opisali našo praktično izkušnjo. Kako smo marca 2020, ko je bila v Sloveniji razglašena pandemija, to doživeli? Kakšni so bili naši prvi odzivi? Kako smo se počasi začeli prilagajati novi resničnosti? Kako smo to počeli v prepletu svojega službenega in zasebnega življenja? In katere reflektirane izkušnje, življenjske in strokovne, lahko danes, ko je za nami leto in pol tega posebnega časa, že osvetlimo?

Te posebne razmere so tako močno posegle v naš vsakdanjik, v sestavo dneva, družinskega in delovnega časa in življenja, da so na neki način za marsikoga pomenile tudi travmatično izkušnjo. Za nekoga drugega pa sploh ne. Razmere, v katerih doživljamo ta čas, so namreč povsem različne. Zato tudi ni ene zgodbe iz tega časa; toliko jih je, kolikor je nas, ki živimo v njem. Ljudje smo bitja, ki za svoj obstoj, predvsem pa za ustvarjalno bivanje v skupnosti, za to, da smo dejavni, da prispevamo, potrebujemo smisel. Pripovedovanje zgodb o covidu-19 ima v sebi tudi potencial osmišljanja lastne izkušnje, hkrati pa tudi izkušnje drugega, izkušnje skupnosti.

Narativno raziskovanje

Strokovnjaki, ki se ukvarjajo s konstruktivističnimi evalvacijami, spodbujajo narativno raziskovanje. Pripovedovanje in raziskovanje vsebin zgodb pa je eden izmed načinov naracije – pripovedi. Narativno raziskovanje je proučevanje tega, kako ljudje doživljamo svet. Izhaja iz domneve, da sta izobraževanje in raziskovanje izobraževanja konstrukcija in rekonstrukcija osebnih in družbenih zgodb. Učeči se, učitelji in raziskovalci so pripovedovalci zgodb, hkrati pa se pojavljajo kot akterji v svojih zgodbah in zgodbah drugih. (Connelly in Clandinin 1990)

Da bi lahko razumeli sebe in druge, potrebujemo vpogled v ozadje, v katerem se porajajo naše izkušnje. Pomemben zorni kot uporabe zgodbe pri narativnem raziskovanju je, da tako pripovedovalci zgodb dobimo »glas«, možnost, »da lahko povemo«, »da smo slišani«. Ni pa pomembno samo to, da ubesedimo svojo izkušnjo; pripovedovanje zgodb nam omogoči tudi refleksijo dane izkušnje. Prav to pa nam pomaga razumeti sebe in druge. Ljudje namreč ves čas svoje zgodbe živimo, o njih pripovedujemo, premišljujemo in jih tako premišljene živimo naprej. Pomembno je, da lastne zgodbe premislimo skupaj z drugimi ter se poglobimo tudi v zgodbe drugih in jih premislimo.

Hermenevtično-dialektični krog

Narativno raziskovanje je jedro konstruktivistične evalvacije. Guba in Lincoln (1994) vidita pravo pot v tovrstnih procesih v uporabi t. i. hermenevtično-dialektičnega procesa. Proces je hermenevtičen, ker je interpretativen po naravi, in dialektičen, ker omogoča soočanje različnih pogledov, da bi se dosegla sinteza teh na višji ravni. Pri tem ne gre za to, da bi ovrgli neko mnenje ali stališče (konstrukcijo) ter želeli utemeljiti in potrditi neko drugo, temveč za poskus povezave različnih mnenj in stališč (konstrukcij), da bi omogočila skupno raziskovanje različno mislečih. Vse strani so tako sočasno izpostavljene izobraževanju in krepitvi.

Če torej želimo zagotoviti človekov dostop do smisla nekega dogodka, lahko to storimo le s hermenevtičnim krožnim premislekom o konkretnosti posamičnega dogodka v širšem zgodovinskem kontekstu in občem zavedanju pomena minulih dogodkov (Kroflič 2015). Zgodbe, ki jih pripovedujemo,

nam omogočajo vznik narativne vednosti – ta pa zajema zmožnost poslušanja kot vstopanja v dialog s pripovedovalcem, prepoznanje narativne zasnovanosti naše življenjske zgodbe, imaginacijo, s katero se lahko vživljamo in spoznavamo različne perspektive udeleženih ter zremo na življenje v časovni perspektivi preteklosti, sedanosti in prihodnosti, predelavo travmatičnih izkušenj in katarzično olajšanje potlačenih frustracij ter kultiviranje praktične modrosti kot zmožnosti odločanja v nepredvidljivih življenjskih okoliščinah in kritično vstopanje v družbeno realnost. (Kroflič 2017)

Sprejemanje različnosti, spoštljivost in dialoškost

Pomembno je opozoriti na etične vidike tovrstnih procesov, ki temeljijo na soočanju ter sprejemanju različnosti in dialoškosti. V njih lahko uvidimo intenco po pripoznavanju drugačnosti, različnosti. Da pa bi lahko dosegli to, potrebujemo okrepitev zmožnosti za medsebojno komunikacijo in dialog. Na ta zorni kot opozarjata avtorja Rice in Burbules (1992) v delu *Komunikacijske vrline in odnosi v izobraževanju*. V modelu izobraževanja, za katerega se zavzemata, ima namreč prav komunikacija osrednjo vlogo. Da bi se bili zares sposobni soočati z drugačnostjo in jo sprejemati, potrebujemo vrline, kot so potrpežljivost, tolerantnost do drugačnega mišljenja, spoštljivost do različnosti, pripravljenost in sposobnost pozorno poslušati, odprtost do sprejemanja in podajanja kritike, poštenega in iskrenega izražanja. Tovrstne vrline zajemajo čustvene in intelektualne zmožnosti, ki nam omogočajo razumevanje razlik v prepričanjih, vrednotah, izkušnjah in so kot takšne sredstva in izid progresivnih zasnov izobraževanja. Brez njih, tako menita avtorja Rice in Burbules, ni mogoče dosežati novega znanja in razvijati etične razsežnosti, kot je občutljivost za potrebe drugega tudi ali še posebno takrat, ko je drugačen od nas. (Rice in Burbules 1992, v Možina 2010)

Inkluzivna demokratična komunikacija domneva, da lahko vsi udeleženci javnost nekaj naučijo o družbi, v kateri prebivajo skupaj, in o problemih skupnega bivanja. Domneva tudi, da se vsi udeleženci ne zavedajo vseh vidikov družbe in sveta, ter da vsakdo vstopa v politični konflikt z neko držo, predsodki, slepimi pegami ali stereotipi. Še posebno v množični družbi, v kateri je vednost drugih lahko podana z veliko statističnimi posplošitvami, se lahko pojavi malo razumevanja o različnih življenjskih potrebah in inte-

resih družbenih skupin. Pod takšnimi pogoji je temeljna norma politične komunikacije, da si moramo vsi prizadevati za razširitev družbenega razumevanja z učenjem o specifičnih izkušnjah in pomenih oseb, ki pripadajo drugim družbenim skupinam. Zgodba to razumevanje olajša in je včasih prava avantura. (Arendt 1992, v Kroflič 2017)

Pomen izpovedane zgodbe

Naše življenje je torej že implicitna zgodba, ki pa postane bogatejši vir spoznanj, če je izpovedana. Razlogov za to je več. Kearney (2016, str. 50, v Kroflič 2017) pravi, da je zgodba vnovična izpoved o preteklosti, ki pomeni prepletanje preteklosti z zdajšnjim branjem teh dogodkov v luči nadaljevanja naše eksistencialne zgodbe. V zgodbi se prav tako soočimo z možnostjo vpogleda v človekovo življenje z več perspektiv oseb, udeleženi v upodobljenem dogodku. Splošnega pogleda namreč ne dosežemo z abstrahiranjem, temveč s preiščljeno pozornostjo do partikularnega, to pa dosežemo s pripovedovanjem oziroma priklicem različnih zgodb o dogodku iz množice konfliktnih perspektiv, ki ga sestavljajo. Tako se od gole izkušnje premaknemo h kritičnemu razumevanju. (Disch 1993, str. 686, v Kroflič 2017)

Ko sem kot urednica prebiralala zgodbe, ki jih zajema publikacija, sem zares dobila občutek, da v tem posebnem času ljudje potrebujemo varen prostor, v katerem lahko izpovemo svoje zgodbe, doživljanja in občutenja, svoja razmišljanja, refleksije. Da si jih v bistvu želimo podeliti med seboj, da bi jih včasih morda najraje kar izkričali, da bi nas le kdo slišal; to še posebno takrat, ko se ne počutimo dovolj slišane. Pripovedovanje lastne zgodbe nam nekako zagotavlja relativno stabilnost sebstva, po drugi strani pa zmožnost spreminjanja in osebnega razvoja. Ob tem pa je treba dodatno poudariti, da oseba vzpostavlja zavedanje sebe in s tem občutek identitete tako, da vstopa v zgodbe drugih: »Drugi', preko katerega najdemo pot do sebe, je drugi osebnega ali zgodovinskega spomina, imaginarni drugi minulih in sedanjih zgodb, ter seveda realni drugi, s katerim vstopamo v neposreden odnos; skrivnostni, drugi' torej prebiva v nas samih – v nezavednem, v pričevanjih in upodobitvah preteklosti in zdajšnjega trenutka, v fikcijskih projekcijah (ne)želene prihodnosti, ter seveda v konkretnih osebah in skupnostih, s katerimi se srečujemo in povezujemo.« (Kroflič 2015, str. 86)

Pomen zgodbe in narativne vednosti za terapevtsko soočanje z osebnimi in družbenimi travmami

Še en pedagoški pomen, ki ga pripisujemo zgodbi, je možnost soočenja z osebnimi in družbenimi travmami, tako da pripovedujemo ali poslušamo zgodbe. To je vloga zgodbe, ki jo je že Aristotel označil s pojmom katarze, v najčistejši obliki pa se je zunaj dramske predstave uveljavila kot »pripovedno zdravljenje« (*talking cure*) v psihoanalizi in številnih psihoterapevtskih metodah (Kearney 2012, v Kroflič 2017).

Zgodba nas ne privede samo do upodobitve zle izkušnje, temveč tudi do podoživljanja zla oziroma do katarzičnega žalovanja, ki spreminja pasivno objokovanje v možnost aktivne pritožbe, protesta (Kearney 2004, str. 96, v Kroflič 2017). Katarza nas namreč opozarja, da so mogoča nova dejanja, da se lahko izognemo obsesivnemu ponavljanju in represiji, retribuciji, zli veri v usodo, ki nas vodijo k doživljanju neizbežne tujosti zla. Žalovanje je torej najpomembnejši način, da nečloveški naravi trpljenja ne dovolimo, da nas vodi v popolno izgubo sebe. Nujna je neka vrsta katarze, da nas obvaruje pred zdrsom v fatalizem in željo po maščevanju, kar je pogost pojav v stanju brezupa. Naša naloga je, da paralizmo spremenimo v protest. Tisto, kar omogoča katarzično doživetje zle izkušnje s podoživljanjem zgodbe, je po Kearneyu (2012, v Kroflič 2017) narativna imaginacija; ta na eni strani omogoča empatično vživetje v akterje zgodbe, na drugi strani pa nam zagotovi estetsko distanco, ki nam omogoči razkritje pomenov. Skrivnostna stopitev empatije in distance ustvari v nas dvojno vizijo, nujno za popotovanje od zaprtega ega k drugim možnostim življenja. Katarzično olajšanje omogočata zadostna stopnja udeležnosti v dogodku in sočutje na eni strani, ter to, da nas *mimesis* deloma oddalji od dejanja pred nami, nam torej po drugi strani omogoči primerno distanco do dejanja. Ne le spominjanje travmatične preteklosti ob psihoanalitikovi pomoči, tudi literarno ustvarjanje je svojevrstno katarzično početje (Kroflič 2017).

Povabilo k prebiranju naših zgodb

V številnih zgodbah, ki se vam bodo odstrle na naslednjih straneh, sem zaznala prav to moč transformacije hude izkušnje v nekaj dobrega. Ko pišem ta uvodnik, se poletje 2021 nagiba v jesen. Želela bi si zapisati, da je ta v

marsičem travmatični čas pandemije že za nami. Želela bi si verjeti, da so zgodbe, ki smo si jih izpovedali, nekaj, kar lahko zdaj pospravimo v zgodovino, saj nam o temah, ki jih razgrinjajo, ni treba več razmišljati. A žal ni tako. Prav zdaj, v jeseni 2021, se nam napoveduje nov, že četrti val epidemije, ki naj bi bil po predvidevanjih strokovnjakov še močnejši od prejšnjih treh, ki so bili že tako hudi. Zdravstvena stroka in sploh vsa znanost deluje nemočno ob pozivanju ljudi, naj se cepijo, saj bo ob tako nizki precepljenosti prebivalstva četrti val pandemije hujši, kot bi bil sicer. Tesnobne občutke mi zbuja vpogled v razklanost naše družbene skupnosti v trenutkih, ko bi vsi mi, vsak posebej in vsi skupaj, morali izkazati največ odgovornosti, ne zgolj odgovornosti zase in za svoj blagor, pač pa tudi več občutka za drugega, za tistega, ki je ranljivejši, za skupnost.

Pa vendar mi prav prebiranje zgodb izobraževalcev odraslih zmanjšuje te tesnobne občutke. To so zgodbe ljudi, naše zgodbe! Pripovedujejo o človekovi sposobnosti prilagajanja, o človečnosti, kolegialnosti, sodelovanju, dejavnemu delovanju za tiste, za katere izobraževalci odrasli smo, za ljudi, za skupnost. Vse te naše zgodbe pripovedujejo o učenju kot našem velikem zavezniku, zavezniku, ki pomaga predružačiti še tako zahtevne čase, učenju, ki nas vodi naprej in povezuje v skupnem. Dajejo mi občutek, da sem del strokovne skupnosti, ki ji je mar za druge ljudi! Biti del strokovne skupnosti daje občutek varnosti!

Zgodbe v publikaciji so nanizane po abecednem vrstnem redu avtorjev. Vsak avtor je dobil toliko prostora, kolikor ga je potreboval, da je izpovedal svojo zgodbo.

Naj vse te naše zgodbe vsakemu od vas spregovorijo same zase, naj vas obogatijo. Veseli bomo vaših odzivov, vaših zgodb.

Vsem avtorjem, ki ste bili pripravljeni deliti svoje zgodbe, svoje, tudi zelo osebno doživljanje in svoj premislek z javnostjo, za skupno dobro, pa en velik HVALA!

POVEJMO SI ZGODBE

**KAKO SMO IZOBRAŽEVALCI
ODRASLIH DOŽIVELI
PANDEMIJO COVID-19**

Pozitiven odnos je najpomembnejši

Zdenka Birman Forjanič

Razvojna sodelavka, koordinatorica programov andragoškega
usposabljanja in spolnjenjanja
Andragoški center Slovenije

Za različne skupine izobraževalcev odraslih na Andragoškem centru Slovenije vsako leto razvijemo vsaj en nov program usposabljanja in spolnjenjanja. Za leto 2020 sem vodji našega središča dr. Tanji Možina predlagala, da bi vsebinsko zajeli sicer občutljivo, a zelo pomembno temo, ki se je že nekaj časa kazala kot nujno potrebna – delo z udeleženci s posebnimi potrebami.

Stik z udeleženci s posebnimi potrebami je za izobraževalce odraslih realnost, saj se pogosto srečujejo z njimi. Vsako takšno srečanje in interakcija sta velikokrat tudi »poseben« dogodek, »posebna« okoliščina, na katero se verjetno nikoli ne moremo povsem dokončno in dovolj dobro pripraviti. Zato so udeleženci s posebnimi potrebami tudi za izobraževalce odraslih »veliki učitelji«.

S predlogom se je strinjala, naslov programa pa se mi je utrnil v trenutku – Vloga izobraževalca odraslih pri delu z udeleženci s posebnimi potrebami. Tudi predavateljico sem že imela pred očmi – Sandro Bohinec Gorjak, univerzitetno diplomirano komunikologinjo. Dobro pozna to področje, saj ima

tudi sama doma otroka s posebnimi potrebami. Vrsto let je bila predsednica društva staršev otrok s posebnimi potrebami in še bi lahko naštevala. In kar je za nas zelo pomembno – zelo dobro pozna ciljno skupino andragoških in pedagoških delavcev ter drugih strokovnjakov, ki delujejo v izobraževanju odraslih. To je za Andragoški center Slovenije kot krovno institucijo na tem področju pri razvoju novih programov andragoškega usposabljanja in spopolnjevanja odločilnega pomena.

In sva začeli delo. Prvi pogovor sva imeli že v začetku decembra 2019, za obe je pomenila vsebinska priprava programa velik izziv. Veliko je bilo skupnega razmišljanja, v kaj konkretno usmeriti vsebino. Z izobraževalci odraslih je na primer treba spregovoriti o tem, kaj so posebne potrebe in kakšna je njihova pojavnost v svetu in pri nas. Nekaj je dobro reči o čustvih in odzivih izobraževalca odraslih, ko se znajde v komunikaciji z osebami s posebnimi potrebami. Dobro je vedeti, kako usmeriti svojo komunikacijo pri poučevanju teh oseb. Tudi empatije, sožitja, čuječnosti ne smeva izpustiti. Vsebino programa sva pilili tako dolgo, da sva bili na koncu obe zadovoljni in do poletja je bil program zapisan v skladu z našo metodologijo.

Vmes je prišla pandemija, veliko smo delali od doma. Pričakovala sem, da bomo lahko program glede na termin, ki je bil določen, 22. oktober, izpeljali v živo. Gre za delavniški način dela, poudarek je na skupinskem delu, izmenjavi mnenj, izkušenj, zato dolgo nisva niti pomislili, da bi ga lahko izpeljali na daljavo. Predavateljica ni imela veliko izkušenj z delom na daljavo, vsebine, s katerimi se ukvarja, pa so večinoma take, da zahtevajo osebni stik.

Septembra in še v začetku oktobra smo imeli na Andragoškem centru Slovenije kar nekaj izobraževanj v živo, vendar se je položaj v državi slabšal in bolj ko se je približeval 22. oktober, bolj sem ugotavljala, da programa ne bo mogoče izpeljati v živo. Navezala sem stik s predavateljico in ji povedala, da bova morali sprejeti nov izziv in razmisliti, kako program, ki sva ga pripravili, izpeljati na daljavo. Osebno sva se dobili sredi novembra in še zdaj vidim njen izraz na obrazu: menila je, je da res ne ve, ali je mogoče te vsebine izpeljati na daljavo, sploh pa ne do konca leta in brez izkušenj na tem področju. Z mojim pozitivnim odnosom, prepričanjem, da je vse mogoče, če je volja, in spoznanjem, da bo imela pri izpeljavi tehnično podporo, je že po dobre pol ure sestanka privolila, da bo program izpeljala na daljavo. Ker je treba

železo kovati, dokler je še vroče, sva določili nov datum izvedbe, in sicer 2. in 3. december 2020.

V nadaljevanju sva si vzeli čas in pregledali vse teme v programu. Razmišljali sva, kako bi jih izpeljali na daljavo, katere vaje bi bile primerne ipd. Predavateljica zares ni imela izkušenj z delom na daljavo, zato sem ji pripravila še nekaj pisnega gradiva, predvsem o delu z aplikacijo Zoom. Hvaležna in prijetno vznemirjena, pripravljena na skok v »neznano« in nove izzive, je odšla domov.

Bližal se je datum izvedbe. Gradivo je bilo pripravljeno, vaje dogovorjene, scenarij pripravljen. Zanimanje udeležencev je bilo veliko, na delavnici nas je bilo skupaj s predavateljico 26. In kako je šlo na sami pilotni izvedbi delavnice? Zelo dobro. Predavateljica je pritegnila udeležence k sodelovanju, kolikor se je dalo, imela je pripravljenih veliko primerov in drugega različnega gradiva, omogočena jim je bila izmenjava mnenj in izkušenj, dobili so pregledno učno gradivo, ki ga lahko še večkrat vzamejo v roke. Eden od kazalnikov, da so bili udeleženci, čeprav je bila delavnica izpeljana na daljavo, zadovoljni, so tudi njihovi odgovori v evalvacijskih vprašalnikih. Čestitali so nam za dobro izpeljano delavnico, ki je potekala v zelo sproščenem ozračju. Pohvalili so predavateljico, njeno srčnost in zavzetost ter tudi zavzetost vseh, ki smo pripomogli k temu. Napisali so, da je bila delavnica dobrodošla in koristna in da nam tak pozitiven odnos želijo tudi v prihodnje.

Po končani delavnici sva za nekaj časa sedli še s predavateljico in ugotovili, da smo lahko glede na to, da je bila to pilotna izvedba, ki ni potekala v živo, kot smo si želeli, zadovoljni. Delo smo opravili najboljše, kolikor je bilo v teh okoliščinah mogoče. In dobili dobro izkušnjo za naprej, saj večina izobraževanja v letu 2021 poteka na daljavo. Predavateljica Sandra Bohinec Gorjak je imela že v prvi polovici letošnjega leta dve tovrstni izvedbi in obe je izpeljala odlično.

Potrdilo se je, kar sem v svoji zgodbi večkrat zapisala – pozitiven odnos do vsega, kar se nam dogaja in nam pride nasproti, je najpomembnejši.

Zgoščena v en sam odziv

Nevenka Bogataj

Vodja nacionalnega omrežja študijskih krožkov, raziskovalka

Andragoški center Slovenije

Uvod

V epidemijo sem vstopila naravnost z (v več letih edine) bolniške. Le kaj je tisti kašelj zares bil? Sledila je odredba o delu na domu, nato obdobje časovnic s službe v domači sobi. Odgovornost za izvajalce študijskih krožkov se je nenadoma povečala, treba se je bilo bolj posvetiti tehniki, ker je postala pomemben vmesnik za stik. Študijski krožki namreč temeljijo prav na osebnem stiku, ta pa je bil zdaj prepovedan. Uf. Dvoje sem napravila, poiskala in poslala takoj: orodje skupaj z navodili za uporabnike ter spodbudo, naj nadaljujejo delo brez strahu in s čim manj tujimi, na primer medijskimi interpretacijami, saj si velja tudi v novih razmerah zaupati.

V bistvu se je zdelo, da bo kar šlo. A zunanji negativni vplivi so se stopnjevali, mediji so prej razburjali kot pomirjali. Zlasti starejše – doma, v mojem kraju in študijskih krožkih – je spremljala stiska tudi zaradi stvari, ki niso bile povezane s pandemijo. Morda sem res kar pogumno vstopila v te okoliščine ter navzven vse skupaj odlično prenesla, a v moji intimi se je zgodil potres.

Sploh ne spričo opisane spremembe, ki mi je olajšala dnevne vožnje v Ljubljano in nazaj, ampak zaradi rekonfiguracije odnosov, nečesa, s čimer se pravzaprav ukvarjam največ in najraje. Prav v času epidemije se je prebila v ospredje nemoč staršev, odnosi z njimi in nekdanjo družino, njihovo šibko zdravje. Me vprašate, koliko obrazcev za dovoljenje prehajanja med občini sem spisala? Spominjali me bodo na zimo 2020/21, ko sem skrbela za obiske pri zdravniku, ki so jih ukrepi silno otežili in jih je vedno spremljal oblak strahu pred (dodatno) okužbo. Uspelo se nam ji je ogniti in vsi skupaj smo se veliko naučili. Starosti nismo premagali.

Učenje, povezano s tem potresom, se zdaj umirja. Moč vezi med ljudmi in nemoč institucij, zlasti tistih, ki so nenadoma izgubile dotedanjo vidnost in prevlado, je bila očitna in poučna. Osebni potresi v institucijah namreč ne zanimajo nikogar, pomembna so dokazila obvladovanja položaja in opravljanja predpisanih odgovornosti ter upoštevanje postopkov ne glede na njihovo učinkovitost.

Izostrena pozornost je prinesla izostren posluš za institucionalno preobrazbo meni najbližje institucije, kolikor ji je bilo sploh mogoče slediti z delovnimi sestanki na daljavo. Z njih so vele težave vseh vrst, tipanja in strah pred spremembami. To je utrujalo bolj od obilice dela in prilagajanja novim okoliščinam. Toda možnost koncentracije je bila boljša kot prej in imela sem boljši zaslon. Mogoči so bili celo dnevni vzponi na domači hrib, ki so zagotovo pripomogli k obvladovanju čustvene zmede. Preskakujoči fokus med delom in reorganizacijo, reinterpretacijo in debatiranjem o odnosih (pogosto sama s seboj) so prinesli tudi rešitve in argumente zanje.

Odziv z zornega kota izobraževanja odraslih

Pri delu se je poleg občasno intenziviranega spremljanja mednarodnih konferenc in dejavnega sodelovanja na njih povečala predvsem pozornost tehnični in čustveno-socialni podpori uporabnikom:

- z dodatnimi srečanji na daljavo: spretni so lahko pokazali, kako dobro že obvladajo prehod na stik z uporabo tehnologije, zadržani in počasnejši pa so dobili spodbudo, da se v njej preskusijo. Danes lahko rečemo, da so nam vsem srečanja in potrditve več kot ustrezali;

- s spodbujanjem poglobljenega razmisleka, za katerega prej ni bilo časa; pisanje za domačo javnost je bilo dobrodošlo, saj je nastala podlaga za morebitno nadaljnje delo.

Okrepilo se je tudi učenje aplikacij in tehnoloških orodij. Pokazala se je vloga fizično najbližjega praktika, ki je bil v mojem primeru sin, in ne kot doslej – prijazni kolega, ki je za to usposobljen in v moji instituciji za sistemsko podporo tudi zadolžen. Mojim neracionalno dolgo nastajajočim enominutnim samoposnetkom je bil neusmiljen recenzent, ki je (nad svojim izdelkom ponosno) avtorico vrnil na začetek le z enim vprašanjem: »A ti bi si tak posnetek ogledala?« »Neee,« sem odgovorila in šla napraviti boljšega. Mislim, da mu je bilo všeč, da tudi jaz v učenju delam napake.

Razmišljala in pisala sem o odzivnosti, saj sem bila sama tako rekoč zgoščena v en sam odziv. Prej omenjeni posnetek sem namreč napravila zato, da bi spodbudila okolje, ki je bilo spričo izbruha okužb medijsko negativno izpostavljeno. Bojevala sem se s svojim odporom pred spletnim razkazovanjem – kar mi je s tem motivom uspelo premagati. Zato sem iz istega razloga sprejela povabilo k delu zunaj uradno dovoljenega delovnega časa. Toda zanj izkušnje z usposabljanja ali konferenc niso prišle v poštev. Pa po odzivu sodeč tudi večerni nastop ni nikogar odgnal v posteljo, zato sem si dovolila biti navsezadnje povsem zadovoljna.

Ljudje so odzivni, institucije kot celota pa manj. Truda za nastope na virtualnih konferencah, ki so se zdele brez dolgih (četudi zanimivih) potovanj celo lažje, ne morejo opaziti. Poleg tega se je v njihove priložnosti lahko zaplesti z lastnimi interesi in primanjkljaji.

Sem se torej ob soočanju s prvim in drugim valom pandemije česa naučila?

Sem, in sicer prvič, da smo na nepredvideno vedno slabo pripravljeni, a kot posamezniki prilagodljivi, da, morda celo potrebni tako intenzivne spodbude, ki nas iz rutine znova ponese v pravo življenje; in drugič, da je prava težava verjetno strah oziroma nekakšna napetost, ki nastane med potrebo in možnostjo njene uresničitve. Kadar je stik, na primer sestanek, nujen, tehnika pa »ne dela«, sem si vsaj jaz očitala, da je ne znam »popraviti«, »nastaviti«

ali kako drugače pognati v tek. Nisem bila huda na institucijo ali »sistem«, ampak nase. Od kod torej na tone jeznih in nergajočih ljudi, ki jih tako radi uporabijo mediji, da si povečajo gledanost in ki z neznosno lahkostjo kažejo s prstom na druge? Doslej se mi ni bilo treba spraševati, ali je za mrk na zaslonu kriva nastavitev kamere ali zastoj strežnika, odslej pa sem s tega vidika vsaj malo napredovala, ne?! Seveda za to področje nisem in ne bom strokovnjakinja, a izziv me ohranja odzivno, »živo«, morda pa le normalno in še malce bolj kritično do vseh, ki mi dopovedujejo, čemu vsemu (še) nisem kos. Navsezadnje so tudi krožkarji del rešitve sami. Njihovo znanje, spretnosti in kompetence so v njihovih rokah in nenehno jih gnetejejo ter le enkrat do dvakrat na leto dobijo nekaj spodbude za to. Ni videti, da bi jih bilo strah, ne jezijo se in ne terjajo od mene navodil, usmeritev in zagotovil, da izziva ni (če pa je).

Premalo se zavedamo, da je izziv hkrati (dobrodošla) spodbuda. Premalo nas preizkušnje veselijo. Za potovanje se cepimo skoraj ponosno, za kaj drugega pa svoj dvom mnogi kričijo v svet po vseh mogočih komunikacijskih kanalih. Morda bi jih brez kričanja nihče ne opazil. Da, prav zato ne maram posploševanj, kajti na pandemijo se nismo vsi prilagajali enako, ampak se je vsak po svoje. Najpomembnejšega me v eni najtežjih zim doslej zato niso naučili sistemi in navodila, ampak mlada organizatorica ene od spletnih konferenc, ki mi je umirjeno dajala čas in gotovost v rešitev, čeprav sem bila tik pred nastopom, a ni delovalo prav nič, kar sem zanj potrebovala in pripravila. Minuto pozneje ni nihče vedel za nenadno zadrego v nepravem trenutku. Jaz pa sem si jo zapomnila. Tudi zato, ker sem bila v njej sama, je bila ponujena roka nepričakovana, zagato pa sem nekako rešila predvsem sama. Ko povabim na Zoom, se tako počuti nekdo drug.

V naravi ni tako in zato me od nekdej privlači. Zdaj jo opazujem še na nov način: kot zgled absolutno racionalnega sistema organizacije.

Sklep

Socialni potres zime danes gledam kot možnost povečanega fizičnega in miselnega gibanja. Tehnologija nam je omogočila izenačenje, del institucij in ljudi se v preizkušnji ni potrdil. Reševanje problemov in odzivnost nanje me bosta zato odslej še bolj izzivala.

»Sistem« institucij je počasen. Njegove referenčne točke so lahko napačne, to pa krni moč hitre in pravilne odločitve. Prav zadnja je v nepredvidljivih okoliščinah najpomembnejša. Čakanje na sistemski ali institucionalni odziv je zato lahko strel v koleno.

Poenostavljanje kompleksnosti vse bolj postaja problem, in ne rešitev. Ob analizi odziva na žled leta 2014 sem spoznala, da so se organizirane lokalne skupine odzvale hitreje in pravilneje kot sistemi institucij, ki so se zadrževali za mejami lastnih pristojnosti in navodili nadrejenih. Podobno je ob pandemiji v izobraževanju večina vodstvenih struktur čakala navodila z vrha, nato pa se nad njimi mrgodila; to so izkoristile kamere in si povečale gledanost.

Kaj je torej tak odziv sporočal učencem ... tudi odraslim in meni? Moji majhni in zato bolj gibki instituciji je deloma uspelo podpreti odziv mozaika organiziranih konkretnih (manjših) okolij, čeprav se je precej ukvarjala tudi sama s seboj. To ocenjujem kot oporno točko na njeni in lastni poti v prihodnost. Velikoprostorski problemi namreč zahtevajo uglasitev mozaika organiziranih konkretnih (manjših) okolij bolj kot orkestracijo »sistema«. Okreten in uren odziv in iskanje rešitev, tudi skritih v konkretnih okoliščinah, je torej možen, če ga le enovita sistemska navodila in pristopi ne prezrejo, obidejo ali celo okvarijo.

Na robovih realnega

Sandra Bohinec Gorjak

Predavateljica poslovne in osebne komunikacije

Arisa, Center za poslovno komunikacijo in razvoj osebnostnega potenciala

Z Andragoškim centrom Slovenije in s kolegico ter koordinatorico programov mag. Zdenko Birman Forjanič uspešno sodelujeva že dvajset let. Kot univ. dipl. komunikologinja, trenerka in coachinja nevrolingvističnega programiranja izvajam predavanja iz učinkovite komunikacije, razvoja poklicne identitete, reševanja konfliktnih situacij in coachinga v izobraževanju odraslih. Ko sva se s kolegico Zdenko te dni usklajevali okrog zapisa pričujoče refleksije tega več kot leto dni trajajočega neverjetnega življenjskega obdobja, sva se odločili, da se dobiva kar na Zoomu. Trije lahkotni stiski na računalniške gumbe, tri minute in že sva si veselo zrlji v oči in se pomenkovali. Tako spontano in mimogrede je to videti danes.

Ko pa se je spomladi tistega mrakobnega leta 2020 začelo govoriti, da naj bi zaradi izolacije razmišljali o izpeljavi naših dinamičnih interaktivnih delavnic, kjer izvajamo številne vaje v dvojicah in delamo v skupinah ter postavljamo stole v obliki črke U (brez miz), da steče živahna samorefleksija na obravnavane teme, me je oblivala hladna prha, saj do takrat še prav nikoli nisem izpeljala nobene delavnice na daljavo. Takrat mi je bilo znano le to, da

nekatero kolegice izvajajo coachinge po Skypu, in vedno sem si mislila, no, to bi se pa tudi jaz vendar že lahko naučila uporabljati. A ko sem se k temu miselno spodbujala, sem si sočasno predstavljala, da je zelo težko, in po navadi sem ob takšnih trenutkih obstala z veliko kepo nelagodja v želodcu. Potem pa sem ugotovila, da imam najverjetneje nekje vtisnjeno nekakšno omejujoče prepričanje, da »tehnika« ni zame, saj me spravlja ob živce. Raje mi dajte »živo« skupino in »prave« ljudi. Tam, pred skupino, se počutim kot riba v vodi.

Praviloma smo vse predavateljice rade dobro pripravljene za predavanja, in tudi z mano je tako. Za uspešno vodenje skupine je dobra priprava tista, ki prispeva k temu, da se lažje in učinkoviteje odzivam na potrebe skupine, njene trenutne izzive in nerešena vprašanja, ki se porajajo spontano pod vplivom dinamike skupine. Po več kot dvajsetih letih predavanj mi je natančno jasno, kaj potrebujem za dobro pripravo, in se pri tem počutim suvereno. Prav ta suverenost pa je naenkrat izginila, ko je postajalo vse očitneje, da delavnice v živo, ki sva jo načrtovali z Zdenko, najverjetneje ne bo mogoče izpeljati. Kako naj zdaj na vsem lepem opravljam svoj poklic, je bilo vprašanje, ki mi je izmikalo trdna tla pod nogami in me navdajalo z občutki »pa saj to ne more biti res«. Še zdaj se spominjam, kako tesno mi je bilo ob ugotovitvi, da nečesa, kar sem počela vse svoje poklicno življenje, na lepem ne morem več početi. Vse z leti pridobljene rutinske spretnosti, ki so mi bile v pomoč pri opravljanju mojega poklica, so zdaj na lepem postale nekoristne.

Z Zdenko sva se dolgo upirali, da bi delavnice izvajali na platformi Zoom. Potem pa so, kar čez noč, pravzaprav že vsi »bili na Zoomu« in ga uporabljali. Spominjam se Zdenke, ki je videla stisko v mojih očeh in odločila, da nama bo v pomoč pri izpeljavi delavnice še kolegica, ki bo poskrbela za tehnično podporo. Takrat mi je padlo veliko breme z ramen, saj sem spoznala, da bo vsa moja odgovornost ostala na vsebinski pripravi.

Kot sem že omenila, izvajamo na mojih delavnicah veliko vaj, saj gre za komunikacijske vsebine. Na začetkih uporabe platforme Zoom je bil nov trud oreh seznaniti se s tehnološkimi možnostmi, ki omogočajo interaktivnost in delo v skupinah. Ko danes gledam nazaj, vidim, da smo na vsaki izpeljani delavnici pridobivali nove ustvarjalne zamisli za interaktivne načine sodelovanja med udeleženci. Tudi njim je prav to zelo veliko pomenilo. Na začetku

dela na Zoomovi platformi sem imela občutek, kot da ljudje pričakujejo, da naj bi se na delavnici vedli kot pred televizijo: predavatelj govori, oni poslušajo. Hitro sem ugotovila, da potrebujem spretnosti, da bi premagala to »napovedovalsko« vlogo, in s tehnično podporo so postajale delavnice vedno bolj interaktivne, raznovrstne in slikovite.

Ob koncu delavnic, ki so potekale po spletu, smo bili na Andragoškem centru Slovenije že uigrana ekipa. Delavnice smo podpirale tri strokovne sodelavke: ena je skrbela za tehnično podporo, Zdenka je bila vedno navzoča ob začetku delavnic, poleg tega je skrbela za dodatno organizacijsko podporo, sama pa sem bila osredinjena na vsebino. Z veseljem ugotavljam, da se je pozitivna energija med nami tremi in udeleženci zelo močno pretakala, saj so se na vsaki delavnici udeleženci dobro odzivali, sodelovali, spraševali. O takšnem načinu dela lahko na splošno rečem, da poteka čas po Zoomu hitreje in bolj kondenzirano.

Po tem krutem času osamitve in izolacije se je spet začelo obdobje delavnic v živo. Kakšno olajšanje! Ni ga čez človeški stik v živo, ko imamo na voljo vso polnost in barvitost besedne in predvsem nebesedne komunikacije. Tega ne more nadomestiti noben stroj. Res da so udeleženci na delavnicah, ki so bile podprte s tehnično podporo, vsebinsko veliko dobili, a tedaj smo poleg vsebine najbolj potrebovali pristen človeški stik, pa četudi po zaslonih: v času negotovosti in zaskrbljenosti je delovalo zdravilno, ko so udeleženci v Zoomovih sobah dobili priložnost, da si izmenjujejo mnenja. Pogosto so prav o tem poročali, ko so se vrnili v t. i. skupno sobo. Izolacija je ljudi v psihološkem pomenu pripeljala do senzorne deprivacije in občutkov osamljenosti, togotnosti.

Socialna psihologija je že dolgo tega ugotovila, da je družba zapleteno omrežje nešteti interakcij med posamezniki, ki jih vodi temeljna človeška potreba po druženju, skupnosti in sodelovanju, to je človekova esencialna in eksistencialna potreba. Ljudje za preživetje nujno potrebujemo oblike navezovanja stikov z drugimi ljudmi, pa naj bo družbeno stanje še tako kompleksno, nepredvidljivo, nenavadno – ko odpoveduje dotedanja konvencionalna logika, ki zaobjema ves svet, kot smo ji bili priča med izolacijo in karanteno. Ljudje lahko izpolnujemo svoje življenjsko poslanstvo le v

stiku z drugimi ljudmi. Zato bo življenje vedno našlo načine, da navezuje pristne stike med ljudmi.

Odločitev za izpeljavo delavnic z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije se je pokazala kot pogumna in pomembna oblika, ki je odpirala možnosti za interakcije, druženje, pogovor ter širjenje optimizma in upanja med ljudmi. Udeležence so delavnice dramile v razmišljanje in pogumno sprejemanje novih rešitev za premagovanje negotovosti, da bi predvsem ostali duševno zdravi in kot takšni – tudi modrejši – znova zaživali v živi interaktivni resničnosti.

No, to pa ne bi smelo biti težava

Mateja Brejc

Predavateljica

Šola za ravnatelje

Z izobraževanjem na daljavo se, v različnih vlogah, bolj ali manj intenzivno srečujem že dobrih petnajst let. Najprej kot mentorica udeležencem programov na daljavo, izpeljala sem nekaj krajših in daljših usposabljanj, predmetov in spletnih seminarjev, največkrat pa sem v različnih usposabljanjih in drugih dogodkih, ki so potekali na daljavo, sodelovala tudi kot udeleženka. Moje izkušnje so bile večinoma dobre, zato sem spomladi 2020 menila: *»No, to pa ne bi smelo biti težava.«* Čisto tako preprosto, kot se je potem izkazalo, seveda ni bilo. Prehod, ali bolje preskok od izvedb v živo k izvedbam na daljavo je bilo treba narediti takoj in ob tem premisliti: kako naj uspešno uporabim »tehnologijo« pri učenju in poučevanju, da ga ne bi le ohranila, temveč tudi nadgradila in preoblikovala, kako naj vsebine in aktivnosti približam različnim skupinam udeležencev in pri tem upoštevam časovno in prostorsko ločenost, kako naj prilagodim in izkoristim način (a)sinhronega komuniciranja, kako naj izrabim dostopnost odprtih virov itn.

Ob teh razmislekih sem še bolj ozavestila pomen osredinjenosti na udeležence, na njihovo vključenost, interaktivnost, počutje. Odločitev za izobra-

ževanje na daljavo namreč za večino, in tokrat tudi zame, seveda ni bila prostovoljna, ampak posledica okoliščin. Dolgotrajnost je poleg negotovosti sčasoma s seboj prinesla tudi določeno stopnjo prezasičenosti, utrujenost, hkrati smo se procesa udeleževali različno pripravljeni, kot so bile različne tudi osebne, družinske okoliščine, znotraj katerih smo bolj ali manj uspešno ‚žonglirali‘. Da bi si okrepila znanje in spretnosti, sem se tudi zato udeležila dveh daljših usposabljanj iz izobraževanja na daljavo in moderiranja skupinskih procesov.

Nedvomno se je v tem času še bolj spremenila moja vloga, in sicer v tem, da sem proces učenja v resnici predvsem usmerjala in podpirala. Stvari sem se kratko malo morala lotiti drugače. Pri tem se mi je še dodatno potrdilo, da sta dejavnost in uspešnost udeležencev zelo povezani z mojo navzočnostjo, odzivnostjo, zavzetostjo in kako pomembna je pri tem povratna informacija (vnaprej, sproti in ob koncu). Seveda je bil potreben tudi premislek o tem, katero gradivo in viri so ustrezni, kako jih uvrstiti v usposabljanja in predvsem tudi koliko – glede na široko dostopnost nas namreč še kako hitro lahko zanese in jih uvrstimo preveč.

V zadnjem letu in pol sem, to zdaj lahko že z gotovostjo rečem, pridobila veliko novega znanja, izkušenj in zamisli – najbrž več, kot jih bom uresničila. Spoznala sem, da je možnosti ogromno (preveč?), samo poiskati, osmisliti in izkoristiti jih je treba. Pomembno je, da kot predavateljica oziroma moderatorka tehnologijo, ki jo uporabljam, poznam in se počutim dovolj kompetentna za njeno uporabo. Kar pravzaprav spoznavaš šele sproti, ko npr. tekom aktivnosti naletiš na tehnične težave – se je zgodilo nekajkrat, pa smo z malce potrpežljivosti, dobre volje in skupinskega truda rešili tudi to. Rekla bi, da v marsičem drži tisto »manj je več« – vsebin, aktivnosti in gradiva. Ugotovila sem, da lahko z osmišljenimi aktivnostmi udeležence med sabo povežem še celo bolje kot v strnjem času v živo, to pa po moji izkušnji sicer velja predvsem za krajše in bolj strnjene programe. Pa še bi lahko naštevala. Tudi to, da (v živo in na daljavo) marsikatero zadrego reši ali vsaj omili iskrenost s ščepcem humorja.

In če poskušam povzeti še povratne informacije udeležencev, jih lahko zajemem v nekaj kriterijev, ki jih bom pri izvedbah upoštevala v prihodnje:

- aktualiziranost: *»Vztrajajte pri tem, da ohranjate teme aktualne.«;*
- odnos: *»Primerno tempiranje, obveščanje (prijazen, sproščen ton), pravočasno in odmerjeno pošiljanje spletnih povezav, dobra organizacija in občutek, da je na drugi strani nekdo, ki spremlja in vodi naš potek dela.«;*
- spodbujanje udeležencev: *»Všeč mi je, da nas /,prisilite'/ k lastnemu razmišljanju in tako k še boljšemu razumevanju vsebin.«;* *»/.../ kar me je spodbudilo k temu, da sem sama pri sebi začela iskati rešitve in možnosti, kako bi lahko še izboljšali trenutno stanje«;* *»/.../ možnost individualne interpretacije pridobljenega znanja«;*
- interaktivnost z udeleženci in med njimi (Moodle in Zoom): *»Velik plus predavanja je skupinsko delo, kjer smo v pogovorih in pri pregledu stanja na lastni šoli prišli do novih spoznanj«;* *»možnost podajanja svojih mnenj, prakse«;*
- povezovanje teorije s praktičnimi primeri iz prakse, delo s podatki udeležencev (*»način predstavitve z našimi izhodišči«;* *»odzivanja na naše odgovore v anketah, naše poročanje /.../«;* *»všeč so mi poudarki, ki jih izluščite iz naših skupinskih del in si jih tako lažje zapomnimo«;*
- kombinacija individualnega dela, skupinskih razprav in predavanj: *»primerna kombinacija samostojnega dela, predavanja, odzivanja«;* *»gradivo kakovostno pripravljeno in koristno za nadaljnje delo«;*
- uporaba več različnih orodij in pristopov (npr. Moodle, Zoom, Mentimeter, Padlet, uporaba dokumentov Google za skupinsko delo, 1KA, Kahoot itd.).

Po intenzivnem in v marsičem posebnem obdobju sem še bolj prepričana o prednostih uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije v izobraževanju. Hkrati se zvedam pasti in pomanjkljivosti ter velikokrat poudarjenega mnenja oz. ugotovitve, da stika, razprav, izmenjav v živo ni mogoče nadomestiti. Se strinjam. Zagotovo pa je izkušnje, ki nam jih je prinesel ,nenačrtovani eksperiment' vesplošne uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije v izobraževanju, na vseh ravneh treba izkoristiti za opazen premik naprej.

Zemlja pa se še vedno vrti

Jana Bervar

Vodja izobraževanja odraslih, svetovalka za kakovost
Srednja zdravstvena in kozmetična šola Celje

Zemlja pa se še vedno vrti, čeprav se je življenje marca 2020 skoraj ustavilo. Že okoli novega leta so se med dnevnimi novicami znašle informacije o ne-navadni pljučnici, ki jo povzroča neznan koronavirus. Prvi primeri so se pojavili na drugem koncu sveta, zato temu sprva nisem namenjala pozornosti. Zelo hitro pa je bolezen našla pot tudi v Evropo. Francija, Italija, Avstrija, tudi Slovenija in ves svet.

Kmalu po odkritju prve okužbe v Sloveniji smo dobili informacijo, da se šole zapirajo in da bo delo potekalo na daljavo. Na sestanku, ki je bil sklican na hitro, smo se zaposleni na naši šoli dogovorili, kako bomo organizirali delo z dijaki. Učitelji naj bi bili pri tem čim enotnejši in uporabljali večinoma en kanal za podajanje informacij. Na srečo smo že imeli vzpostavljeno elektronsko pošto za obveščanje dijakov in spletno stran, kamor smo učitelji za dijake in udeležence izobraževanja odraslih nalagali gradivo.

Za dijake smo kratkoročno našli rešitev, kaj pa udeleženci izobraževanja odraslih? Najprej SMS, da izpitni rok marca odpade. Kako pa bodo opravljali obveznosti? Nekateri so tik pred koncem šolanja. Pa praktični pouk?

Nujno ga je nekako peljati naprej. Kako, kako, kako? Sama vprašanja in nič odgovorov. Prvi teden dela na daljavo je bilo eno najbolj stresnih obdobj v mojem življenju. Dobila sem neskončno število elektronskih sporočil z zamislimi, kako izpeljevati izobraževanje na daljavo – tam najdete ta program, dostopne so te informacije ... Imela sem občutek, da me bo vse skupaj preplavilo, da mi bo zmanjkalo zraka. Ob tem je bilo treba obvladovati še življenje doma, nakupiti hrano, skuhati kosilo, pogledati, kaj se dogaja pri devetošolcu in kaj pri gimnazijcu, sprejeti dejstvo, da ne moremo k staršem, sorodnikom, prijateljem, v mesto na kavo. Ob tem pa smo po sredstvih javnega obveščanja neprenehoma poslušali, da ni zaščitne opreme, da število okuženih narašča, da narašča tudi število ljudi, ki so izgubili boj z boleznijo, vmes pa zdrabe in prepiri odločevalcev, nasprotujoče si informacije ...

Vodstvo šole nas ni dolgo pustilo prepuščenih različnim ponudnikom aplikacij za delo na daljavo. Že zelo kmalu smo dobili navodila, kako se bomo kar najučinkoviteje spopadli z razmerami. Od našega računalničarja in nekaterih sodelavcev smo prejeli tudi podporo in pomoč za seznanjanje z aplikacijo Microsoft Teams, s katero si bomo pomagali že tretje šolsko leto.

Ljudje smo zares prilagodljivi, iznajdljivi in življenje vedno najde pot. Našli smo tudi način, da smo navezali stik z odraslimi, jim ponudili pomoč in podporo za uporabo spletnih orodij. Ob izrednem sodelovanju učiteljev smo že v začetku aprila 2020 začeli izpite na daljavo. Kandidatom smo omogočili opravljanje poklicne mature in zaključnega izpita ter jim pomagali, da so uspešno opravili vse obveznosti.

Tudi udeleženci izobraževanja so bili zelo kooperativni. Sprejeli so položaj takšen, kot je bil, in se z vso resnostjo lotili pridobivanja novih spretnosti. Hvaležni so bili za vse informacije, podporo in motivacijo. Seveda je bilo tudi kar nekaj udeležencev, ki so imeli odpor do dela na daljavo in obvladovanja novih tehnologij, vendar smo z dobro voljo, potrpežljivostjo in sprejemanjem tega, da drugače v tistem trenutku ne gre, premagali večino ovir.

Neverjetni so bili tudi udeleženci, ki so obiskovali praktični pouk. Takoj so se morali prilagoditi novim razmeram, pri tem je večina pokazala zelo veliko iznajdljivosti in kooperativnosti. Kako se učiti preveza ali izpeljave kozmetičnega postopka na daljavo? Ni lahko, ampak če vsi sodelujemo in išče-

mo rešitve ter pozitivne stvari, je mogoče. Skratka, tudi v tem nemogočem položaju se je pokazalo, da rešitve vedno so. Res pa verjetno ne v vsakem trenutku najboljše ali enako dobre za vse.

Ko gledam nazaj, vidim, kakšno pot smo prehodili v letu in pol. V kako hitrem času smo celoten sistem izobraževanja obrnili na glavo in se še prilagajali spremembam, ki so se dogajale iz dneva v dan. Pri vsem tem pa smo skrbeli tudi za ohranjanje kakovosti z željo, da bi ponudili udeležencem izobraževanja kar največ. Eden najtežjih korakov je bil sprejeti, da ni vse mogoče, da vse vsebine ne bodo predelane in bo nekaj tudi izpuščenega, pa bo vseeno prišlo jutro, potem noč in zemlja se bo vrtela naprej.

Kljub zdajšnjemu optimističnemu pogledu nazaj se globoko zavedam hudih posledic zapiranja šol, javnega življenja in vseh, ki so izgubili bitko z virusom SARS-CoV-2. Zelo sem žalostna, da našo družbo zdaj delijo še ukrepi za preprečevanje okužbe s tem virusom.

Delo - vzpostavljanje javne mreže - šolanje - vse na daljavo

Andreja Dobrovoljc

Strokovna sodelavka na področju svetovanja
Andragoški center Slovenije

Konec leta 2020 za nas ni bil le čas drugega vala epidemije, temveč tudi čas, ko smo vsi izobraževalci odraslih, še posebno tisti, ki se ukvarjamo s svetovanjem v izobraževanju odraslih in osnovno šolo za odrasle, pričakovali, ali se bo s 1. januarjem 2021 na področju izobraževanja odraslih uveljavila javna mreža izvajalcev izobraževanja odraslih. To se je tudi zgodilo in tega smo se veselili vsi, izvajalci in sodelavci Andragoškega centra Slovenije.

Uvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih v sklopu javne službe je bil velik izziv za vse izvajalce, saj se je mreža izvajalcev svetovalne dejavnosti s 17 regijskih središč ISIO razširila na 34 javnih organizacij za izobraževanje odraslih. Izziv pa je bil tudi za sodelavce Andragoškega centra, ki delujemo na področju svetovalne dejavnosti ter ugotavljanja in dokumentiranja. Potrditev, da bo javna služba res vzpostavljena z januarjem 2021, je prišla konec leta, novembra, in izvajalci so imeli slaba dva meseca časa, da uredijo vse potrebno: zaposlijo oziroma razvrstijo nove svetovalce na dejavnost svetovanja ter zagotovijo vse materialne in druge pogoje za

izvajanje svetovalne dejavnosti. Že samo uvajanje svetovalne dejavnosti po *Smernicah za izvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba* (Dovžak idr. 2020), je bilo za organizacije velik izziv, še večji pa je bil njeno vpeljevanje na daljavo.

Na Andragoškem centru smo se na postavitve javne službe pri izvajanju svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih pripravljali vso drugo polovico leta 2020. Pripravljali smo razvojne in strokovne podlage po novo sprejetih Smernicah. V skladu z vsebino svetovalne dejavnosti smo za evidentiranje dejavnosti razvili novo aplikacijo, ki smo jo konec leta 2020, še med božično-novoletnimi prazniki, testirali, da je bila za uporabo pripravljena že takoj januarja 2021. Konec leta smo že načrtovali prenovljeno temeljno usposabljanje svetovalcev središč ISIO za izvedbo v letu 2021, razmišljali smo o prenovljenem strateškem partnerstvu, razvijanju in presojanju kakovosti v svetovalni dejavnosti, uvajanju supervizije v delo svetovalcev. Tako smo postavitev javne službe pričakali vsebinsko pripravljene.

Izvajalce smo opremili z informacijami o izvajanju svetovalne dejavnosti po Smernicah že sredi decembra, na naši skupni delavnici središč ISIO. Prednost srečanj na daljavo je zagotovo ta, da omogoča večje število udeležencev. Tako smo lahko večjemu številu svetovalcev in direktorjev predstavili vsebinska izhodišča delovanja svetovalne dejavnosti v letu 2021, hkrati pa smo jim zagotovili tudi vso vsebinsko in organizacijsko podporo pri uvajanju javne službe.

Četudi svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih ni nova dejavnost, saj so bila strokovna izhodišča izpeljevanja dejavnosti v Smernicah zapisana po izkušnjah dolgoletnega izvajanja svetovalne dejavnosti v središčih ISIO in svetovanja ter učenja v središčih za samostojno učenje, je bilo vprašanj in izzivov, s katerimi so se srečevali izvajalci, veliko. Predvsem januarja in februarja smo bili z izvajalci vsak dan v stiku in vsi sodelavci Središča za svetovanje in vrednotenje smo poskušali čim prej odgovoriti na vsa vprašanja in dileme, ki so se jim porajala pri novi organizaciji in izvajanju svetovalne dejavnosti.

Mislim, da smo sodelavci izvajalcem svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih zagotavljali hitro in strokovno podporo pri njihovih vprašanjih in izzivih. Ker pa je bil to čas skoraj popolnega zaprtja celotne države, ne mo-

rem mimo kratkega razmišljanja o tem, kako sem sama zagotavljala podporo izvajalcem. Na začetku moram povedati, da rada skrbim za zagotavljanje strokovne podpore svetovalcem. To delo se mi zdi izredno zanimivo, saj se hkrati s podporo njim učim in razvijam tudi sama. A podpora na daljavo je tudi meni prinesla kar nekaj izzivov.

V drugem valu epidemije smo sodelavci Andragoškega centra Slovenije lahko, kadar je bilo treba, delali tudi na Andragoškem centru. Zame je bilo to zelo dobrodošlo in tiste dni, ko je delal na domu partner (in tako on skrbel tudi za podporo sinovoma pri šolanju na daljavo), sem opravljala delo v svoji pisarni. Takrat je delo potekalo nemoteno, seveda z veliko telefoni in sprotnim odgovarjanjem na elektronsko pošto.

V dnevih, ko sem opravljala delo doma, pa je to pomenilo kombinacijo mojega službenega dela, sodelovanja z (beri »nadzora nad«) našima dvema osnovnošolcema, ki sta se šolala na daljavo, in skrbi za skupno gospodinjstvo, zaradi zaprtja vseh prostočasnih dejavnosti pa je bilo treba skrbeti tudi za dovolj gibanja. Vse te dejavnosti so bile razporejene na ves dan in ni bilo malo dni, ko smo imeli hkrati tri video sestanke ali pa sta imela oba sinova pouk po spletnem orodju, jaz pa sem večino dopoldneva opravljala telefonske pogovore. Posebno razgibani so bili ponedeljki, začetki novega tedna. Takrat smo vsi imeli kup vprašanj in pobud, otroka pa tudi najintenzivnejši dan šolanja na domu.

Če se ozrem v preteklost in razmišljam, kako sem se počutila ob teh kombinacijah, lahko zatrdim, da je bilo zelo naporno. Tako kot vsem zaposlenim staršem, ki smo delo opravljali doma, v družbi naših manjših ali večjih šolarjev (ali še mlajših otrok). A hkrati sem tako kot v prvem valu epidemije tudi v drugem pridobila zelo veliko izkušenj, ki mi koristijo pri vsakdanjem delu. Po obeh izkušnjah dela od doma v času omejitev svoje odlične delovne pogoje na Andragoškem centru Slovenije gotovo še bolj cenim, saj mi omogočajo nemoteno strokovno in razvojno delo.

Upam, da bosta delo in šolanje prihodnje mesece potekala »v živo«, in da bomo lahko v prostem času uživali v skupnih ali individualnih dejavnostih, ki jih imamo radi in nam pomenijo vsakodnevno sprostitev po napornem delavniku.

Kako sem spremljala vpeljevanje izobraževanja na daljavo med covidom-19

Jasna Dominko Baloh

Direktorica

DOBA

Pred letom in pol, ko se je začela epidemija koronavirusa, nismo niti slutili, da izobraževanja v klasični obliki ne bo več mogoče izpeljevati in da bo edina možnost izobraževanje na daljavo, ki je zdaj postalo že splošno razširjeno.

Covid-19 in zaprtje visokega šolstva na Doba Fakulteti nista povzročila velikih pretresov. Model študija na daljavo, ki smo ga na Dobi razvili pred enaindvajsetimi leti, je vpeljan. Prilagajanje ni bilo potrebno in vse je potekalo kot pred epidemijo. Na Višji strokovni šoli Doba in Jezikovnem centru je bilo potrebno delno prilagajanje, a smo s pridom uporabili naše izkušnje modela študija na daljavo.

Naše najpomembnejše področje na Dobi je visokošolsko izobraževanje. Zanj se praviloma odločajo zaposleni študenti, zato je bila moja pozornost med covidom-19 namenjena predvsem vpeljevanju izobraževanja na daljavo. Na drugih področjih sem vpeljevanje sicer spremljala, a nekoliko manj inten-

zivno. Žal se na Dobi zaradi politike, ki je pri nas ne razumemo povsem, z izobraževanjem odraslih ukvarjamo manj kot pred leti, čeprav je bilo prav to izobraževanje temeljno področje izobraževanja Dobe vse od ustanovitve.

Razveselilo me je, da se je med epidemijo nenadoma o izobraževanju na daljavo v visokem šolstvu veliko govorilo in ni bilo več čutiti negativnega prizvoka za tovrstno učenje in poučevanje.

Spremljanje izvajanja izobraževanja na daljavo na fakultetah je med koronavirusom pokazalo različne prakse. Najpogostejša so bila posneta predavanja (z vnaprej posnetimi vsebinami), ta so bila študentom na voljo kadar koli, in predavanja v živo po Zoomu. Deloma so bili tudi zagotovljeni učni viri. Pri spletnem sodelovalnem učenju so bili študentje občasno ali redkokdaj deležni spodbujanja spletnega sodelovalnega učenja in spletnih srečanj v živo. Profesorji so predmete prilagajali študiju na daljavo, kot so najbolje znali in zmogli.

Izkazalo se je, da niti študenti niti učitelji niso bili zadovoljni. Spremljala sem dogajanje po svetu. V raziskavah v Aziji in Severni Ameriki je večina študentov glede izobraževanja na daljavo komentirala, da pogrešajo interakcijo, da se jim zdi težje postavljati vprašanja in še težje sodelovati na spletu. Študentska organizacija Slovenije je aprila 2020 med študenti izpeljala anketo o poteku študija na daljavo. Med ugotovitvami je najpomembnejša pomanjkanje dvosmerne komunikacije.

Kot bežni poznavalki izobraževanja na daljavo in podpornici tega sodobnega poučevanja me je motila lahkotnost uvajanja in pomanjkanje zavedanja, da je uporaba tehnologije v izobraževanju lahko učinkovita le, če jo podpirajo ustrezne strategije učenja in poučevanja. Ugotovila sem, da je bilo ukvarjanje z vprašanji, kako za doseganje učnih ciljev opredeliti aktivnosti študentov, načine preverjanja znanja in pedagoško podporo, med covidom-19 žal potisnjeno na stranski tir.

Na fakultetah so preprosto sledili prepričanju, da je izobraževanje na daljavo mogoče izpeljevati s prenosom gradiva na splet in metodami, ki jih poznamo iz tradicionalnega poučevanja. Prednost so dajali izbiri orodij

podpore informacijske tehnologije, ne pa pedagoškim pristopom, in to me je skrbelo.

In še nekaj me je zmotilo – nepripravljenost za sodelovanje v Sloveniji. Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport smo ponudili, da pomagamo z izkušnjami, ki jih imamo z izobraževanjem na daljavo, vendar ni bilo posebnega zanimanja. Tudi podjetjem, ki se ukvarjajo z izobraževanjem, smo ponudili pomoč, saj so se znašla pred novimi izzivi, ko niso mogla izpeljevati načrtovanih izobraževalnih programov, vendar se niso odzvala.

Tako smo ugotavljali, da slabosti v drugem in v tretjem valu nismo odpravili. Še slabše, zaradi različnih pedagoško nedodelanih praks na fakultetah in drugih izobraževalnih ustanovah v Sloveniji lahko spremljamo kritične zapise o slabostih in nedoseganju ciljev študijskega procesa v obliki izobraževanja na daljavo. S takšnimi ocenami in zapisi se ne morem strinjati, saj se širi slab glas in izobraževanje na daljavo dobiva negativen prizvok.

Posebno me skrbi lahkotnost vpeljevanja izobraževanja na daljavo. Žal se ne morem izogniti vtisu, da tudi v visokem šolstvu v Sloveniji prevladuje miselnost, da vsi vse znamo in zmoremo. Izobraževanje na daljavo namreč že dolgo ni več stvar tehnologije in opreme, ampak miselnosti.

3 v 1

Neda Đorđević

Strokovna sodelavka in organizatorica v programih andragoškega usposabljanja in spolnjenja
Andragoški center Slovenije

Marca leta 2020, ko smo iz šole dobili informacijo, da se bodo otroci do nadaljnega šolali doma, na delovnem mestu pa navodila za delo od doma, si niti v sanjah nisem predstavljala, kaj nas čaka v prihodnje. Takratno stanje sem doživljala kot začasno; nekaj dni bomo ostali doma, potem pa se vrnemo. Pred tem smo preživeli čudovite in brezskrbne družinske zimske šolske počitnice – kot bi nam narava sporočala, naj izrabimo ta čas, in nas obdarila s prelepim vremenom ter nekoliko višjimi temperaturami ob morju, ki niso značilne za zimo. Počitnice smo preživeli na kolesarskih potepanjih po Istri in rovinjskem starem mestnem jedru. Niti slutili nismo, da bodo to naše zadnje brezskrbne počitnice.

Jaz, mama učiteljica

Tistega marca sem se najbrž tako kot vsaka mama najprej odzvala nagonsko – kako zavarovati svoje otroke in najbližje, zato se je na začetku vse vrtele okoli otrok: kako se lotiti šolanja, kako se organizirati doma, da bomo

postorili vse, kar je treba. Ko sem ponovno prebirala elektronska sporočila, ki smo jih prejeli od šole, sem podoživljala takratni položaj – STRAH, NEMOČ, STRES!

Na šoli so se hitro organizirali in vzpostavili dostop do spletnih učilnic, ki so bile že prej dostopne na spletni strani šole, a se niso uporabljale. Vsi smo prejeli splošno geslo, da so prve tedne omogočili čim lažji prehod na izobraževanje od doma. Spomnim se, da sem prvi konec tedna zaprtja skupaj z otroki pripravila plakat, neke vrste urnik, časovnik, kako bodo potekali dnevi v tednu, kdaj bo čas za šolske obveznosti in kdaj prosti čas. Svoje pretekle izkušnje z izobraževanjem na daljavo sem otrokoma in možu predstavila tako, kot sem e-izobraževanje doživela sama: v začetku tedna bodo učitelji podali navodila in snov za ves teden, informacije o rokih za oddajo nalog in obveznosti, mi pa si bomo sami organizirali čas za vse obveznosti, zato smo potrebovali načrt, urnik. Seveda je bilo treba v ta načrt uvrstiti tudi moje in moževe službene obveznosti. Ha, ha, ha, še danes se smejem temu! Niti približno ni bilo tako!

Pri mlajšem sinu, ki je takrat obiskoval drugi razred, je učiteljica po eAsistentu vsak teden pošiljala obvestila o poteku dela in napotke. To je bil wordov dokument s tedensko pripravo in navodili za vse predmete, sledili so snov in navodila z nalogami. Tako smo imeli do konca tedna čas učiteljici na elektronski naslov poslati »slikovna dokazila« o opravljenem delu.

Med drugim zaprtjem, ko je sin obiskoval tretji razred, je bilo bolje organizirano, pripravili so spletne učilnice za vsak oddelek in razred posebej, jih vizualno prilagodili mlajšim učencem in poenostavili dostop tako, da so starše na prvem roditeljskem sestanku seznanili s tem, na sestanku pa smo skupaj z učiteljico uredili dostop do spletnih učilnic kar na mobilnih telefonih. Tokrat je učiteljica naloge objavljala vsak dan glede na predmete, ki so bili tisti dan na urniku. Vsak dan so se za eno pedagoško uro srečali po Zoomu, malo poklepetali, potem pa nadaljevali izpeljavo učne ure. Bilo je nekoliko lažje, ker so otroci postali spretnejši in samostojnejši pri uporabi opreme informacijsko-komunikacijske tehnologije in spletnih učilnic.

Bolj stresno in zamudno je bilo, ko je učiteljica nekaj snovi objavila v powerpointu, nekaj na povezavah na kanalu YouTube, nekaj je bilo v elektronskem

učbeniku. Ko smo se pripravljali na ocenjevanje znanja, smo porabili veliko časa za prehajanje z enega medija na drugega, da smo celotno snov najprej le pregledali. Sama sem se potem znašla tako, da sva se s sinom utrjevanja snovi lotila veliko prej kot v času »normalne šole«, ko so imeli vso snov zapisano v zvezkih, in mu pomagala tako, da sva začela pripravljati miselne vzorce za posamezno snov. Za te priprave smo porabili kar nekaj koncev tednov in prostega časa.

Nekoliko težje je bilo na začetku starejšem sinu, ki je obiskoval osmi razred, saj so imeli veliko različnih predmetov in učiteljev, vsak od njih je imel svoj način podajanja snovi na daljavo, navodil in obveznosti. Na začetku so imeli le nekaj srečanj po Zoomu na teden, a ne pri vseh predmetih, večino snovi so morali predelati sami, z občasnimi posnetki predavanj na kanalu YouTube. Pri glavnih predmetih (matematika, slovenščina in angleščina) so se učiteljice organizirale tako, da so v eAsistentu še vedno objavljale naloge in evidenco opravljenih nalog, tako da smo lahko sledili dogajanju. Pri teh predmetih so občasno imeli tudi kvize, da so lahko spremljali napredovanje v znanju. Če v dveh tednih ni bilo odziva učencev, so poslale staršem prijazno elektronsko sporočilo. Eden od učiteljev je za to potreboval kar pet tednov.

Izkazalo se je, da načrt, ki smo ga pripravili prvi konec tedna zaprtja, nika- kor ne deluje. Tudi sin me je ves čas prepričeval, da opravlja vse obveznosti in naloge. No, pa ni bilo tako. Spoznala sem, da tudi on potrebuje najino podporo in »nadzor«, zato sva si en konec tedna organizirala tako, da sva na računalniku najprej nastavila mape za vse predmete, nato pa se lotila pregleda opravljenih obveznosti za nazaj ter opravljanja nalog, ki še niso bile oddane učitelju v pregled. Kar nekaj dela je bilo, a je vse uspešno opravil in bil tudi pohvaljen. Dogovorila sva se, da je za opravljanje nalog odgovoren sam, vendar bova ob petkih pregledala, ali je še kaj »odprtega«. Seveda ima pri tem zasluge tudi razredničarka, s katero sva se občasno informirali.

Tako smo ob drugem zaprtju za sabo že imeli izkušnjo, kako se lotiti učenja na daljavo in kako pripraviti »teren«, da je lahko sledil pouku in opravljal obveznosti sproti. Ker pa je čas zaprtja trajal veliko dlje kot prvi, so se kmalu začeli kazati znaki upada motivacije, blage depresije in stresa zaradi vpisa na zeleno gimnazijo. Odpadli so treningi, ki so mu pomenili »odklop in ventil« od vseh teh obveznosti, tudi od nas, družine, saj smo sobivali štiriindvajset

ur na dan, sedem dni v tednu. Potreboval je družbo, potreboval je vrstnike! Ko je šel mlajši sin znova v šolo, se je najprej veselil, da bo sam doma, potem pa si je tudi sam želel v šolo, ker je pogrešal druženje s sošolci.

Jaz, organizatorica izobraževanja in strokovna sodelavka

Na delovnem mestu smo že v začetku marca dobili navodila, da je treba v skupne prostore (avla, hodniki, seminarska in sejna soba) namestiti napise in razkuževalnike. To smo hitro uredili, saj smo bili tik pred izpeljavo ene od načrtovanih delavnic. Sledilo je zaprtje celotne družbe in prejeli smo navodila o delu od doma. Vsa načrtovana usposabljanja smo morali odpovedati ali smo jih prestavili za nedoločen čas. Razmišljati smo začeli o tem, kako se lotiti izvedbe delavnic na daljavo. Enotnega sistema za izobraževanje na daljavo še nismo imeli postavljenega, imeli pa smo izkušnje iz preteklosti. Zavedali smo se, da programov ne moremo kar čez noč začeti izpeljevati na daljavo. Zato smo ta čas izkoristili za delo na vsebinskih nalogah, pripravo poročil in analiz ter načrta postavitve izobraževanja na daljavo, ki je zajemalo tudi usposabljanje zaposlenih. Priprave izobraževanja na daljavo smo se želeli lotiti načrtno, po korakih, želeli smo ustvariti enoten sistem.

Moja prva izkušnja pri delu na daljavo v tem času je bila, da smo se sami naučili uporabe spletnega orodja Microsoft Teams, ki ga še danes uporabljam za komunikacijo s sodelavci, izpeljavo sestankov na daljavo. Med zaprtjem je bil to eden od kanalov, kjer sem vzdrževala stik z delovnim okoljem in sodelavci, včasih je pomenil tudi priložnosti in prostor za neformalno druženje s sodelavkami.

Ko smo se maja vrnili v delovne prostore, so bile okoliščine nenavadne – nositi smo morali maske na hodnikih, si razkuževati roke, razkuževati pisarne in skupne prostore, ohranjati medsebojno razdaljo. Načrtovanje in izvedbo delavnic smo morali prilagoditi glede na priporočila zdravstvenih institucij, to je pomenilo manj udeležencev v seminarski sobi. Spomnim se, da sem se prvi teden, potem ko sem se vrnila na delovno mesto, s sodelavcem najprej lotila preurejanja predavalnice. Nisem si predstavljala, da bom merila razdaljo med stoli in mizami in na tleh označevala, kje mora stati miza, in da se je ne sme premikati. Da bomo šteli udeležence in omejevali število navzočih v prostoru. Da bom morala poleg vabila in urnika k elektronskemu

sporočilu obvezno pripeti še obrazec o zdravstvenem stanju in potem od udeležencev »zahtevati«, da mi ga izpolnjenega oddajo, še preden se začne usposabljanje.

Jeseni 2020 smo se soočili z drugim zaprtjem, ki je trajalo veliko dlje. Zdaj smo že vedeli, kako se lotiti tega, imeli smo načrt. Poleti in jeseni smo izpeljali kar nekaj usposabljanj za zaposlene, da smo lahko postavili izpeljavo programov na daljavo. Odločili smo se za spletno orodje Zoom, saj je bilo prijazno uporabnikom, pa tudi nam, izvajalcem in organizatorjem, je omogočalo preprosto uporabo in delo z udeleženci na daljavo. Moja prva izkušnja je bila zanimiva – sočasno sem dajala organizacijsko in tehnično podporo ter izpeljala temo v sklopu načrtovanega usposabljanja.

Za konec, ki ga (najbrž) še ni/ne bo

Ko pomislim, kako smo preživel to obdobje, se mi izriše slika stalnega usklajevanja šolanja doma s službenimi obveznostmi, pa z gospodinjskimi opravili in družinskim časom. Čeprav smo si naloge porazdelili, je pogosto zmanjkalo časa za »odklop«. Prostega časa skorajda ni bilo. Meje med delovnim in prostim časom so se začele brisati. In tega si ne želim! Svoje delo zelo rada opravljam, vendar moramo ohraniti mejo med delovnim in zasebnim življenjem, da lahko uživamo v stvareh in dejavnostih, ki nam veliko pomenijo, nam dajejo moč in nas krepijo za soočanje z delovnimi in življenjskimi izzivi, nam vlivajo veselje do življenja in zaradi katerih smo srečni.

Pogrešala sem fizični stik in druženje s prijatelji, ki pa je bilo zaradi omejevanja prehoda med občinami omejeno oziroma nemogoče, saj so vsi delali od doma. Ko sem predlagala večerno druženje po Zoomu, sta me dva od njih gladko zavrnila, češ, da se po Zoomu pa ne bomo družili, ker ga imajo že v službi dovolj. Tudi obiski pri starih starših, druženje z bratranci in sestričnami ter ožjo družino so postali redkejši, to je pripeljalo k temu, da smo se nekoliko oddaljili drug od drugega. Tudi tega si ne želim!

Izkušnje iz prvega zaprtja, ko smo zares vsi ostali doma in smo si čez noč morali organizirati učno in delovno okolje v domačem okolju, so bile zelo dragocene, čeprav naporene, duševno in telesno, a smo se zaradi te izkušnje lahko lažje organizirali pri drugem zaprtju. Pri zadnjem smo sicer lahko »ro-

tirali« na delovnem mestu; to nam je omogočilo, da smo ohranjali stik z delovnim okoljem na delovnem mestu, »na drugi lokaciji«, v svoji organizaciji, kjer smo se občasno srečevali s svojim sodelavci.

Nekoliko težje je bilo za otroke doma, ki tega stika v živo z vrstniki niso imeli. To se je začelo kazati pri upadu motivacije za učenje in nezanimanju za druge dejavnosti (tudi preživljanje skupnega prostega časa z družino). Pahnili smo jih pred računalnike in virtualne učilnice, ki so bili edini kanal za stik s šolo, »odklop« od vsega tega pa so našli v računalniških igrinah, ki so jih igrali skupaj z vrstniki. Preživljanje prostega časa na igrišču, v naravi, na prostem so zamenjali s posedanjem pred računalnikom v svojih sobah.

So pa tu tudi pozitivne strani nastalega položaja. Ne spomnim se, kdaj sem se v manj kot enem letu udeležila toliko usposabljanj (na daljavo). Udeležila sem se kar nekaj spletnih predavanj, ki jih v živo zaradi časovne stiske zagotovo ne bi obiskala. Bogatejša sem za izkušnje, kako se učiti drug od drugega, tudi od otrok. Naučila sta me uporabljati urejevalnik videov, to znanje uporabljam tudi na delovnem mestu. Izkušnjo uporabe različnih spletnih orodij sem izkusila v vlogi tehnične podpore predavateljem, ki so izvajali naša usposabljanja, pa tudi v vlogi predavateljice. S starejšim sinom sem izpeljala »testno predavanje«, ob tem pa mi je pokazal tudi nekaj zvijač, kako narediti predavanje zanimivejše ali pa si olajšati pripravo.

V obdobju velikih prilagajanj in odrekanj lahko z izkušnjami, ki jih imamo, naredimo marsikaj, tudi z vlaganjem v lastno izobraževanje. Zavedam se, da bo za postavitev digitalizacije organizacije in družbe treba še naprej vlagati v usposabljanje zaposlenih in udeležencev; to pomeni dodatno delo in čas, vendar vidim v tem priložnost tudi za svoj poklicni razvoj. Predvsem pa želim s svojimi izkušnjami in znanjem prispevati k razvoju e-izobraževanja – tovrstno izobraževanje razvijati v kombinaciji srečanj »v živo«, na daljavo in kot del samostojnega učenja.

Možnosti in priložnosti za izobraževanje so nam trenutno dostopnejše bolj kot kdaj koli prej, zato izkoristimo to tudi sebi v prid.

Covid je razkril ...

Olga Drofenik

Strokovna vodja, mentorica

Društvo Dvig – Univerza za tretje življenjsko obdobje

Nekje sem prebrala, da kriza ne gradi značaja, ampak ga razkrije. In kaj je razkrila o meni – o mentorici v jezikovnih programih in strokovni vodji izobraževalnih programov v naši Univerzi za tretje življenjsko obdobje, kaj o naših mentorjih in kaj o naših študentih?

Vsi skupaj smo se najprej kar razveselili prvega zaprtja javnega življenja: super, imeli bomo več prostega časa, ne bo se treba pripravljati in ne bo treba pisati domačih nalog in se učiti. Večkrat smo poklepetali po mobitelih ali elektronski pošti, več smo se sprehajali po naših gozdnih in barjanskih poteh, kjer smo srečevali družine, ki smo jih pred tem komaj kdaj videli.

Potem smo začeli pogrešati učenje. Pobudo, da vendarle zopet začnemo izobraževalne dejavnosti, so dali študentje angleščine, za druge programe pa jaz kot »strokovna vodja«. Prva skupina študentov angleščine, njihova mentorica se je usposobila za uporabo Zooma kot študentka na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje, se je začela učiti po Zoomu že oktobra 2020. V moji skupini študentov angleščine pa smo se od aprila 2020 pa vse do srede maja mučili z učenjem po elektronski pošti. Po treh mesecih

je bilo vse skupaj povsem nepregledno, nisem več vedela, komu in kaj sem že odgovorila. Mentorji in študentje v drugih programih pa so čakali, da se življenje normalizira. A se ni.

Zadovoljstvo v prvi skupini me je opogumilo, nepreglednost pa prisilila, da sem opravila usposabljanje za uporabo Zooma na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje in nagovorila svoje študente, da bomo jeseni nadaljevali po Zoomu. Drugim mentorjem sem predlagala, da bi se vendarle opogumili za uporabo Zooma in nadaljevali delo na daljavo. Vsi, razen dveh mentorjev, so pobudo sprejeli, izobraževalna dejavnost je jeseni oziroma pozimi 2020 stekla na daljavo.

Prav dobro je, da smo se tudi mentorji znašli v vlogi učečih se. Eno je opraviti usposabljanje, drugo pa je uporaba novega znanja. Nekajurni tečaj Zooma – v živo ali na daljavo mi je le odprl vrata v digitalno učilnico. Soočala sem se s svojim neznanjem in vprašanji študentov, kako vključiti kamero ali zvočnik, kako pokazati svoje naloge na zaslonu... V veliko pomoč študentom pri vstopanju v virtualno učilnico so bili njihovi otroci ali vnuki, meni pa je pomagala z nasveti članica Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje. Mislim, da brez te pomoči ne bi uspeli. Dodatna težava je bila ta, da se je Zoom po petinštiridesetih minutah zaprl in se je zgodba zamudnega vstopa v učilnico ponovila. Na kar nekaj srečanjih smo potrebovali dobrih 20 minut, da smo se vsi videli in slišali, in tako nam je za učenje ostalo le 20 minut. Poizvedovanje, ali lahko dobimo, podobno kot šole, brezplačen dostop do Zooma, je bilo negativno. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport tega za Univerzo za tretje življenjsko obdobje ni zagotovilo. Zato smo strošek za neomejeno uporabo Zooma poravnali sami iz prispevkov študentov. Po dobrem mesecu smo se na virtualno učilnico navadili, seveda pa se nam še vedno kje kaj zatakne in še zmeraj tudi sama potrebujem pomoč.

Mentorji v drugih programih so začeli virtualno učenje z manj težavami, v začetku sem vabila pošiljala jaz ali pa so prišli mentorji k meni domov in smo delali skupaj. Tako smo uspešno dokončali študijske krožke, tiste, sofinancirane s sredstvi Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, in druge v načrtovanem obsegu (število ur, število študentov). Pri enem od študijskih krožkov pa se je učenje na daljavo izkazalo kot velika prednost. Število čla-

nov študijskih krožkov se je potrojilo, saj so se nam pridružili ljudje iz drugih občin. Zato bomo ta študijski krožek tudi v prihodnje izvajali na daljavo.

Kaj bi po opisanem rekli, da je Covid-19 razkril o meni: da se novosti nisem začela učiti iz želje ali veselja, ampak zaradi prisile. Da sem kljub težavam učenje nadaljevala in nagovorila tudi druge mentorje za uporabo novosti. Da želim svoje znanje še spopolnjevati. In da sem spoznala, da ima učenje na daljavo tudi nekaj prednosti. In še nekaj, česar iz opisanega ni videti: učenje na daljavo ne more nadomestiti učenja v živo. O tem so pripovedovali moji študentje.

Študentke in študent o učenju angleščine z uporabo Zooma

Valerija

»Z upokojitvijo se vsakemu porodi vprašanje, kaj bo počel ves ljubi dan, ko mu bo čas ostajal. A čas ne ostaja, le koristno ga je vredno uporabiti. Morda imajo nekateri že vnaprej določen urnik, ki so si ga tako želeli že, ko so bili še službeno aktivni.

Nekaj pa je nas tudi takih, ki so si zadali geslo: Nikoli nehati začenjati in nikoli začeti nehati.

It is never too late to learn. Tako se nas je zbralo nekaj takih, ki smo si zaželeli spet postati ‚šolarčki‘ in s pomočjo dobre volje naše učiteljice Olge smo se aprila leta 2012 začeli učiti angleškega jezika. Nekateri so znanje tega pridobili že v srednji šoli ali kje drugje. Zame je bila angleščina izziv, saj je bil to začetek učenja angleškega jezika. Ni bilo lahko, a spodbujanje učiteljice Olge je pomagalo, da sem vzdržala in pridobila nekaj znanja in razumevanja jezika. Po devetih letih učenja mislim, enako tudi drugi sošolci, da je uspeh viden kljub našim sivim lasem. Kar pa morava z Božo še posebno poudariti, je DRUŽENJE, ob katerem se vsak izmed nas nekoliko sprosti, in tedaj ugotavljamo, da nikoli ni prepozno, da se spoprimemo z začetki tega ali onega učenja.

V letu 2020/21, ko nas je epidemija bolezni covid-19 pahnila med domače stene, se nismo dali. Z uporabo nam nove tehnologije Zooma smo nadaljevali učenje. Izkazalo se je, da je bil to dober način učenja – seveda

kot izhod v sili. Šolanje na daljavo vseeno nima take vrednosti kot šolanje z učiteljem neposredno v učilnici. Tako je bilo naše šolsko leto vseeno aktivno.

*Aprila 2021 smo se spet zbrali v učilnici naše Olge in vsi veseli v živo zao-
kročili naše učne ure ob kavici in bureku, to smo pogrešali vse leto. Upam,
da nam bosta dana zdravje in volja, da bomo naprej utrjevali pridobljeno
znanje angleškega jezika.«*

Boža

*»Moje sodelovanje v učni skupini angleščine sega v leto 2012 in se me je
,dodobra' prijelo. Zato je bil način učenja po Zoomu na začetku kar malo
nenavaden. Poleg tega je bilo treba obvladati tudi to tehnologijo. No, vse
to pa ne more nadomestiti osebnega stika s sošolci, profesorico Olgo in
našega klepeta ob kavici in bureku seveda. Moram reči, da mi bolj kot
učenje samo zelo veliko pomenijo ta naša srečanja!«*

Marinka

*»Kako sem se počutila po enem letu zopet za mizo, in ne pred zasloni?
Bilo je super, da smo se lahko videli v živo. Vsi smo bili veseli tega srečanja.
Tudi Smrk, Olgin kuža, nas je bil neizmerno vesel, posebno Bože, ki mu
vedno prinese poslastico.*

*Ampak tudi učenje po računalniku je bilo koristno – osvojili smo tehniko
Zooma.«*

Joži

*»Petega maja 2021 smo se študentje angleščine prvič po letu dni dobili v
živo. Snidenje je bilo nadvse veselo. Najprej informacije o tem, ali je kdo
prebolel Covid-19, kdo je že bil cepljen ... potem pa veselo na delo. Na-
loge smo lažje predelali kot po Zoomu, vse je potekalo bolj sproščeno. Pa
še tehničnih težav ni bilo. Odmora s kavico s prijatelji se ne da primerjati
s kavico, ki jo sam piješ pred računalnikom. Veselimo se naslednjega sre-
čanja.«*

Vanja

»Pogrešala sem srečanja naše angleške skupine v živo, ne samo zaradi boljšega razumevanja v medsebojni komunikaciji, ampak tudi zaradi prijetnega in prijateljskega ozračja, ki je mogoče samo ob druženju v živo.«

Miha

»Po dobrem letu smo se spet dobili v živo. Res je, to je čisto nekaj drugega, vendar je treba priznati, da tudi poti, ki nam jih omogoča sodobna tehnologija (Zoom), niso od muh. Ves čas omejitev gibanja in obiskovanja smo ostali v stiku in smo bolj ali manj uspešno nadaljevali naše učenje angleščine. Mogoče bi moral biti nauk iz tega nesrečnega obdobja, da se z malo potrpljenja in strpnosti da preriniti tudi skozi take čudne čase in se ne smemo odzvati na vsako motnjo, ki nam moti vsakodnevno rutino.«

Prebrali ste, kaj je kriza razkrila o naših študentih. Sprejeli in doživljali so jo s pozitivnimi občutki in ravnanjem: naučili smo se nekaj novega, česar se sicer ne bi.

In še beseda o mentorjih: vsi programi, v katerih so mentorji prevzeli pobudo za delo na daljavo, so stekli naprej, če mentorji niso prevzeli pobude, so programi obstali. Na srečo takih primerov ni bilo veliko.

Za vse, ki se radi pritožujete, kako je vse narobe in slabo, pa nauk naših študentov: *»Z malo potrpljenja in strpnosti se da preriniti tudi skozi take čudne čase in ne smemo se odzvati na vsako motnjo, ki nam moti vsakodnevno rutino.«* Lepo nam je bilo tudi, ko smo se družili na daljavo.

Koronske počitnice, ki so bile vse drugo, samo počitnice ne

Nina Fele

Tajnica

Andragoški center Slovenije

Tako hitro se je zgodilo; v tajništvu sva s sodelavko lahko samo še spisali vse odredbe o delu na domu za sodelavce in v dobri veri, da se kmalu vidimo, sicer nekoliko tesnobni, za sabo zaklenili vrata ter najino sicer živahno pisarno tajništva prestavili domov. Na začetku smo vsi mislili, da bodo to nekakšne dvotedenske počitnice. Fino, sem si mislila, končno bom postorila vse tisto, za kar prej ni bilo časa. A se je hitro izkazalo, da ne bo tako.

Najprej sem bila popolnoma prestrašena, ker sem vedela, da bosta delo in šolanje od doma za našo družino velik izziv. Sama še nikoli prej nisem imela možnosti delati od doma, ker je narava mojega dela takšna, da se večinoma pričakuje moja fizična navzočnost v pisarni. Oddahnila sem si, ko nam je informatik omogočil skoraj enake razmere, kot jih imamo sicer v poslovnih prostorih zavoda. Za delo od doma sem uporabljala aplikacijo Anydesk; ta mi je omogočila, da sem dostopala do vseh datotek in programov kot sicer v pisarni. Ker pa sem do delovnih dokumentov dostopala tako, sem imela na neki način zaslon v zaslonu, kar je zelo zmanjšalo velikost pisave. Včasih

je bilo po nekaj urah dela gledanje v premajhne ikone zelo naporno. Več je bilo tudi komunikacije s sodelavci po elektronski pošti in telefonu. Ko smo skupaj v prostorih zavoda, pogosto že med pogovorom na hodniku rešimo marsikatero delovno nalogo. Sestanki podporne službe Andragoškega centra Slovenije so potekali po Microsoft Teamsu in v vsem tem času ni bilo večjih težav s povezavami in delovanjem te aplikacije. Pogosto je bilo najtežje poiskati miren primeren kotiček, ko smo imeli vsi družinski člani hkrati sestanke in pouk po Microsoft Teamsu in Zoomu. Z razdalje je bilo verjetno zares videti kaotično. Ker sta v moj dan neprenehoma vstopala še gospodinjstvo in pomoč otrokoma pri šolanju na daljavo, se je moj delovni čas zelo podaljšal. Stalno sem imela slabo vest, da nisem popolnoma predana službi, po drugi strani pa ne družini. Ves čas sem bila pozorna na to, kaj bo še treba opraviti. Ločnica med službenim in zasebnim časom se ni zbrisala, izginila je.

Mož je prav tedaj menjaval službo, ni mu še dobro uspelo spoznati vseh sodelavcev in organizacijske kulture novega delovnega okolja, pa je epidemija zahtevala od njega vodenje 14 sodelavcev od doma, iz domače pisarne. Sinova, odraščajoča fanta, sta morala šolske klopi zamenjati za domačo pisalno mizo. Z mojimi fanti preživimo skupaj veliko časa, zato se tega, da bomo zdaj »privezani« drug na drugega, nisem bala. Bolj me je skrbelo, kako bomo lahko uskladili vse dnevne obveznosti, ne da bi se motili med seboj. Čutila sem, da se bo dinamika našega službenega in družinskega življenja popolnoma spremenila. Da se bo življenje, kot sem ga poznala, nekam skrišlo in potuhnilo, za teden, dva, mesec ... In res, koronavirus nas je udaril tam, kjer najbolj boli. Dinamično, zelo potepinsko družino je z ukrepi, ki jih je prinesel s sabo, ustavil in dan je postal dnevu enak. Delo, šola, kuhanje, dolgi sprehodi, spet kuhanje, delo, šola.

Da smo bili v tem času neprenehoma skupaj, je seveda dobro. Po drugi strani pa je bilo izjemno zahtevno usklajevati delo in šolanje na daljavo in vsa gospodinjstva opravila ter ohranjati motivacijo in optimističen odnos do celotnega položaja. Močno smo pogrešali stike s širšo družino in prijatelji, druženja, pogovore, objeme in stiske rok. V tem času smo bili tudi brez avtomobila, naši dnevni sprehodi so bili omejeni na najožjo okolico. Med temi pohajanji smo se odločili, da najamemo zelenjavni vrtiček v bližini doma.

Ta košček zemlje za obdelovanje nam je dal novo upanje, nov zagon, ta stik z naravo nas je miril in nam šepetal, da bo še vse dobro. Veliko smo brali o vzgoji rastlin in načrtovali, kaj in kje bomo sadili. Vse smo obdelali ročno, na vrtu smo skupaj preživeli ure in ure. Popolna nagrada je bila, ko smo vrt očistili plevela, ker je bil zelo zapuščen, in ko je vzklila prva sočna solata.

Koronski čas je prinesel enake dneve brez presenečenj, hitenja in življenja drug mimo drugega. Nekaj sprememb je bilo za nas celo koristnih in jih ohranjamo tudi po koncu krize. Skriti kotički na Rožniku so še vedno naša pribežališča, pa tudi »kava za s seboj« je postala moja redna sopotnica. Še vedno veliko kuhamo, se še bolj iskreno veselimo skupnih neponovljivih družinskih doživetij, ki smo jih prej ves čas jemali za samoumevne. Mislim, da smo v tem času številni spremenili svoj pogled na življenje, ki nam ga vsiljuje porabniški kapitalizem. Znova smo napisali svoj seznam prioritete, se ustavili in pomislili nase. In kot je bilo zapisano v članku javne pobude Ustavi se, bi morali večkrat v trenutku tišine prešteti svoje srečke, ki smo jih zadeli na loteriji življenja, kot so: služba, ki me razveseljuje, zdravje otrok, odlična partnerska zveza, rodovitna zemlja, svež neonesnažen zrak, prijazna soseska, kjer živim, mnogoletna varna udeležba v prometu brez nesreč, neboleče telo, talenti ... Korona je upočasnila naše življenje, ponudila nam je tak čas in nas spodbudila k boljšim navadam.

Regijski festival na daljavo – strokovni in osebni izziv

Brigita Herženjak

Organizatorica izobraževanja odraslih, svetovalka za kakovost
Razvojno izobraževalni center Novo mesto

Piše se leto 2020, pred mano pa 9. regijski Festival zaTE – znanje aktivira te, strokovni dogodek, ki ga vsako leto organizira Razvojno izobraževalni center Novo mesto. Namenjen je vsem tistim, ki iščejo svojo karierno pot, od zaposlitve do razvijanja osebnih, poklicnih in socialnih kompetenc. Izpeljemo ga v sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje območne službe Novo mesto in organizacijami za izobraževanje odraslih v jugovzhodni regiji, traja pa tri ali štiri dni v drugi polovici septembra.

2020: covid-19, kaj pa zdaj?

Priznam, da me je bilo strah, kako biti kos festivalu v tem položaju. Strah me je bilo organizacije dogodka, izgube finančnih sredstev, ki niso zagotovljena iz znanega vira, vodenja projekta. Zavestno sem se odločila, da bom izpeljala tudi ta festival, saj sem imela v mislih vse posameznike, ki jim lahko pomagamo, ki jim lahko olajšamo izobraževanje, svetovanje in karierni razvoj v teh »hudih« časih. Pomagala mi je misel na podporo partnerjev, ki so

vsa leta odlično, korektno in zelo uspešno sodelovali z nami. Prepričala sem se, da mislijo enako in predvsem, da so v podobnem položaju kot jaz.

Tako sem se lotila organizacije prvega sestanka partnerjev maja in po pričakovanjih so sledili dobri razmisleki, kako se lotiti zadeve. Meni so se zdeli pomembni predvsem tisti, ki so odgovorili na vprašanja izpeljave festivala:

- Festival smo predstavili na začetek novembra 2020, da bi se imeli izvajalci izobraževanja čas pripraviti na novo šolsko leto. Pozneje smo ugotovili, da ta poteza ni bila najboljša, saj so nas konec oktobra »zaprli« in je bilo mogoče festival izpeljati le na daljavo.
- Dogodke smo organizirali v različici A in B – v živo in na daljavo, to je omogočalo čim hitrejšo prilagajanje na nepredvidljive okoliščine. Poteza je bila dobra, saj smo festival razen nekaj dogodkov, ki so odpadli, v celoti izpeljali na daljavo.
- Promocijsko gradivo smo pripravili le v elektronski različici (programi, letaki, povabila) in se s partnerji dogovorili za kanale obveščanja in promoviranja.
- Namesto sejemskega dela smo se z delodajalci dogovorili za pripravo in objavo kratkih promocijskih filmov na spletni podstrani festivala, njihov vsebinski poudarek je bil na možnosti zaposlovanja, izobraževanja in svetovanja.

Vsebina in potek festivala sta bila zdaj jasna, kaj pa moje tehnično znanje? Ali zadošča, se moram še kaj naučiti? Poleg tega sem razmišljala tudi o drugih in drugem: katere aplikacije uporabiti, ali imajo izvajalci dovolj znanja s tega področja, kako se bodo obiskovalci (predvsem ranljive ciljne skupine) udeležili e-dogodkov, kako motivirati delodajalce za pripravo promocijskih filmov? Še več izzivov.

Najprej sem se poglobila vase in se lotila tistih elementov v svojem znanju, ki sem jih zaznala kot šibke. Zato sem se septembra dodatno usposobila za uporabo spletnih orodij. Nato sem se z vodstvom Razvojno izobraževalnega centra Novo mesto dogovorila, kateri posamezniki me lahko še dodatno podpirajo pri izpeljavi festivala. Podobno so storili tudi drugi partnerji in oktobra sem bila še bolj prepričana, da nam bo zares uspelo.

Grizlo me je še nekaj. Ostala je skrb za to, kako se bodo ranljive ciljne skupine udeležile e-dogodkov. Kako jim lahko dodatno pomagamo, kako se tega lotiti s partnerji. Torej, organizirala sem še en sestanek s partnerji in odločili smo se za štiri načine dodatne podpore:

- Septembra bomo v svetovalnih središčih in središčih za samostojno učenje ponudili dodatno pomoč pri spoznavanju aplikacij, ki omogočajo učenje na daljavo.
- Ob prijavi na e-dogodke bomo svetovalci objavili naše podatke za stik za pomoč pri prijavi.
- V elektronski vabilih in obvestilih bomo podali tudi pisne predstavitve za uporabo spletnih aplikacij.
- Pol ure pred e-dogodkom bodo tudi drugi sodelavci po telefonu pomagali pri tehničnih težavah.

Odlično. Festival je potekal po načrtih. Ker sem po naravi radovedna in seveda sem imela v mislih tudi nadaljnji razvoj naše stroke, sem partnerjem predlagala evalvacijo slehernega e-dogodka. V ta namen smo že ob prijavi na e-dogodke, zbirali e-stike obiskovalcev ter jim po koncu posameznega e-dogodka poslali e-evalvacijo; z njo smo ugotavljali njihovo zadovoljstvo z vsebino, načinom poteka in izvajalcem. Izpeljali smo tudi evalvacijo med partnerji festivala in izvajalci. Izidi vseh anket in podatkov o festivalu so me pozitivno presenetili:

- visoko zadovoljstvo z vsebino;
- večje število udeleženi obiskovalcev kot prejšnja leta;
- malo tehničnih težav posameznikov ob udeležbi;
- visoko zadovoljstvo z izvajalci;
- izvajalci so bili presenečeni nad sodelovanjem obiskovalcev – veliko vprašanj v klepetalnici, komentarji, zahvale za dobro izpeljano vsebino;
- obiskovalci so se pridružili tudi iz drugih regij – večja dostopnost;
- nekateri e-dogodki so bili obiskovani nad pričakovanji (50 in več posameznikov);
- zadovoljni partnerji, saj so izpeljali vse, kar so načrtovali;
- odlično ocenjena organizacija festivala.

Vse to mi je dalo veliko pozitivne energije za nadaljnje delo. Tudi partnerji so menili, da festivala v danih razmerah ne bi mogli bolje izpeljati, in predla-

gali, da se podobno lotimo tudi prihodnjih regijskih festivalov: kombinacija dejavnosti, ki jih bomo izpeljali v živo in na daljavo.

Izpeljava festivala mi je odprla še nove možnosti za učenje, osebno in strokovno rast. Predvsem sem prepričana, da se je treba uživeti v vlogo drugega in razumeti položaj, ovire in jih poimenovati ter najti sogovornike, somišljenike, ki verjamejo v uspeh, četudi je veliko neznank.

Neizmerno sem hvaležna za vso podporo vodstva, sodelovanje vseh partnerjev festivala in veliko tolerance vseh, ki so morda zaznali zadrege in pomanjkljivosti in jih upali z mano deliti, poimenovati in iskati izboljšave za prihodnje tovrstne dejavnosti.

Zdaj sem pripravljena na takšne izzive.

Drobna refleksija ali kako je covid-19 vplival na mojo strokovno identiteto

Petra Javrh

Raziskovalka

Andragoški center Slovenije

Najmočnejši od vseh je spomin na presenečene obraze tu, na Andragoškem centru Slovenije tisti dan, ko so razglasili pandemijo. Zdelo se je kar nadrealistično, ko smo se naključno srečevali na hodniku, komentirali in zaskrbljeno spraševali drug drugega: kaj pa naša institucija, koliko smo ozaveščeni, koliko smo pripravljeni kot kolektiv, ali se nam je uspelo že kaj informirati?! Še nekoliko bolj nepričakovano je bilo presenečenje, ko se je nekaterim od nas v teh bežnih pogovorih na hodniku začela pojavljati misel: kot andragogi, izobraževalci odraslih bi morali imeti v tem trenutku jasna stališča, številne odgovore ... kako bomo sicer opravili svojo prosvetljijsko funkcijo.

In sledilo je osebno prevpraševanje: Ali imam stališče do karantene? Ali sploh vem, kaj pomeni pandemija? Beseda, ki je doslej nisem zares uporabljala. Hiter skok do razlage v slovarju me je navdal z nadaljnjimi skrbmi. Doslej se nisem ukvarjala z možnostjo, da je pandemija okužba, ki po definiciji zajame ves svet, je nova, povzroča resne težave in se z lahkoto širi in spreminja ustaljene načine življenja. Aha, spet lažna napoved o skorajšnjem

koncu sveta, bi lahko sklenila. Vendar ne, poročila in opisi so citirali Svetovno zdravstveno organizacijo in navajali resne, zaskrbljujoče podatke. Torej tu ne more biti šale.

Pomislila sem: to je torej natančno eden od tistih položajev, ki zahteva od izobraževalca odraslih jasno etično opredelitev. Tu bo potrebno precizno razločevanje med različnimi pojavi, ki ne more temeljiti samo na občutkih. Opreti se bo treba na utemeljene argumente, predvsem pa kritično presojanje položaja, v katerem še nisem bila. In to je nekako podoben položaj, v kakršnem se tolikokrat znajdejo naši udeleženci, ko z umetelnimi andragošskimi prijemi razbijamo njihove ustaljene vzorce, prepričanja, odzive in jim skušamo pokazati našo plat realnosti. Občutki so najbrž podobni: nelagodje.

Kam zdaj, sem se spraševala. In takoj nato segla po telefonu. Informacijo bom iskala pri najzanesljivejšem viru, ki mu zaupam: hčeri in sinu, medicincih. Kar sem v naslednjih dveh urah izvedela, je korenito spremenilo moj pogled na razsežnost problema. Pa še vedno se mi je zdelo nekako ne-realno, razmišljala sem: morda moja otroka kljub vsemu pretiravata, sta pač medicinca in stvari seveda gledata z medicinskimi očali. Morda planetarno stvar le ni tako zelo resna.

Toda v ozadju je kljuval njun skupni sklep: o pandemiji takih razsežnosti tudi medicinci nimajo zares pravih podatkov. Najbolj primerljivi so podatki o pandemiji španske gripe, ki je trajala tri leta in je izzvenela sama od sebe iz nikoli povsem ugotovljenega razloga. Strogo znanstveno gledano smo verjetno pred podobnim položajem, sta razlagala. Ta pandemija ne bo izginila čez tri, štiri mesece, tu bo nekaj let. Morali bomo izumiti nov način življenja. Kaj že je o tem govoril Allen Tough, sem premišljevala.

In te besede o novi realnosti me skrbijo tudi danes. Spremljajo me tudi v tem trenutku, pred četrtnim valom pandemije, v trenutku, ko so nekatere države že odpraznovale, ker so verjele, da so »premagale« covid-19, a se prav v tem trenutku na svetovnem zemljevidu spet barvajo temno rdeče. Danes, ko po stihiji in strahu, da za vse ne bo dovolj mask in cepiva, dan za dnem poslušamo o tem, da se ljudje ne želijo cepiti, čeprav vedo, kaj tvegajo. Pa kritike na račun mladih, ki so šli na svoj edini maturantski izlet v življenju – in žal nazaj prinesli novo, še nevarnejšo različico virusa. Pa na drugi strani

pritožbe, da jim je bila ukradena mladost, možnost študentskega življenja ... Vse začinjeno z razširjanjem teorije zarote in podatki o odstotku ljudi, ki se ne želi cepiti.

Potem pa pomislim, koliko smo se s kolegi leto in pol trudili, da bi kot izobraževalci vendarle delali – torej izobraževali, čeprav v virtualnem okolju. Koliko je bilo tu učenja, se vprašam. Veliko, veliko, veliko. Toda predvsem povsem nepredvidenega učenja o tem, kaj pomeni nepredvidljiv položaj za predvidljivo okolje, za predvidljive odnose, za pričakovane in predvidljive izide.

Kaj sem se torej naučila? Kakšno priporočilo bi lahko dala svojim strokovnim kolegom po vsem tem času?! Ja, nekaj spoznanj pa je. Niso povsem skladna z dozdajšnjimi pogledi, a doživljam jih kot zametke novega razumevanja izobraževanja odraslih. Ne morem si namreč več zatiskati oči pred tem, da smo v trenutku kar vsi (pa ne samo odrasli) postali velika ranljiva skupina. Navadno je ta izraz rezerviran za tiste v družbi, ki so iz takih ali drugačnih razlogov nekako izgubili moč slediti osrednjemu toku razvoja in so nekje zastali ali obtičali, nekateri pa se celo nikoli niso premaknili z mrtve točke. S pandemijo pa smo naenkrat vsi izpostavljeni, ranljivi. Posebno ranljivi v svojih prepričanjih, ki bodo nazadnje tudi odločila, ali se bomo pripravljeno cepiti ali ne. Ugledni tuji časopis je konec julija objavil povzetke študije ameriškega Centra za nadzor in preventivno pred boleznimi (Centers for Disease Control and Prevention), ki bi morali s podatki prepričati še tako skeptičnega posameznika. V članku so objavili, da je možnost okužbe med necepljenimi nekajkrat višja, kot pri cepljenih osebah, pa celo, da je možnost hospitalizacije oziroma smrtnost med necepljenimi kar za dvajsetkrat bolj verjetna.

Pomembno se mi zdi spoznanje, da smo se tudi kot strokovnjaki na svojih področjih zaradi pandemije prisiljeni vrniti k povsem temeljnemu človeškemu spoznanju: da brez solidarnosti ne bomo mogli premagati te novodobne kuge. Da ta solidarnost ni omejena na geopolitične entite in da bo morala biti globalna.

Naenkrat so koncepti, kot so globalno, odgovorno, etično ipd., dobili svoje mesto. Niso več floskule politično všečnega govora. V sebi skrivajo usmerjenost, ki morda omogoča preživetje. Hkrati pa drzno razkrivajo popolno

sprenevedanje in nepoznavanje bistva številnih modernih pridigarjev. Ti sicer na široko govorijo o teh konceptih, vendar niso poglobili razumevanja do tiste ravni, da bi uvideli, kako resnični so postali v teh pandemičnih okoliščinah. Kot andragoginja tu ne morem mimo tega, da smo strokovnjaki za izobraževanje odraslih v povsem podobnem položaju, kot smo bili že nekajkrat v zgodovini. Naše poslanstvo je prosvetljevanje. Ne samo prosvetljevanje o posledicah pandemije, pač pa o pomenu skupne odgovornosti za preživetje vrste, ne zgolj na biološki ravni, tudi kar zadeva humanizem. In to je plemenito poslanstvo, ki me vedno znova navdihuje.

V tej krizi se je precej brezobzirno razkrilo, kako pomembno je prosvetljevanje tudi glede vrednot – to bi z drugo besedo lahko opisala tudi kot vzgajanje odraslih. Še do nedavna je bila ta zveza – vzgajanje odraslih, v strokovnih krogih prepovedana.

A razmislek nas pelje k Žgeču, Kojcu in drugim, ki so utemeljevali potrebo po tem, globljem razumevanju pomena vzgoje. Kako je sicer lahko mogoče, da povprečno informirani odrasli ljudje lahko ravnajo tako, da neposredno ali celo hote zaradi svojih trenutnih potreb resno ogrožajo druge?!

Naj to ponazorim z resničnim primerom: očka mlajših otrok, ki se je znašel v karanteni zaradi pozitivnega testa, je otroke vseeno peljal v vrtec, a ob tem ni obvestil vzgojiteljice, da so potencialni prenašalci virusa. Sam je šel po nakupih, saj je bil to eden redkih trenutkov, ko je imel prosti čas.

Kako takega očeta razumeti v njegovi potrebi? Kako se mu približati, da bo prisluhnil in tudi razumel, ne pa slišal samo obtožb, zgražanja, zavračanja in želje po sankcioniranju? To je tisto vedno ponavljajoče se vprašanje na samem začetku našega delovanja v vlogi izobraževalcev odraslih: Kako se približati nekemu? Kako prosvetljevati, kako vzgajati, v kakšnem jeziku oziroma slengu, na kakšen način, da bi ta očka vendarle sam razumel, da je s svojim ravnanjem dolgoročno ogrožal svoje otroke in tudi sebe? Ja, temeljna vprašanja, ki si jih znova postavljamo, ko želimo res delovati kot prosvetljevalci, in ne kot zgolj informatorji.

Ta primer me je spomnil še neke pomembne resnice, ki jo lahko že desetletja tako čisto in jasno in na več mestih razberemo v Freirovih spisih: te-

meljnih mehanizmov v andragogiki ni veliko, so pa izjemno močni. Osvo-bajanje ljudi lažnih informacij, prikritih političnih interesov, ki se skrivajo za skrbjo po blaginji državljanov, grabežljivosti kapitala, to ni lahka naloga. Da si kot strokovnjak zanjo zrel, moraš najprej sam pogumno pogledati etič-nim vprašanjem v oči. Spopasti se moraš s temelji, jih na novo premisliti, se opredeliti. Kako naj sicer drugemu odpiraš možnosti, da se opolnomoči!

Kaj sem se naučila? Da je krizni položaj izjemno dober humus za spremem-bo. Kot andragoginja imam dolžnost, da razumem znamenja časa, da se vrnem k bistvu, k osnovnih mehanizmom. Predvsem pa, da ne izgubim po-guma: če mi zares uspe opolnomočiti vsaj enega samega odraslega, sem opravila svoje delo in upravičila svoj strokovni obstoj. Moram priznati: moj poklic je lep in uživam v njem!

Moj »vstop« v prakso izobraževanja odraslih na daljavo

Sonja Klemenčič

Zunanja razvojna sodelavka in predavateljica
Andragoški center Slovenije

Uvod

Misli mi bežijo na začetek marca 2020, ko je bilo vse še videti »normalno«. Da, imeli smo že informacije o nekem novem virusu, ki ogroža številne ljudi, a vse se je dogajalo daleč, na Kitajskem, še zdaleč nismo slutili, kaj nas čaka. Petega marca 2020 smo imeli srečanje svetovalcev za kakovost izobraževanja odraslih, med drugim smo se dogovarjali, kako bodo svetovalci spodbudili učitelje v svojih okoljih, da napišejo zgodbe o tem, kako so se pri svojem delu srečevali z vprašanji kakovosti. Vse je potekalo po ustaljenem načinu: za ta dan je bila razpisana delavnica, svetovalci za kakovost so prišli z raznih koncev Slovenije in osemurni program je stekel. Nekaj je bilo predavanj, nekaj pogovorov, nekaj skupinskega dela. Sama sem pri izpeljavi programa sodelovala kot soizvajalka osrednje teme delavnice, to je Razvijanje kakovosti s pomočjo dobrih zgodb. S svetovalci smo se dogovorili, kako bodo nagovorili svoje učitelje, do kdaj naj bi učitelji pripravili zgodbe in kako bomo ravnali z njimi v prihodnje. Razšli smo se veselo, zadovoljni,

da smo ustvarjalno delali, in v pričakovanju naše naslednje delavnice, ki naj bi bila jeseni. Seveda nismo niti slutili, kaj se je dogajalo tisti dan – potrjen je bil prvi primer covid-19 v Sloveniji!

Potem je vse potekalo z nesluteno naglico – število obolelih v Sloveniji je skokovito naraščalo, v prvih šolah so se že pojavile okužbe in Vlada Republike Slovenije je sporočila, da bodo od 16. marca zaprte vse izobraževalne ustanove. To pa je bil šok! Ampak bolj kot na profesionalnem področju, kjer delam le kot občasna zunanja sodelavka, sem sprva, tako kot številni drugi, ta šok doživljala bolj na osebni ravni – s skrbjo, da se ne bi okužila, z omejitvami, ki so posegale v našo osebno svobodo gibanja in druženja ipd.

Vstop v virtualni svet

Priznam, da se tektonskih vplivov na svoje profesionalno delo sprva niti nisem zavedala prav dobro. Kmalu sem se srečala z novo računalniško aplikacijo Microsoft Teams, ki jo je Andragoški center Slovenije vpeljal za svojo interno komunikacijo, saj so se tudi pri njih zaprla vrata – tudi za komunikacijo z zunanjimi sodelavci, med katere spadam. Ta aplikacija mi je bila španška vas, še nikoli prej nisem slišala zanjo. Ampak sodelavci z Andragoškega centra so me prijazno seznanili, čemu je namenjena, mi dali vsa navodila za njeno namestitvev, in komunikacija med nami je stekla brez posebnih težav. Zdelo se mi je, da je to nekaj podobnega kot aplikacija Skype; z njo sem že imela nekaj izkušenj. Zame nova aplikacija je imela le malo več možnosti za uporabo v izobraževanju. Ampak jaz sem jo uporabljala le za komunikacijo s sodelavci Andragoškega centra; ker smo bili takrat že precej omejeni pri gibanju in druženju, se mi je zdelo zelo dobro, da se lahko pogovarjamo in se pri tem vidimo, pa še kakšna sporočila sem lahko poslala več ljudem naenkrat. Skratka, nova računalniška aplikacija se mi je zdela dovolj preprosta in uporabna, vendar sem bila sama le uporabnica, nisem pa z njeno pomočjo ničesar novega ustvarjala (npr. učno okolje ali kaj podobnega). Nekako v tem času sem izvedela, da se na šolah večinsko uporablja aplikacija Zoom, tudi zanjo sem slišala prvič. Sodelavci z Andragoškega centra so mi povedali za njene nekatere prednosti pa tudi slabosti v primerjavi z aplikacijo Microsoft Teams.

O kakšnem posebnem vplivu pandemije na svoje delo pa takrat nisem prav posebej razmišljala. Spominjam pa se, da sem prav naivno mislila, da imajo učitelji, ker so se izobraževalne ustanove zaprle, več časa, zato sem tudi predlagala, da bi svetovalce za kakovost izobraževanja odraslih spodbudili, naj učiteljem naročijo, da zgodbe, ki naj bi jih napisali, napišejo med zaporo javnega življenja zaradi pandemije, ki naj bi se po takratnem vedenju, kmalu končala. Hm, čudno, učinkov ni bilo. Seveda, ker sploh nisem bolj poglobljeno razmišljala, kaj vse morajo postoriti učitelji, da prenesejo učenje iz učilnic v virtualni svet, in kako morajo delati, če naj vzdržujejo primerno motivacijo za učenje v tem svetu. Za pisanje zgodb takrat res ni bilo časa.

Počasi pa so začele prihajati na plan različne informacije o učenju po spletu, težavah, ki jih povzroča, pa tudi o dobrih plateh. Toda to so bile bolj informacije o izobraževanju otrok in mladine; o tovrstnem izobraževanju odraslih sem imela le posamične informacije od znancev, ki so bili sami udeleženci izobraževanja tudi med pandemijo. Me je pa začelo zanimati, kaj se dogaja tu. Zato sem bila zelo vesela povabila dr. Tanje Možina, da bi sodelovala pri evalvaciji izobraževanja odraslih med pandemijo. Sodelovala sem pri pripravi vprašalnika za direktorje ljudskih univerz, organizatorje izobraževanja odraslih in učitelje oziroma mentorje z ljudskih univerz, srednjih šol in Univerze za tretje življenjsko obdobje. Rezultati, ki smo jih pridobili z anketami, so na eni strani potrdili naša predvidevanja, pokazali so tudi na neke nove zorne kote, predvsem pa so prinesli precej dober splošni vpogled v to, kaj se je v prvem valu pandemije dogajalo v izobraževanju odraslih.

Kako se bom pa sama pripravila na poučevanje na daljavo in ga izpeljevala?

To se je dogajalo poleti leta 2020, jeseni pa sem se prvič znašla pred vprašanjem, kako se bom sama pripravila na poučevanje in ga izpeljevala. Pojavil se je namreč nov val okužb in izobraževalne ustanove so morale znova zapreti vrata. Pred mano pa je bilo nadaljevanje strokovne teme, začete na spomladanski delavnici svetovalcev za kakovost izobraževanja odraslih. Izvedela sem, da bo usposabljanje potekalo na platformi Zoom. Najprej sem se jo morala naučiti uporabljati. Olajševalna okoliščina je bila, da nisem jaz oblikovala virtualne sobe, temveč so to naredili na Andragoškem centru

Slovenije in mi poslali zgolj povezavo do nje. Potem se je začela abeceda: preskušanje vklopa, določitev primerne razdalje med mano in računalniško kamero, zapis mojega imena na zaslonsko sliko, ureditev ozadja moje slike, da udeleženci ne bi preštevali polic v moji dnevni sobi, vklop pogovora med predavanjem, delitev mojega zaslona z udeleženci, pa izklop te delitve itn. Ko danes to pišem, se mi vse zdi že kar malo smešno ali preveč preprosto, da bi bilo o tem primerno pisati, vendar takrat ni bilo tako. Če sem se s pomočjo sodelavk z Andragoškega centra hitro naučila tega, pa me je ves čas preveval strah, ali se bom nekaterih postopkov spomnila med predavanjem, kako bo, če bom kaj pozabila, kako bo, če po naključju kaj ne bo delovalo, pa niti ne bom vedela, zakaj.

Toda to je bil šele tehnični del. S sodelavci z Andragoškega centra smo hitro ugotovili, da usposabljanja ne bo mogoče izpeljati tako kot v učilnici. Tam je usposabljanje z vmesnimi odmori navadno potekalo osem pedagoških ur. Pri usposabljanju s pomočjo Zooma pa ni bilo mogoče niti pričakovati, da bodo udeleženci izobraževanja lahko toliko časa spremljali predavanje po računalniku. Najprej smo razmišljali o tem, da bi običajne ure razdelili na več dni, pa smo kmalu ugotovili, da tudi tako ne bo šlo. In nazadnje smo se dogovorili, da bomo usposabljanje po Zoomu skrajšali natanko na polovico, drugo pa se bodo udeleženci sami naučili s samostojnim delom doma. A to je pomenilo, da sem morala najprej dobro premisliti, kaj je pri tem, ki naj bi jo predstavila, takega, da tega udeleženci nikakor ne morejo obravnavati sami, in kaj je takega, kjer je mogoče predvidevati, da se bodo sami dobro znašli. Priznam, da se mi je sprva zdelo, da ni prav nič takega, kar lahko obdelajo sami – hm, samozaverovanost učitelja v svojo nepogrešljivost!! Ker pa ni bilo druge možnosti, sem po več razmislekih le naredila ločnico med tistim, kar bi delali skupaj, in tistim, kar bi delal vsak sam. S tem pa je bila opravljena šele polovica dela. Treba je bilo premisliti, kako bom udeležencem primerno razložila, kaj je njihovo samostojno delo, katere učne vire lahko uporabljajo pri tem, kaj naj bi bil njihov končni izdelek – dogovorili smo se namreč, da bodo udeleženci samostojno delo in obvladovanje tematike dokazali tudi s praktičnim izdelkom. Pripraviti sem morala kratka in jasna navodila ter vodila; ta so udeleženci lahko našli v spletni učilnici, jih prekopalirali na svoje računalnike in delali z njimi.

Kako spodbuditi aktivnost udeležencev

Podobno poglobljen razmislek je bil potreben o tem, kako naj bi izpeljala skupinski del usposabljanja. Čeprav je bil ta del skrajšan na polovico, pa je bilo vseeno mogoče predvidevati, da bodo udeleženci težko sledili, če bom štiri pedagoške ure le predavala po računalniku. Prav gotovo bi bilo tako težko vzdrževati primerno zbranost za učenje. Zato sem predvidela, da bi vsake toliko časa udeležence razdelili v manjše virtualne skupine, kjer bi se sami lahko pogovarjali o temi ali vprašanjih, ki bi jim jih postavila. Predvideli smo tudi možnost, da bi udeleženci med poslušanjem zapisali kakšno vprašanje, mnenje ipd. po orodju Klepet, ki ga ponuja platforma Zoom. Pa tudi sama sem si posebej označila v svojih zapiskih, da ne bi pozabila udeležencev vsake toliko časa vprašati, ali imajo kakšno vprašanje, mnenje ipd. Zato da sem lahko nazorneje spremljala temo, pa sem tudi pripravila drsnice; te so bile podobno vsebinsko in oblikovno pripravljene kot takrat, ko sem jih uporabljala v učni skupini »v živo«. Na podlagi vseh teh razmislekov in priprav sem si izdelala neke vrste scenarij, kako se bo izmenjevalo moje predavanje, kjer bomo vidni jaz in udeleženci, kdaj bom na zaslonu prikazovala drsnice, kdaj bom z vprašanji spodbujala pogovor, kdaj in za koliko časa bo potekalo delo v manjših skupinah.

Tako je stekla prva izvedba. Imela sem kar malo treme glede tega, kako bo potekalo vse skupaj. Priznati moram, da me je še najbolj skrbel tehnični del – ali bo vse delovalo, kaj bo, če ne bo, ali se bom spomnila, kako se na primer deli zaslon in kako se ta možnost prekliče itn. Ampak kar zadeva to, je šlo kar gladko; res je tudi, da so predavanje spremljale še kolegice z Andragoškega centra, ki so bile pripravljene poseči, če bi se kaj zalomilo. Mislim, da je to prav gotovo nekaj, kar je dobro vedno imeti na voljo – da ima predavatelj podporo, če bi se po naključju kar koli zgodilo.

Na zaslonu obrazi udeležencev niso takšni kot v učilnici

Reči pa moram, da je z mojega zornega kota, torej z zornega kota predavateljice, učni položaj pri izobraževanju na daljavo zelo drugačen. Na zaslonu sicer vidim vse obraze udeležencev, ampak ti obrazi niso taki kot v učilnici, ko se med nami ustvari neka pristna človeška vez. Ker vsakdo sam sedi za svojim računalnikom, njegov obraz ne izraža te povezanosti. Ljudje

imajo bolj zamišljene izraze, včasih se zdi, da kar odsotne, čeprav se potem v pogovoru izkaže, da so pozorno spremljali predavanje. Če se kdo priglasi k besedi, po navadi ne izzove skupinskega pogovora, kar je v učilnici pogosto. Ne vem, ali sem imela zgolj tak občutek, ali pa je bilo to res, da so se namreč razprave po računalniku še bolj kot v učni skupini udeleževali tisti, ki radi komunicirajo, tisti pa, ki so bolj »tihe miške«, pa so bili še bolj tiho. To je seveda izziv za predavatelja, da tak položaj zazna in se odzove. Moram reči, da je bil to zame kar precejšen zalogaj, da sem se vživela v drugačen položaj in ga znala ovrednotiti. Ko namreč kot predavateljica gledaš obraze na zaslonu, težje zaznaš njihove odzive, to, ali razumejo povedano, ali te spremljajo ipd.

Da, in nekateri udeleženci imajo tehnične težave – vsake toliko časa njihova slika na zaslonu »zamrzne«, ne slišijo ipd. So pa, vsaj tam, kjer sem sodelovala, udeleženci izražali zadovoljstvo s takim načinom izobraževanja, saj so bili iz različnih krajev po Sloveniji in jim je bilo všeč, da niso porabili toliko časa za potovanje v Ljubljano in nazaj. Čeprav je bilo tudi res, da so nekatere udeležence njihovi sodelavci med usposabljanjem kdaj pa kdaj motili z »nujnimi zadevami«; to seveda ni dobro in ti sodelavci bi probleme razrešili sami, če bi bil udeleženec usposabljanja v Ljubljani.

Odzivi udeležencev izobraževanja na to, da morajo del programa obvladati s samostojnim delom, so bili dobri. V vseh programih, v katerih sem sodelovala doslej, so vsi udeleženci opravili predvideno delo na primerni ravni in tudi niso povedali, da bi imeli kakšne težave s tem.

Po prvih izkušnjah s predavanji po Zoomu sem zato, ker se je opisani način izkazal za primernega, tako izpeljala še nekaj predavanj. Še več pozornosti sem namenila komunikaciji med učenjem po Zoomu in uporabi aktivnih metod, ki jih to orodje omogoča. Tako sem pogovorom in delu v manjših skupinah dodala še metodo virtualne table, ko udeleženci na virtualno tablo individualno pišejo odgovore na neko temo ali vprašanje, zbrane rezultate pa vsi vidimo in se lahko pogovarjamo o njih. Uporabila sem metodo anketiranja – tudi tedaj vsak posameznik anonimno odgovarja na anketo, ki je vsebinsko povezana s temo predavanja, vsi skupaj pa lahko na zaslonu vidimo sumarne podatke za celo skupino, in to je spet lahko iztočnica za

pogovor. Zdi se mi, da delo po Zoomu oziroma virtualno učenje zahtevata več različnih aktivnih metod, da se ohranja zbranost pri učenju.

Kaj naj povem za konec?

Zdi se mi, da nas je pandemija »pahnila« v učenje izobraževanja na daljavo, o katerem smo sicer prej teoretično nekaj vedeli, nikoli pa se ga nismo zares praktično lotili. Zdaj smo se marsikaj naučili in dobili smo praktične izkušnje. Lahko bi rekli, da je to neke vrste pozitivna plat te hude nadloge, ki je zajela človeštvo, za naše profesionalno delo. Mislim, da ima učenje na daljavo prav gotovo marsikatero pozitivno lastnost in je uporabno v marsikaterem učnem položaju. Ima pa tudi slabosti, ena od njih je zagotovo pomanjkanje pristnega človeškega stika, ki je tudi v izobraževanju še kako pomemben. Po dozdajšnjem vedenju se mi zdi najbolje, da bi izobraževanje izpeljevali kombinirano – del »v živo« in del po spletu. V nekaterih primerih je mogoče izobraževalni program izvajati deloma na en način, deloma pa na drugega. Pri tem je treba tudi presoditi vsebino – prepričana sem, da vseh izobraževalnih programov ali vseh izobraževalnih vsebin ni mogoče izvajati enako kakovostno na daljavo kot v učni skupini. Glede tega nas še čakajo zahtevni strokovni premisleki. Zahtevno in poglobljeno strokovno delo pa nas čaka tudi pri premislekih, katere so značilnosti kakovostnega učenja na daljavo, kakšne standarde kakovosti moramo pri tem zagotoviti. Res je, da je o tem na voljo že kar veliko strokovne literature – a iz praktičnih položajev, v katerih smo se tako množično znašli v izobraževanju, je treba te standarde in strokovne ugotovitve znova evalvirati in presoditi, ali so zadostni in o katerih učnih položajih in problemih morebiti ne povedo dovolj. Vsa nova spoznanja in tudi dozdajšnja o kakovostnem izobraževanju na daljavo pa je treba prenesti pravočasno, sistematično in stalno tistim, ki tako znanje potrebujejo – to je vsem, ki načrtujejo in izpeljujejo izobraževanje (odraslih). Če smo bili primorani v prvih valovih pandemije takega izobraževanja večinoma učiti ob delu, pa ni opravičila, da bi tako to počeli še naprej. Zdaj je treba pozornost s tega, da vsak učitelj na neki način zna izpeljevati izobraževanje na daljavo, preusmeriti na to, da bodo učitelji in načrtovalci izobraževanja znali tako izobraževanje izpeljevati na čim višji kakovostni ravni. V tem vidim tudi svoj profesionalni izziv.

Starejši in študij na daljavo. Nenaden prehod v virtualno družbo

Ana Krajnc

Predsednica Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje,
raziskovalka, mentorica

Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje

Uvod

Opremljena s poglobitnimi spoznanji znanosti o študiju na daljavo sem lažje razumela, kaj se dogaja staršem, učiteljem in učencem, ko so morali nena doma iz rednega pouka preiti v izobraževanje na daljavo. Razumela sem njihove težave, saj niso bili pripravljene na kaj takega. Nenaden prehod od rednih predavanj k študiju na daljavo po Zoomu je tudi starejšim študentom na univerzah za tretje življenjsko obdobje prinesel veliko pomislekov in težav.

Med poučevanjem in samostojnim učenjem je velika razlika. Vsako zahteva od učenca druge sposobnosti in kompetence. Prehod je naporen, vendar ko učenec doseže višjo stopnjo, postane sposoben za samostojno učenje, se mu odpre ves svet, vsi zakladi znanja. Ko mu zmanjka znanja, si ga zna pridobiti sam. Rešen je za vse življenje. Zmožen je ubirati poti vseživljenj-

skega izobraževanja. Sposobnost samostojnega učenja izboljša tudi šolski uspeh.

Žal mi je, da v javnosti ni bilo slišati ali brati o dobrih, pomembnih vplivih izobraževanja na daljavo. Zato jih v svojem prispevku posebej poudarjam. Spoznajmo prednosti izobraževanja na daljavo!

Svoja spoznanja sem pridobivala po več poteh. Delno temeljijo na mojih izkušnjah, na tem, kako sem opazovala in doživljala spreminjanje sebe kot mentorice in študentke. Delovala sem v obeh vlogah. V mreži 57 univerz za tretje življenjsko obdobje Slovenije smo aprila 2021 opravili študijo o mnenjih naših študentov. V strokovni literaturi sem odkrivala, kako daleč je že razvoj študija na daljavo v svetu. Na svetovnih univerzah po več milijonov študentov študira tako. Riffkin (2014) to slikovito pojasni z mislijo, da ne potrebujemo več univerz iz malte in opek. Nova spoznanja nam prinaša tudi sodelovanje s svetovno organizacijo starejših PION (Pass-it-On) s sedežem v Parizu. Njihov poglavitni cilj je medsebojni prenos spoznanj in izkušenj starejših v svetovnem merilu. Kot predstavnica Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje sodelujem pri skupini raziskovalcev digitalizacije starejših OPION.

Nenaden prehod v digitalizacijo družbe in starejši

V digitalizaciji so največje razlike med digitaliziranostjo starejših in drugih dveh generacij. Nemoč starejših zaradi njihove nizke digitaliziranosti je veliko breme za mlajše ljudi in ves razvoj družbe. Več svetovnih organizacij (Internation Federation for Elderly, PION, European Federation for Older persons (EURAG), Unesco) in tudi Evropska unija se trudijo, da bi ta medgeneracijski prepad zmanjšali in zboljšali digitalizacijo starejših – to je pogoj za bolj kakovostno življenje in ohranjanje samostojnosti v visoko starost, ko fizične moči že popuščajo.

Virus nas je nepripravljene pognal iz realnosti v virtualni svet. Spoznali smo, da že živimo v virtualni družbi. V dveh mesecih se je v Sloveniji digitaliziralo več podjetij in organizacij, kot se jih je prej v desetih letih. Kako smo pripravljeni na to?

Trdimo, da so vsi mladi mojstri nove digitalne tehnologije, da starejši močno zaostajajo, ker so družbeno izključeni del prebivalstva in zato novih osebnih kompetenc ne razvijajo sproti in z nekim namenom, kot jih razvijata drugi dve generaciji. Upokojencev je v Sloveniji okoli 670.000. Po podatkih je stopnja izobrazbe ljudi v največji korelaciji s stopnjo digitalizacije. To se je pokazalo tudi pri starejših. Med upokojenci je okoli 1,5 odstotka ljudi z visoko izobrazbo in od teh jih več kot 90 odstotkov uporablja informacijsko-komunikacijsko tehnologijo. Pri upokojencih s poklicno in srednjo izobrazbo je digitaliziranih 28 odstotkov oseb, ta odstotek pa je še manjši pri upokojencih z osnovnošolsko izobrazbo ali manj, saj jih je 9 %odstotkov. (Podatki Statističnega urada RS 2020)

Delo in življenje v javnosti dajeta neposredne spodbude, da srednja generacija sproti obvladuje in do podrobnosti spoznava nove računalniške aplikacije, če so njeno delo in družbena področja digitalizirani. Fizični delavci ne potrebujejo novega znanja o informacijsko-komunikacijski tehnologiji za delo, potrebujejo pa ga vsestransko za življenje v digitalni družbi. Enako starejši. Brez digitalizacije ni več življenja. Ko se digitalizira družba, je to potreba vsakega človeka, ali pa ga življenje izključi. Zaradi razvoja družbenega sistema smo morali tudi mi digitalizirati svoje delovanje. Ne da bi se starejši ljudje zavedali, so nenadoma postala digitalna skoraj vsa družbena področja: e-javna uprava, e-pokojninsko in invalidsko zavarovanje, e-nakupovanje, e-zemljiška knjiga, e-banka, e-izobraževanje, nastaja e-zdravstvo, e-komunikacija, e-kultura, e-urejanje potovanj in turizma in še bi lahko naštevali. Vse to drastično zmanjša režijske stroške organizacij in posameznika, omogoča zanesljivejše in dostopnejše poslovanje ter podpira uporabnikovo individualnost.

Presenetljivi so podatki o tem, da imajo dijaki srednjih šol nizek procent šolskih ur in vsebin, posvečenih digitalizaciji. Ali učenci obvladajo informacijsko-komunikacijsko tehnologijo s samostojnim učenjem, brez šole, ker so vedoželjni in »jih stvari zanimajo«? Ponekod so v šolah v razredih celo prepovedali uporabo računalnika ali telefona. Nenadoma pa so od njih zahtevali, da se učijo na daljavo po računalniku, ko so se šole zaradi pandemije zaprle. Prehod od poučevanja k izobraževanju na daljavo, od osebnega sti-

ka v učni skupini h komunikaciji na računalniku je vse zalotil nepripravljene in brez ustreznih kompetenc za uresničevanje novosti.

Študij na daljavo demokratizira in individualizira izobraževanje, odpira nove poti do znanja.

Pomislimo na pomen neformalnega izobraževanja zunaj šol (doživljajsko učenje, priložnostno učenje, patronažno izobraževanje, učenje na zabavni način ali edutainment). V času, ko vsem primanjkuje znanja, izobraževalne ustanove preverjajo in uradno priznajo znanje neke osebe, čeprav ne zna povedati, od kod to ve. Evalvacijska vloga šol, univerz in raznih komisij spričo potreb, da neformalno znanje dobi javno veljavo, hitro pridobiva pomen. Čeprav izobraževanje na daljavo demokratizira izobraževanje, odpre vsakemu človeku dostop do znanja, učenje individualizira. Učenca osvobodi formalnih omejitev na poti do znanja (omejitev vpisa, točkovanje, neprehodnost med različnimi vrstami študija). Ljudje so prehod na izobraževanje na daljavo doživljali zelo travmatično. Mediji so vsak dan poročali samo o slabostih in težavah izobraževanja na daljavo. Niti ena dobra stvar mu ni bila pripisana. Negativizem javnega mnenja o izobraževanju na daljavo je še bolj begal že tako na novosti nepripravljene ljudi.

Analize podatkov kažejo, da se v raznih državah vedno več otrok šola doma. Tudi pri nas število otrok, ki se šolajo doma, z leti narašča. Zakon dovoljuje, da prihajajo učenci le na preverjanje znanja in dobijo potrebna spričevala. Tako se lahko izognejo velikim pritiskom na otroka in ohranjajo njihovo duševno zdravje stran od tekmovalne represije. Starši imajo danes veliko višjo izobrazbo, kot so jo imeli nekoč, zato lahko pomagajo otrokom pri njihovem samostojnem učenju doma. Vedno več staršev tudi dela od doma. Šolanje na domu se jim zdi varnejše od šolanja v šolskem okolju. Razvito izobraževanje na daljavo bi jim bilo v veliko oporo. »

Že prej sem omenila, da strokovna literatura govori, kako ne potrebujemo več univerz »iz malte in opeke«, ker jim hitro zmanjka prostora za fizično navzoče študente. Po svetu že deluje več virtualnih svetovnih univerz z nekaj milijoni študentov, ker imajo računalniki neomejene možnosti za digitalni študij, jim ni treba omejevati vpisa. V virtualnem študiju je dovolj možnosti za vse, ki imajo voljo do študija. Tudi najbolj znane ameriške univerze

na primer ponujajo redne študijske programe tudi virtualno. Primer: Slovenec, ki živi in dela v Švici študira na znani univerzi Massachusetts Institute of Technology. Študij je brezplačen, le diploma, če jo želi, bo študenta na daljavo nekaj stala. Izgubljajo se lastniki znanja. Največja svetovna enciklopedija, Wikipedija, ki jo pišejo ljudje, dokazuje, da je znanje last vseh ljudi. Tudi o avtorskih pravicah bomo morali posodobiti mnenje.

Nova tehnologija je edina pot demokratizacije izobraževanja brez »lastnikov znanja«, »brez prisilne« poti, kaj se moraš učiti in koliko časa se učiš. Vsak si lahko poišče na internetu, kar ga zanima, če je digitalno pismen. Osvobodi si pot do znanja. To je tudi ena od pglavlitnih paradigem sodobne družbe: »odprt dostop do izobraževanja« (open access to education for everybody).

V mreži 57 univerz za tretje življenjsko obdobje v Sloveniji je študijski program vsake univerze povezan z lokalnim okoljem. Na nekaterih so postali posamezni študijski programi zelo kakovostni in žal nam je bilo, da mentorja ne moremo »razmnožiti« še za druge univerze za tretje življenjsko obdobje, ki jih to zanima. Kot mentorica sem odkrila, da so na spletu moja predavanja odprta, dostopna vsem zainteresiranim upokojevcem v Sloveniji. Moji študijski skupini se je pridružil še Slovenec iz Švice; tako se študij na daljavo odpre vsem ljudem, ki govorijo slovensko. To nam je prineslo nova doživetja in obogatilo študijsko ponudbo.

Poučevanje ali samostojno učenje, dva različna pojava

Poučevanje in samostojno učenje sta zelo različna pojava, ki zahtevata od učenca različne spretnosti. Ob prehodu na izobraževanje na daljavo so se učenci, starši in učitelji znašli v zelo zahtevnem, težkem položaju, nepripravljeni, brez razvitih potrebnih sposobnosti za samostojno učenje. Niti zavedali pa se niso, da prav takrat učenci in oni sami odkrivajo samostojno učenje, pomembno sposobnost za vse življenje. Naučili so se samostojnega učenja, to pa je podlaga za vseživljenjsko izobraževanje. Pandemija ima za sluge za to.

Naj z osebnim primerom ponazorim razliko med omenjenima pojavoma. Do začetka druge gimnazije sem bila dobra »šolarka«. Šolanje mi je prepre-

čila hospitalizacija, ki je trajala pol leta. Razrednik je pred vsem razredom omenil, da sem izgubila nenadomestljivo, ves semester pouka, in mi ni rešitve. Podobno sem o sebi razmišljala tudi sama: da se mi je svet šolanja porušil. Pri meni se je oglasil sošolec, ki je čutil, kaj preživljam, ker je bil večkrat hospitaliziran zaradi kostne tuberkuloze, sicer odličen, ko je opravljal izpite. Razložil mi je, kako bom sama študirala po učbenikih brez učiteljevega podajanja snovi, sama odkrivala bistvo učne snovi in se pripravljala na posamezne izpite iz zamujene učne snovi. Dokler nisva zašla v podrobnosti učbenika za matematiko, fiziko, angleščino, si nisem predstavljala, kako bi to zmogla. Postopoma se mi je odpiral nov, njegov svet. Naučila sem se, kako naj v učbenikih iščem bistvena sporočila posameznih odstavkov ali strani. Svetoval mi je, naj se po svoji izbiri s profesorjem dogovorim o opravljanju izpita pri posameznem predmetu. To sem doživljala kot privilegiran položaj: da lahko sama izbiram zaporedje izpitov in me bodo spraševali, ko bom znala. Bilo je veliko lažje kot v razredu trepetati, ali me bo profesor vprašal tedaj, ko nisem pripravljena. Lahko rečem, da sta mi bila moja bolezen in sošolčeva pomoč velik zaklad za vse življenje: postala sem dobra »učenka«, naučila sem se samostojno učiti. Pot do znanja se mi je odprla za vse življenje. Na veliko razrednikovo začudenje sem, čeprav sem tako dolgo manjkala pri pouku, izdelala razred z visokimi ocenami. Od takrat me samostojno učenje spremlja vse življenje. Nisem imela težav pri prehodu z gimnazije na univerzo, za svoje vseživljenjsko izobraževanje z veseljem skrbim sama. Moj sošolec mi je dal največje darilo v življenju, ko mi je pomagal, da sem prešla od poučevanja k samostojnemu učenju. Danes je biti dober učenec, in ne šolar, podlaga za vseživljenjsko izobraževanje in nastajanje učeče se družbe. Na voljo imamo vse svetovno znanje.

Samostojnega izobraževanja se učenci ne naučijo pri poučevanju. To sta dva zelo različna pojava. Dijaki prihajajo na univerzo po končani srednji šoli pripravljene, da jih poučujejo, to pa razvrednoti akademski študij, samostojno, s kritičnim mišljenjem podprto razumevanje predavanj in kritični študij literature. To je eden od temeljnih vzrokov za velik osip na univerzi v prvem in drugem letniku študija. V tretji letnik pridejo študentje, ki jim je vsaj na univerzi uspelo razviti spretnosti samostojnega učenja. Na podlagi osebnih izkušenj in izkušenj kolegov na fakultetah so vsako desetletje novi študentje še bolj »zašolani« od prejšnjih. Na raznih zborovanjih so nas tudi

profesorji s srednjih šol opozorili, da prihajajo k njim »zašolani učenci« že iz osnovnih šol. O »zašolani družbi« je pisal ameriški avtor Ivan Illich v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so glede na razvitost družbe že čutili ta »krč« družbene zašolanosti, to pa je velika ovira za prehod v sodobno informacijsko družbo in vseživljenjsko izobraževanje. Tudi Unesco je sprejel na svetovni konferenci leta 1960 v Montrealu vseživljenjsko izobraževanje kot edino možnost, da znanje ljudi uspešno spremlja delo in življenje. Prav izobraževanje na daljavo omogoči prehod učenca od poučevanja k samostojnemu učenju, od »šolarja« k »učencu« (Illich 1972).

Za študij na daljavo je potrebno samostojno učenje. Vseživljenjsko izobraževanje je pri nas med ljudmi že dokaj znano in razširjena vrednota. Šola nas ne opremi z znanjem za vse življenje, ker se z velikimi razvojnimi skoki spreminja svet in mi z njim. Odvisni postanemo od osebne motivacije za izobraževanje. Vsem ljudem primanjkuje znanja, izobražujejo se za vse socialne vloge, ne le za službo, temveč širše za življenje.

Dve področji študija na daljavo

Uspešnost študija na daljavo je odvisna od udeleženčeve sposobnosti za samostojno učenje. Udeleženec mora biti sposoben, da sam vodi svoje izobraževanje, se sam odloča o virih znanja ter kaj in kako se bo učil. Odvisen pa je od lastne motivacije. Ob njem ni več učitelja, ki bi ga v življenju spodbujal, naj se uči. Postanemo gospodarji svojega učenja. Ko dosežemo to, se nam z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo odprejo vse poti do znanja.

V izobraževanju na daljavo ločimo dve področji:

- Udeleženec sledi na daljavo določenemu vnaprej strokovno pripravljenemu študijskemu programu v izbrani izobraževalni ustanovi ali organizaciji. Individualizacija in osebne posebnosti učenja na daljavo bodo izražene v tem, kako bo udeleženec uporabljal virtualni študijski program: kdaj, kje in kako bo pridobival novo znanje in koliko dodatnih virov si bo sam poiskal.
- Udeleženec si sam oblikuje poti in vsebine za iskanje novega znanja. To je neizmerljivo vesolje samostojnega učenja. Odvisen je predvsem od osebne motivacije za izobraževanje, osebnih interesov, splošne razgle-

danosti in kako razvite ima miselne sposobnosti za kritično spremljanje osebnega učenja, ločevanje bistvenih vsebin od manj pomembnih in presojo kakovosti raznih internetnih virov za učenje.

Prvi način izobraževanja na daljavo je primeren tudi za mlajše otroke in začetnike, ker jim ne manjka vedoželjnosti. Pri samostojnem učenju udeleženec vodi svoje izobraževanje, se odloča, zato je odvisen od osebne motivacije in drugih osebnih kompetenc. Za njim ne stoji več učitelj, ki bi ga pehal naprej. V praksi pa vidimo, da se udeleženci spretno naučijo vse, kar jih zanima že veliko prej. Tudi ko je bilo samo dopisno izobraževanje, so se vse 20. stoletje v Avstraliji uspešno »šolali« otrocki na oddaljenih farmah od prvega razreda. Razvili so spretnosti samostojnega učenja. Koristile so jim vse življenje.

Obe omenjeni področji izobraževanja na daljavo omogočata demokratizacijo izobraževanja in se v praksi prepletata med seboj. Študije kažejo, da je uspeh udeležencev v šolah zelo odvisen od neformalnega in priložnostnega učenja. Vsem odpirata pot do znanja brez selekcije, točk za ocene, omejevanje vpisa itn., ko s predpisi ožamemo generacijo večkrat že med šolanjem (Glej študije Milice Bergant o sociologiji izobraževanja.).

Univerza za tretje življenjsko obdobje in prehod na študij na daljavo

Izhajamo iz naše osemindesetletne prakse in raziskovanja izobraževanja starejših v mreži 57 lokalnih univerz za tretje življenjsko obdobje po vsej Sloveniji, opazovanj, spremljajočih analiz in študij. Že v začetku se je pokazalo, da je poleg poglobljenega cilja – pridobivanja znanja – pri izobraževanju starejših pomembna tudi socialna vloga: da se študentje družijo, se v študijskem krožku prijateljsko povezujejo in zadovoljujejo svoje psihosocialne potrebe, shirane v osamljenosti in družbeni izločenosti po upokojitvi. Mlajši lahko te izrazite človekove socialne potrebe po druženju zadovoljujejo v raznih oblikah druženja, kjer so sredi številnih medosebnih odnosov, na delu, v šoli, pri športu in kulturnih dejavnostih.

S pandemijo bolezni covid-19 je življenje v naših seminarских sobah utihnilo. Vsi smo ostali doma. Najprej smo v študijskem letu 2019/20 obstali v

upanju, da bo virus čez zimo minil in se bomo vrnil v predavalnice. Zdravstvene napovedi so bile drugačne in pandemija se je ponovila že jeseni 2020. Naši računalničarji so pospešeno digitalizirali starejše, brezplačno digitalno usposabljanje starejših študentov na Univerzi za tretje življenjsko obdobje Ljubljana pod vodstvom Mihe Kržiča in Alijane Šantej in drugih mentorjev se je povečalo zlasti poleti 2020. Mentorji računalništva so celo pripravili program za digitalizacijo starejših na daljavo po Zoomu. Po podatkih študije Univerze za tretje življenjsko obdobje Ljubljana je spomladi 2021 na daljavo študiralo že 37,5 odstotka od nekdanje redne populacije študentov. Podobno je delovalo tudi ostalih 57 univerz za tretje življenjsko obdobje po Sloveniji. Brez prisile so starejšim študentom ponudili možnosti za učenje digitalne komunikacije za študij (Findeisen, Šantej, Telban 2021).

Izkazalo se je, kako pomembna sta mentor in animator. Pod njihovim vplivom so se skupaj digitalizirale cele študijske skupine in začele študij na daljavo. Znanje računalništva so prenašali starejši študentje tudi med seboj, ko je nekdo potreboval pomoč pri vstopanju v Zoom ali druge aplikacije za študij na daljavo, pri vključitvi zvočnika ali videa itn. Skupaj so kmalu veliko obvladali. Na sedežu je v podporo študijskim skupinam delovala tudi dežurna strokovna sodelavka Urška Telban, če se je kje zataknilo, tako da je študij na daljavo potekal čim bolj nemoteno. Tako so se počutili varnejše mentorji in starejši študentje. Študente in mentorje je vedno manj skrbelo obvladavanje študija na daljavo, bolj so se posvečali vsebinam. Samozavest med študenti in mentorji je vidno naraščala in v študijske skupine se je vrnila dobra volja sproščenih odnosov.

Ugotovitve in izkušnje mentorice pri študiju na daljavo starejših

Na prvi pogled je bil prehod na študij na daljavo neke vrste preskus osebne samozavesti in zastarelih stališč naših študentov. Težko se je bilo ločiti od srečanj s svojimi prijatelji v študijski skupini in klepetov ob kavi po končanih predavanjih ter stopiti v neznano. To sem doživljala kot dolgoletna mentorica študijskega krožka. Večinoma so se najprej odločili za študij po Zoomu (ali drugih aplikacijah) najsamozavestnejši študentje, ki so se hitro zmožni prilagajati novostim. Ti so začeli poleg mentorja in animatorke spodbujati

še druge v skupini, da bi bila skupina dovolj številčna in bi lahko obstala, da med zaprtjem zaradi pandemije, ko se še bolj čuti osamljenost, ne bi izgubili posameznih prijateljev. Ne da bi se prej dogovorili, so starejši študentje odigrali pomembno vlogo pri vpeljevanju študija na daljavo. Tudi za mentorje je bilo pomembno, da ne izgubijo svojih študentov. Družbeno življenje je povsem zamrlo, Zoom je bil edina pot, da smo bili skupaj. Odkrivali smo možnosti nove informacijsko-komunikacijske tehnologije in se čudili številnim boljšim možnostim za našo skupnost.

Človek je družbeno bitje, ker ima prirojene psihosocialne potrebe. Najhujša kazen zanj je zapor v samici. Potrebo po pripadnosti študijski skupini so naši študentje izražali tako, da so imeli več let na istem mestu v seminarski sobi pri predavanjih isti sedež. Branili so svoj socialni domicil. Kot mentorico me je skrbelo, kako bomo to nadomestili pri študiju na daljavo. Pozorno sem odkrivala nove razsežnosti njihove udomačitve pri študiju na daljavo. Že na začetku sem pozornost študijske skupine usmerila na njihov dom, od koder se nam je kdo oglašal. Sprva sem se pri vsakem od študentov ustavila pri raznih posebnostih njegovega doma, ki smo jih videli na zaslonu. »Lepo, danes smo se srečali doma pri vsakem od vas,« sem jim dejala v uvodu. Študentje najprej niso povsem razumeli, kaj mislim s tem. Nadaljevala sem z ugotavljanjem: »Manca, kako lepo sliko imate na steni za seboj, kdo je avtor?«, »Tone, vaša mansarda je vsa obdana z lesom. V njej se gotovo počutite domače in toplo ...«, »Joži, toliko svetlobe imate v svojem domu, da vsi uživamo ob pogledu na vaše steklene stene.« Študentje so se pri tem prijetno počutili. Naslednjič sem pospešila udomačitev drugače.

Zapisovala sem si sprotne opažanja in ugotovitve. Očitno je bilo, da zdaj isti študentje razpravljajo več in bolj sproščeno od doma, kot so razpravljali v predavalnici. Doma ima vsak pravico, da reče, ker čuti, da je bolj zavarovan, saj je v svojem domu. Spregovorili so tudi študentje, ki so bili prej bolj molčeči, čeprav so pozorno poslušali predavanje. Razprava se je med študenti sama po sebi porazdelila enakomerneje kot prej pri predavanjih v osebni stiku in nehote v bolj formalnem zaledju. S tem smo poglobljeno bolj utrjevali novo učno snov z osebnim razumevanjem in primeri posameznih študentov.

Kot mentorici mi je v pravi užitek odpreti Zoom, ko me na drugi strani čakajo študentje in me čakajo prijetna presenečenja: kakšne primere nekega

pojava vidijo v praksi, čemu ugovarjajo ali ker imajo sami še drugo razlago. Postavljali so tudi druga vprašanja in študijsko snov sem sproti dopolnjevala. Doživela sem jih kot živo skupnost. V skupini je vladalo pozitivno ozračje. S študentko, popolnoma novo v računalništvu, smo vsi skrbeli za to, da bi premagala začetne težave pri vstopanju v Zoom. Včasih se ji je posvetila podporna služba na sedežu Univerze za tretje življenjsko obdobje Ljubljana. Težko bi bilo opisati, koliko veselja in ponosa je prinesel gospe po premaganih začetnih težavah njen uspešni študij na daljavo. Nasmeh z njenega obraza ni izginil do konca študijskega leta. Mentor naj bi vsakega študenta na daljavo obravnaval zelo individualno.

Ob koncu študijskega leta smo razpravljali o tem, kako jeseni. Študentje so se večinoma odločili, da bi raje študirali na daljavo, ker vidijo zdaj v tem načinu študija nekatere prednosti. Začudila sem se študentki iz središča Ljubljane, blizu sedeža Univerze za tretje življenjsko obdobje Ljubljana, ki se najraje uči po Zoomu, ker ji ni treba hoditi do predavalnice po dežju in snegu, ker se je pri študiju na daljavo počutila »bolj domače« kot v predavalnici. Ker so nekateri med predavanjem in razpravo pili čaj, sem si ga pripravila še sama. Pri rednem študiju sem imela le študentke in študente iz Ljubljane. Zdaj so se nam pridružili še iz drugih krajev, in celo Slovenec iz Švice. Premagali smo fizične razdalje in jeseni se spet dobimo na Zoomu.

Moje izkušnje s študijem na daljavo

Čas pandemije, ko se je javno življenje ustavilo, sem želela izkoristiti predvsem za tisto, za kar mi vedno zmanjkuje časa: svoje učenje, vlaganje vase. Vpisala sem se v dve študijski skupini: slikarstvo in nemščino. Tako sem neposredno dobivala izkušnje, kako starejši študentje doživljajo/-mo študij na daljavo.

V študijski skupini za nemščino sem se znašla med neznanimi ljudmi. Nisem poznala ne mentorice ne študentk in študentov. Kmalu smo postali prijatelji. Študij na daljavo je bil neprimerno bolj sproščen kot v predavalnici. Lahko sem primerjala, saj sem že oboje (tudi slikarstvo) študirala bolj formalno v predavalnici. Pri študiju na daljavo se je domačnost izražala, ko je kdo izginil z zaslona in se čez čas spet pojavil, ko so posamezniki pili kavo ali čaj med predavanjem, ko smo vpletli v študijsko temo tudi kakšne svoje

dogodivščine iz preteklega tedna – to je bilo med predavanjem na daljavo primerno. Spominjala sem se bolj formalnih ur nemščine na tečajih, kjer nisem nikoli dolgo vzdržala. Na daljavo pa je med nami pri obeh študijskih skupinah potekala dvostranska komunikacija. Za seboj je puščala veliko vtisov in bolj celostno doživljanje novega znanja. Novo znanje je dobivalo bolj osebno noto in kompleksne povezave v razmišljanju, odkrivanju novega znanja z razumevanjem pojava. Ne trdim, da tega ni pri izobraževanju v živo, a se je v bolj neformalnih odnosih študija na daljavo to še pomnožilo. Zanimivo je, da je študij na daljavo vseboval več doživljajskega učenja kot prej v predavalnicah. Socialno ozračje v skupini pri študiju na daljavo je bilo tako sproščeno, da je bilo včasih slišati tudi bolj osebne pripombe; to nas je še bolj zblížalo in poglobilo učenje. Razliko med študijem v živo in študijem na daljavo sem zaznavala, čeprav je izobraževanje starejših tudi v predavalnicah bolj sproščeno in osebno, ko je šolski pouk.

Pridružila sem se slikarski študijski skupini, ki je bila že veliko let skupaj v likovnem ateljeju. Tja so študentje ob določeni uri hodili slikat pod vodstvom mentorice, tvorili so ves slikarski pribor. Vsi naj bi bili ustvarjalni ob določeni uri, na določeni dan v tednu. Med slikanjem v ateljeju se je vsak poglobil v svoje ustvarjanje, kolikor je mogel. Pazil je na pravila likovne teorije, da se je ogibal napakam, med njimi je bilo bolj malo stikov. Vajeni so bili, da jim je navzočnost mentorice zagotavljala neko oporo med slikanjem in varnost, da ne bi delali napak. Na predlog, da bi študirali na daljavo, so se odzvali različno, svojih navad niso želeli spreminjati. Pri študiju na daljavo bi morali na določeno temo slikati sami doma, naslednji teden bi mentorica pregledovala posamezne slike. V skupini je prevladovala negotovost, kako bodo slikali sami doma brez navzočnosti mentorice. Nekateri, najboljši v skupini, so sprejeli študij na daljavo, saj je bila to edina pot, da se virtualno, po Zoomu, še vedno vsak teden srečujejo z mentorico. Pridružilo se jim je še nekaj članov skupine, manjšina pa se ni odločila za takšen pouk, ni sprejela spremembe. Skupino so zapolnili še z nekateri novimi študenti. Že po nekaj srečanjih smo bili prijatelji. Zasluge za to ima tudi mentorica s svojim pozitivnim odnosom, ki je upoštevala posebnosti vsakega izmed nas. Umetniške svobode ni manjkalo.

Čudili smo se našim prejšnjim izkušnjam izobraževanja v živo, ko smo vlačili svoj slikarski pribor na drugo stran mesta, da bi pod vodstvom mentorja slikali dve uri ne glede na to, da morda za slikanje takrat nismo bili razpoloženi. Pri študiju na daljavo smo slikali doma, ko smo čutili, da smo pripravljeni na to. Skupno temo in likovni problem nam je za naslednji teden določila mentorica v skladu s študijskim programom. Ko smo se spet dobili, smo slišali, kako si je kdo izbral čas za ustvarjanje. Izidi so bili vidno boljši. Nismo izgubljali časa za »potovanja« v atelje in nazaj. Ko smo okusili nov način študija na daljavo, smo se čudili, kako nesmiselna in težka je bila prejšnja praksa ustvarjanja »ob določeni uri«, ko morda kdo ni bil prave volje za to.

Med nami so bili študentje tudi iz drugih krajev, mentorica za slikarstvo se nam je včasih oglasila z otoka Unije in nas vodila. Razdalja ni bila naša ovira. Študentka iz središča Ljubljane je izjavila: »Pravo razkošje se mi zdi, da sem na ta deževni dan lahko ostala doma, a študija na daljavo nisem zamudila.« Osebne stike v živo so nadomestili bolj osebni telefonski videopogovori, Skype, WhatsApp ali Messenger. Utrjevali smo prijateljske odnose. Eden drugega smo razveselili tudi s kako elektronsko pošto. Informacijsko-komunikacijska tehnologija nam ponuja neskončne možnosti za komunikacijo. Ko smo se junija letos razšli, je večina menila, da se v predavalnico ali atelje ne bi več vrnil, temveč bi jeseni, ne glede na virus, nadaljevali pouk na daljavo. Dobili smo priokus, kakšne so prednosti virtualne komunikacije. Če se bo kdo odločil, da ne bo več obiskoval skupine, pa bomo vanjo povabili nove študente.

Sklep

Prednosti študija na daljavo šele spoznavamo. Pri starejših je študij na daljavo osmisлил digitalizacijo starejših. Sedaj je postala neogibna, če so hoteli zadovoljiti svojo vedoželjnost in ohraniti prijatelje iz redne študijske skupine. Ima korona tudi svoje zasluge? Najlaže so spremembe sprejeli ljudje s sposobnostmi prilagajanja, osebno stabilnostjo in višjo stopnjo čustvene odpornosti (virulence). Ozka digitalna usposobljenost starejših za študij na daljavo se bo stopnjevala in bo postopoma prekrila tudi druge življenjske potrebe v naši hitro nastajajoči virtualni družbi. Nekje je bilo treba začeti.

Ena od temeljnih paradig sodobne družbe je »prost dostop do izobraževanja za vse ljudi«. Izobraževanje na daljavo je pomemben dejavnik pri doseganju takega cilja: demokratizira izobraževanje, odpira številne možnosti za učenje. Zahteva te paradigme se še stopnjuje, ko pomislimo na temeljno potrebo današnjega časa po vseživljenjskem izobraževanju.

Evropska unija in druga svetovna združenja si prizadevajo za razvoj »vključujoče družbe vseh generacij«. Med generacijami se zmanjša konflikt, če se zmanjšajo razlike. Eden od vidnih prepadov med starejšimi in mlajšimi je velika razlika v digitalizaciji enih in drugih. Stopnja digitalizacije se ujema s stopnjo izobrazbe osebe. Razvojna gibanja so konvergentna.

Konstruktivni odnos do novosti nam odkriva njihove dobre strani. Podobno iščimo, kaj nam dobrega, boljšega prinaša, katere prednosti ima študij na daljavo v primerjavi z rednim šolanjem ali študijem. Znebimo se lahko prejšnjih strahov staršev in mladine: bom (bo) šel lahko na gimnazijo, bom (bo) lahko študiral, če je omejen vpis? Vsakdo lažje izbira svojo pot samouresničevanja, ko na poti do cilja ni več toliko ovir. Lažje se uresničuje vedno pogostejša želja staršev, naj se otrok šola doma. Ne samo delo, tudi izobraževanje se prenaša v domače okolje, intimni svet družine, a tesno, veliko bolj kot prej, povezano s širšim lokalnim ali svetovnim okoljem.

Trendi, ki spodbujajo prost dostop do znanja, govorijo v prid bolj učlovečenim odnosom in razmeram na področju pridobivanja znanja in uveljavljanja talentov ljudi.

Veliko dobrega v negotovih časih

Nevenka Kocijančič

Urednica spletnih strani in avtorica promocijskih besedil

Andragoški center Slovenije

Ukrepi za obvladovanje pandemije se (upam) rahljajo, življenje se počasi vrača v stare tirnice: ljudje se družimo, praznujemo zamujeno, potujemo, se vozimo v službo ... Dogajanje zadnje leto je precej spremenilo naše ravnanje. Če nič drugega, se nenehno sprašujem, ali imam pri roki masko in razkužilo pa telefon z evropskim potrdilom PCT ... Ko pa po dolgem času srečam prijatelja, me še vedno samodejno zanese v objem. Morda še močnejše – za vse tisto »za nazaj«. A še vedno sem previdna.

Postavljajo se mi vprašanja »za naprej«, na primer: kako bo na podlagi izkušnje zdajšnjega časa videti naš vsakdanjik v prihodnje?

Od konca lanskega oktobra do sredine julija sem neprenehoma delala od doma. Dolgih devet mesecev! Moja izkušnja v vsem tem res dolgem času je bila zelo dobra. V naši družini je delo od doma normalna realnost. Že pred pandemijo je bila. Moj mož dela tako že od leta 2000, zato sem tega vajena. Tudi sama to možnost s pridom izrabljam že dve desetletji. Kar se je spremenilo od leta 2001, ko sem se zaposlila na Andragoškem centru Slovenije,

je to, da se je število dni, ko sem lahko delala od doma, z leti zmanjšalo. Zakaj? Ne vem.

Moji družini se je s pandemijo in zapovedanim »ostati doma« kakovost življenja na neki način izboljšala. Je slišati bogokletno? Moram poudariti – na neki način! Ujeli smo ritem, ki nam je omogočal, da smo bili več skupaj (Ne trdim, da je za dvajsetletnike normalno, da vse dneve preživljajo s starši, trdim pa, da nam v tem času ni bilo za znoreti hudo!), čeprav smo velik del dneva preživeli zaprti vsak v svoji sobi in s svojimi obveznostmi. Več smo se pogovarjali, skupaj odkrivali skrite koticke domače občine in bili navdušeni nad lepotami pred domačim pragom, za katere sploh nismo vedeli. Skupaj smo gledali filme in se razgovorili o njih. Skupaj smo kuhali, pekli ... Seveda, veliko tega, kar nam je bilo z epidemijo odtegnjenega, smo pogrešali. Pa vendar ...

Sama sem v tem času zacvetela. Začetni vznemirjenosti in strahu nad neznano resno grožnjo sem prirezala krila in se umirila. Ustvarila sem si prijetno delovno okolje in uživala v miru. Občutek imam, da sem te mesece »spokojnost« izkoristila (tudi) za to, da sem se ustavila, se vprašala, kaj počnem, kako to delam in kaj bi lahko spremenila, da bi bilo še bolje. Določila sem področja, na katerih moram svoje znanje okrepiti, in sledila cilju, da to tudi uresničim. Spoznala sem, da je bil ta odmik od navadnega delovnega okolja zame resnično dobrodošel. Dražljaji delovnega dne, ki ga preživim v pisarni, ne dajejo te na novo odkrite umirjenosti, zato postajajo opravila rutinska, hitenje sproža napake, te pa porajajo nezadovoljstvo.

Delovni čas sem prilagajala svojemu biološkemu ritmu. Že od nekdaj sem jutranja ptica, zato sem za računalnik sedla res zgodaj zjutraj, ko so doma še vsi spali, zgodnje popoldanske ure (zlasti v zimskih mesecih je bilo to dragoceno) sem izkoristila za pobege v naravo, da sem ujela kakšen sončni žarek, razgibala od sedenja zategnjene okončine in se nadihala, v poznem popoldnevu pa nadaljevala delo: pregledala sem, ali je kaj nujnega, to postorila in zadovoljna končala delovni dan. Seveda je treba pripomniti, da mi pri tem ritma niso narekovali majhni otroci, ki bi jih bilo treba podpirati pri vsakodnevnih šolskih dejavnostih in jih tolažiti zaradi socialne izolacije. To je bila prav gotovo ves ta čas moja velika prednost.

Ali je še kdo dobil občutek, da smo v vsem tem času naredili več, bili bolj ustvarjalni, naredili res velike premike? Vse se je dogajalo zelo hitro: kar naenkrat smo se sestajali na Teamsu, se izobraževali in srečevali po Zoomu (in drugih aplikacijah), oddaljeno dostopali do datotek in različnih aplikacij ... Vse tisto, kar dolgo ni bilo mogoče (že zaradi česa), je bilo kar naenkrat mogoče. To je prav gotovo ena boljših plati te epidemije – premik v glavi, se mi zdi!

Pa še bi se našle dobre plati, na primer ta: v vsej svoji tridesetletni poklicni poti se nisem tako zgoščeno učila kot prav v tem obdobju. Udeleževala sem se virtualnih strokovnih dogodkov, za katere bi bila sicer, če bi potekali v živo, prikrajšana. Z zamikom sem si lahko ogledala marsikateri spletni dogodek, ki me je strokovno nagovoril. Dejavno sem sodelovala na krajših spletnih delavnicah in daljših usposabljanjih. Občutek, da zajemam znanje z zajemalko (ne z veliko žlico), me je razveseljeval. Ob tem pa sem spoznavala pomembne razlike med izobraževalnimi dogodki, ki sem se jih udeleževala. Zame najdragocenejši so bili tisti, prilagojeni razmeram in učni skupini. S tem mislim na to, da so bili primerno dolgi (največ tri ure na dan), dinamični (uporaba različnih orodij, ki zahtevajo od udeležencev sodelovanje), zasnovani pa tako, da so prepletali (nova) teoretična izhodišča, praktične vaje in analizo primerov ter mamili radovednost z dodatnimi viri. Z veseljem sem izkoristila tudi možnosti individualne konzultacije, ki so mi razširile pogled na obravnavane teme. Takšnega izobraževanja bi si želela tudi v prihodnje, manj pa takšnega, ki je komaj kaj prilagojeno novi virtualni resničnosti. Tudi takšno sem, žal, izkusila.

V vsem tem času sem bila prikrajšana za kulturne prireditve v živo. Okoliščine so me prisilile v »biti doma in samo doma«, ob tem pa so se odpirale druge priložnosti, na primer brati in ob tem mislim pustiti prosto pot – v miru, in ne na poti domov, ko bi morala biti osredinjena na vožnjo.

Če pogledam še širše: to, da se mi ni bilo treba voziti v službo, mi je prihranilo vsaj slabi dve uri časa na dan, ki sem ju izkoristila za meni pomembne in ljube reči, na primer sprehode, učenje, pogovore ob kuhinjski mizi, vrtnarjenje, branje, vkuhavanje marmelade ... Nisem bila izpostavljena nepredvidljivemu, na trenutke ogrožajočemu prometu, prispevala sem k čistejšemu okolju ... skratka – počutila sem se res dobro!

Ne rečem, seveda sem zaradi danih razmer veliko izgubila, pogrešala, pa vendar mi je, kot ste videli, izkušnja dala veliko dobrega. Ostaja pa vprašanje, kako bo na podlagi doživetega videti naš vsakdanjik v prihodnje.

Računalniška »idila« v času novega koronavirusa

Franci Lajovic

Programer, zunanji strokovni sodelavec za
informacijsko-komunikacijsko podporo
Andragoški center Slovenije

Prvi teden je še vladalo varljivo zatišje ... kot bi se znašli v spokoju očesa orkana ... Sprva sem občutil nejevero razsežnosti epidemije novega koronavirusa in spremljal medije, novinarske konference, elektronska obvestila in navodila o načinu dela, ki so postopoma začela prihajati.

Po tej nepričakovani uverturi se je na računalniškem področju začel nor stampedo, počutil sem se kot pilot letala, ki je zašlo v neznano nevarno okolje in v kabini povsod utripa in piska ter prigovarja k takojšnjemu ukrepanju!

Skoraj pri vseh projektih se je pojavila potreba po prilagoditvah in dopolnitvah, najbolj pereče je bilo pri projektu Spletni vprašalnik Ocenjevanje spretnosti (SVOS), kjer smo bili tik pred tem, da začnemo usposablјati nove sodelavke in sodelavce. Zdaj se je vse obrnilo na glavo. Spletno *pisarno Spletnega vprašalnika Ocenjevanje spretnosti*, ki skrbi za povezavo z administrativnim portalom OECD, je bilo treba prilagoditi tako, da omogoča pre-

vzem na daljavo ter varuje anonimnost udeležencev; svetovalci nikakor ne bi smeli videti unikatne vstopne številke: izumili smo *prevzem z žetonom*. Treba je bilo ustvariti virtualno okolje, kjer bodo lahko preskušali orodje, ne da bi uporabili kupljene vstopne številke: vpeljali smo *peskovnik SVOS*. Kako zdaj izpeljati usposabljanje? Kar naenkrat smo se morali spoprijeti s številnimi izzivi, ki jih zahtevajo nove razmere.

Sočasno smo v različnih skupinah testirali orodja za komuniciranje v realnem času, čeprav je bila tudi stara in dobra elektronska pošta včasih videti kot klepetavo paberkovanje, je bilo to popolnoma neučinkovito in nepregledno. Testirali smo različna orodja, interno komuniciranje na Andragoškem centru Slovenije smo uspešno razrešili z Microsoft Teamsom, za sestanke in predavanja pa smo preigravali še druga orodja, WebEx, Skype, Zoom, Arnes VOX ... Zoom se je izkazal za najboljšega in smo ga za Spletni vprašalnik Ocenjevanje spretnosti prvega tudi kupili. A potrebe vseh središč Andragoškega centra po komunikaciji in orodju so naraščale, prvi dostop do Zooma smo preimenovali v Zoom 1, sledila sta Zoom 2 in Zoom 3. Zanjega smo potrebovali za dogodke in konference in ga nadgradili za 500 udeležencev. In nujno je bilo treba narediti sistem za rezervacijo, saj so hitro vsi postali prezasedeni!

Hkrati je potekalo še testiranje različnih okolij za e-učenje, izkazalo se je, da so rešitve na Arnesu preveč zaprte za naše potrebe, zato smo postavili Moodle ter tam naložili gradivo in naloge za udeležence. Postati smo morali mojstri za vse: za pripravo gradiva, grafično in video obdelovanje gradiva, moderiranje in predavanje po Zoomu, evalvacije ter spletna orodja, ki omogočajo interakcijo z udeleženci med samimi predavanji.

Nov čas je prinesel tudi nujne in hitre spremembe v večini spletnih aplikacij in strani; to je bilo izredno stresno, saj ni bilo mogoče vsega opraviti takoj. Središča za samostojno učenje so bila zaprta, mogoče pa je bilo svetovati na daljavo po različnih orodjih. Naredili smo šifrant, ki je vseboval spletne učilnice, video- in avdiokonference, družbena omrežja itn. To je bilo treba storiti tudi za informacijski sistem *tednov vseživljenjskega učenja* (TVU), *nacionalni mesec skupnega branja* (NMSB), aplikacijo za spremljanje študijskih krožkov (eSK). V *e-Novičke* smo vpeljali novo rubriko *Novi koronavirus in mi*,

vanjo smo umestili aktualne članke na to temo – naše pa tudi članke naše mreže izobraževalnih organizacij.

Spletnih dogodkov smo izpeljali ogromno, a velike dogodke sem pričakoval v strahu. Vedel sem, da imam vedno pred seboj enačbo s toliko neznankami in različnimi okoliščinami, da se bo zagotovo kje kaj zalomilo. Na takih dogodkih sem zagovarjal preverjene rešitve in čim manj eksperimentiranja. In vsekakor kak preskus dan ali dva prej. Vedno ni šlo. Nacionalno odprtje Tednov vseživljenjskega učenja 2020 smo izpeljali virtualno z vnaprej posnetim videogradivom. Končni video je bil kot vroča žemljica pripravljen šele v zgodnjih jutranjih urah, Facebook je povsem odpovedal pri premieri, ker smo bili prepozni z nalaganjem popravka, na srečo pa se je vse dobro izteklo na YouTube, okence za video smo vgradili na stran odprtja Tednov vseživljenjskega učenja 2020. Premiera je minutko ali dve zamujala in mi močno povišala srčni utrip, po družbenih omrežjih so namreč že krožile fotografije čakajočih na veliki dogodek. In tudi sejna soba na Andragoškem centru Slovenije je bila polna! A konec dober, vse dobro. Aplavz! In utrip še vedno visok.

Pri številki 333 udeležencev se je ustavil pogled na *Letnem posvetu o izobraževanju odraslih 2020*. Izredno sem ponosen na dogodek in sodelovanje z vso sodelujočo ekipo. Uporabili smo tale recept: videoprispevki predavateljev so bili vnaprej pripravljeni, tako da so lahko ti med predvajanjem odgovarjali na vprašanja in komentarje udeležencev. Potem pa so se vključili tudi v živo. Na dogodku *Digitalna preobrazba družbe* smo še dodatno nadgradili dogodke po Zoomu: tolmačenje v angleškem in znakovnem jeziku ter prenos v živo po YouTube.

Ne gre drugače, učimo se predvsem s prakso: zgodilo se je, da je nekaj udeležencev čečkalo s črtami in puščicami po zaslonu pri predvajanju videa ali pa je bilo slišati moteče šumenje, govorjenje in ropot med prispevki, ko so se prijavljali zamudniki; nekajkrat se mi je celo sesul računalnik, enkrat celo pokvarilo napajanje in se je računalnik kratko malo ugasnil, ko se je izpraznila baterija! Tehnični zapleti so bolj pravilo kot izjema, vprašanje je le, koliko nam jih uspe skriti pred udeleženci.

Delim nekaj nasvetov za velike dogodke po Zoomu: svetujem en večji prostor, ki naj bo središče dogodka in ima vsaj moderatorja in tehnika. Slušalke z mikrofonom naj bodo obvezne za moderatorje, prevajalce in predavatelje. Vso tehniko je treba postaviti dan prej in preskusiti čim več scenarijev. Uporabljam dva zmogljiva prenosna računalnika, enega za pregled nad dogodkom in udeleženci, drugega za predvajanje videa in za vsak primer, če se pojavijo težave pri prvem. Vsak računalnik ima še dodatni monitor, ki je namenjen deljenju zaslona. Oba računalnika morata biti povezana na električno in internet po kablu. V oba so vključene slušalke z mikrofonom. Mikrofon pri drugem je obvezno izključen. Poleg tega sta oba računalnika priklopljena še na zunanje kamere, ki snemajo celotni prostor z različnih zornih kotov, dobrodošlo je kako stojalo za kamero za pogled od zgoraj. Pomaga tudi virtualna kamera (*Studio OBS*), s katero se lahko deli drsnic. Računalnika morata imeti izklopljen sistemski zvok in biti posodobljena. Čakalno sobo (*waiting room*) imam izklopljeno, udeleženci naj imajo izklopljen mikrofon ob vhodu. Zoom mora biti nastavljen tako, da ne omogoča risanja in pisanja med deljenjem zaslona! Ko delimo video, je treba deliti tudi zvok računalnika. Imeti je treba načrt B, če se zgodi kaj nepredvidenega. Pripravljene je treba imeti kopije drsnic in gradivo, če bi imeli predavatelji težave.

Za konec se iskreno zahvaljujem vsem sodelavkam in sodelavcem za zamisli, voljo, izredno potrpežljivost in pozitivno energijo, s katero smo naredili ta ogromni napredek v digitalizaciji našega delovanja. Tudi za različno izobraževanje in usposabljanje za uporabo orodij in učnih okolij; to je bilo izredno dobrodošlo, saj smo pridobili še kup novih dobrih praks na tem področju.

Za izvedbo vseh aktivnosti v dobi novega koronavirusa je bilo potrebno zelo široko znanje, prilagodljivost, psihična trdnost ter nenehna volja in želja po učenju in raziskovanju. In vztrajnost za iskanje novih rešitev, ko nam sprva kaj ne gre od rok, je ključna!

1 + 1 = 10¹

Radovan Krajnc

Pedagoški svetovalec za računalništvo in informatiko

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Na Zavodu Republike Slovenije za šolstvo sem zaposlen kot pedagoški svetovalec za računalništvo in informatiko. Več kot petindvajset let sodelujem pri različnih projektih, povezanih z rabo informacijsko-komunikacijske opreme v učnem procesu. Za vpeljevanje smiselne in učinkovite rabe digitalne tehnologije v izobraževanje so potrebni čas, oprema in usposobljeni posamezniki. Precej pomaga tudi zunanja motivacija, kot je recimo zaprtje šol in izobraževanje na daljavo. Ob zaprtju šol smo vsi iskali učinkovite načine uporabe digitalne tehnologije v izobraževanju. Poskušali smo ohraniti stik z učenci se, sodelavci in prijatelji in opraviti večino nalog, ki bi jih drugače opravili v živo.

Iz tega obdobja imam dve lepi izkušnji, ki bi ju rad delil z vami.

---

¹ V dvojiškem številskem sestavu je zapis $1 + 1 = 10$ matematično pravilen. Če isti izraz opazujemo skozi očala desetiškega številkega sestava, je zapisan matematično napačno. Lahko pa ga razumemo kot pravilnega, če hočemo povedati, da dobro delujoča skupina naredi več, kot bi naredili nesodelujoči posamezniki skupaj.

Prva izkušnja z videovodniki

Šestnajstega marca 2020 smo svetovalci na Zavodu Republike Slovenije za šolstvo dobili nalogo pripraviti videovodnike za podporo pouku na daljavo. Sestavili smo skupino in se lotili dela. Vse dejavnosti smo izpeljevali na daljavo. V timu nismo imeli formalnega vodje, ampak smo vsi enakovredno prispevali v skladu s svojimi zmožnostmi in prostim časom. Ker je bil položaj za nas popolnoma nov, se na prvem sestanku nismo dogovorili nič določnega. Tudi na drugem sestanku smo še vedno premišljevali in iskali rešitve, v kakšni obliki pripraviti vodnike in kako začeti. Šele na tretjem sestanku so začeli nastajati prvi obrisi načrta dela. Določili smo področja in znanja, ki so za učitelje pomembna pri učenju na daljavo. Določili smo prednostni seznam videovodnikov in se lotili prvega. Vedeli smo, da moramo najti način, kako z digitalno tehnologijo čim učinkoviteje sodelovalno ustvariti vsebine, posneti gradivo, ga zmontirati in objaviti. S pridobljenimi izkušnjami pri izdelavi prvega posnetka smo sestavili protokol, v njem smo določili postopek ustvarjanja vsebine, komunikacijski kanal, roke in način dajanja povratnih informacij, izbrali smo programsko opremo in podobno. To nam je zelo olajšalo delo, saj so se pozneje za različna področja pridružili še drugi kolegi.

Nekoč sem nekje prebral, da bi družba propadla, če bi ljudje naredili samo to, kar je njihova naloga in za kar so plačani. Navadno vsi naredimo veliko več. Tako je bilo tudi v naši skupini. Tudi na videz brezplodno razpravljanje na prvih sestankih se je izkazalo kot potrebno za zorenje skupine. Nikoli ni bilo treba nikogar opominjati ali delegirati dela. Vsak se je sam odločal, koliko in kdaj bo sodeloval. Kljub temu je bilo vedno dovolj članov, ki so ali izdelali osnutek vsebin ali pa dali konkretne in uporabne povratne informacije za izboljšavo. Video posnetke smo tudi grafično obogatili in vse skupaj objavili na spletu. Najpomembnejše posnetke smo opremili tudi s podnapisi v italijanščini, madžarščini in angleščini.

Za izdelavo petminutnega posnetka smo potrebovali od 50 do 100 delovnih ur.

Vsi posnetki so na voljo na naslovu: <https://www.zrss.si/stiki-s-prakso/podpora-pouku-na-daljavo/izobrazevalni-posnetki/>. Število ogledov vseh posnetkov je krepko preseгло 250 000.

Nalogo smo uspešno opravili, ker so bili v skupini visoko motivirani, usposobljeni in samoiniciativni člani z veliko izkušenj pri rabi različnih digitalnih orodij. Pomembno je bilo tudi, da je v skupini vladal sproščen in demokratičen duh, in da so posamezniki v svojem sodelovanju videli smisel in poslanstvo.

Druga izkušnja s spletnim usposabljanjem

Aprila 2020 je Zavod Republike Slovenije za šolstvo dobil nalogo pripraviti nekaj spletnih izobraževanj za učitelje in vzgojitelje. Prijavljenih je bilo več kot 5000 udeležencev in poleg vsebin smo morali na splet prenesti tudi dejavnosti za udeležence in poskrbeti, da so udeleženci opravili vse obveznosti. Za vsakega udeleženca, ki je opravil obveznosti, smo izdali potrdilo o opravljenem seminarju, za tiste, ki obveznosti niso opravili, smo morali utemeljiti, katerih zahtev niso izpolnili. Vsak, ki je kdaj izvajal izobraževanja na daljavo, ve, koliko dela je s komunikacijo z enim posameznikom. Pri tolikšnem številu ljudi tega ni mogoče opravljati samo po elektronski pošti. Poleg tega predavanje nismo mogli izvajati ob določeni uri v živo, saj so imeli učitelji zelo različne urnike. Predavanja in vsebine smo morali posneti ter poskrbeti, da so udeleženci znanje pridobili samostojno in z dejavnostmi svoje znanje tudi pokazali. Za pripravo tega izobraževanja je bilo na voljo le manjše število zavodovih svetovalcev s tehnično podporo, ki je skrbela za dokumentacijo. Za spremljanje in nadzor opravljenega dela 5000 udeležencev smo uporabili spletne učilnice Moodle.

Sodelavci, strokovnjaki na svojih področjih, so potrebovali še dodatno znanje o pripravi spletnih vsebin in dejavnosti. Za načrtovanje, pripravo, snemanje in objavo smo organizirali nekaj internih izobraževanj. Kolegi, ki so se udeležili tega izobraževanja, so izjemno presenetili. Vedeli smo, da so zanesljivi, delovni in učljivi, da pa so bili sposobni v stresu ohranjati optimizem in se tako hitro učiti, je bilo za nas novo. Medsebojno so si pomagali in v zelo kratkem času nam je uspelo pripraviti vsebine in dejavnosti, jih naložiti v Moodle in vključiti vsa orodja, ki so omogočala samodejno spremljanje opravljenih nalog. S premišljenimi nastavitvami v Moodlu nam je uspelo z maloštevilno ekipo izpeljati vse seminarje in pripraviti vso potrebno dokumentacijo.

Pokazalo se je, da je mogoče s timskim delom dosežati na videz nemogoče cilje, saj smo imeli za ustvarjanje in izpeljavo seminarjev manj kot dva meseca časa. Med zaprtjem države smo še enkrat spoznali pravo vrednost sodelovanja, spoštljivosti, strpne komunikacije in tovarištva.

Živeti na daljavo

Mateja Maver

Organizatorica izobraževanja v programih andragoškega
usposabljanja in spolnjenja
Andragoški center Slovenije

Sem ena tistih redkih oseb, ki ni bila vesela razvoja tehnologije. Rada sem imela fotoaparata, s katerim sem fotografirala le izbranih šestintrideset trenutkov na svojem potovanju, in bila vesela presenečenja, ko mi je prijateljica pozvonila na domači zvonec, če sem morda doma in bi šla z njo do knjižnice. Bila sem ena zadnjih, ki si je kupila pametni telefon, in še ko sem ga imela, nisem imela vklopljenih mobilnih podatkov, saj nisem uporabljala svetovnega spleta. Sem ena tistih oseb, ki ima raje osebni stik.

Vse to pa se je spremenilo marca 2020. Razglašena je bila pandemija. Prepovedani so bili stiki. Ostanite doma. Pametni telefon je dobil novo mesto v mojem življenju. Namestila sem si aplikacije Messenger, Viber, Tinder, po katerih sem ohranjala stik s prijatelji, po katerih smo si bili v podporo in si delali družbo ob kozarcu vina v petek zvečer.

Udeležila sem se celoletnega izobraževanja, ki smo ga nadaljevali po aplikacijah Zoom in Google Classroom. Duhamorno poslušanje predavanj in branje wordovih dokumentov s predstavitvami primerov so nadomestili

doživete predstavitve in interaktivno razpravo. Predvsem pa ni bilo več raznovrstnih pogovorov s »sošolkami« ob kavici med odmori. Občasno je kakšen predavatelj popestril naše srečanje z vajo, ki smo jo vsak zase naredili na domači mizi ali glasovali na spletnem kvizu. Ob uspešnem dokončanju usposabljanja pa smo na dom prejeli kuverto s potrdilom.

Sledilo je poletje. Znova sem se srečala s prijatelji. Nadomestili smo zamujeno v druženju, glasbi, plesu in objemih, ki smo jih tako pogrešali. Aplikacije pa so ostale z mano. Navadili smo se dogovarjati in pogovarjati po Messengerju, pošiljati slike po Viberju. Pri iskanju službe ni bilo več treba tiskati življenjepisa in plačevati drage priporočene pošte. Vse po elektronski pošti, hitro in poceni. Tudi na razgovore ni bilo več treba hoditi. Z večino svojih morebitnih delodajalcev sem se srečevala na Zoomu. Tudi zavrnitev mi ni bilo več treba dvigovati priporočeno na pošti, sporočili so mi po elektronski pošti.

Oktober 2020 sem začela delati na Andragoškem centru Slovenije. Na hodniku sem srečevala svoje nove sodelavce, ki so jim obraz prekrivale maske. Njihove obraze sem videla prvič na skupnem usposabljanju po Microsoft Teamsu, ko so lahko sneli maske, saj so predavanje spremljali vsak iz svoje pisarne. Dva tedna pozneje je bila znova razglašena pandemija in večina zaposlenih je začela delati od doma. Hodniki Andragoškega centra so samevali, v stiku pa sem bila le še z ožjimi sodelavci.

Moja prva naloga je bila biti organizacijska podpora daljšemu programu, ki pa se je po dveh srečanjih v celoti začel izpeljevati po Zoomu. Z vodjo programa sva naredili novi urnik, razdelili predavanja na več dni, usklajevali, iskali rešitve s predavatelji, kako bi ohranili enako kakovost, kot če bi program izpeljali v živo. Tokrat sem bila na drugi strani, na strani organizatorja, ne udeleženke, dajala sem tehnično podporo. Reševala sem tehnične težave, podpirala predavatelja z upravljanjem predstavitev powerpoint in video predstavitev ter uporabi različnih interaktivnih orodjih. Delala sem slike zaslona za dokazovanje navzočnosti in opazovala udeležence, kako so pozorno spremljali predavanje. Nekaterim pa so oči begale, saj so sočasno brskali po svetovnem spletu ali pa so izključili kamero, da so lahko delali še druge stvari. Utrujajoče je bilo spremljati trikrat na teden predavanja po Zoomu, težko je bilo ohranjati zbranost, čeprav so potekala predavanja le štiri pedagoške ure, poslabšal se mi je vid. Lahko res prenesemo usposabljanje na

daljavo po Zoomu ali Microsoft Teamsu in pričakujemo enak učinek, kot če bi se srečali v živo? Če bi me vprašali takrat, bi vam odgovorila: NIKAKOR!

A tako jaz kot moji sodelavci stojimo za načelom vseživljenjskega učenja. Ta odprtost za spremembe in učenje nam je omogočila, da smo pri vsakem usposabljanju kaj novega preskusili. Delo v skupinah, uporaba novega spletnega orodja, da je mogoče na daljavo uporabiti ledolomilce (ice breakers), pripraviti aktivne odmore in tudi del usposabljanja prilagodili samostojnemu učenju. Spoznali smo prednosti, kot so dostopnost usposabljanja večjemu številu udeležencev, zmanjšanje stroškov in prihranek časa. Bolj ko smo pridobivali izkušnje in bolj ko so se tudi udeleženci navajali na novi prostor, se je začel pojavljati »pogovor ob kavici med odmorom«, ki pa je zahteval drugačno komunikacijo, saj lahko govori le en. DA SE! Le drugače.

Sem ena tistih oseb, ki se je v zadnjem letu ogromno naučila in spremenila odnos do tehnologije. Spoznala sem njeno uporabnost, tako zase, kot pri izobraževanju odraslih, izginili so moji predsodki. Prepričana sem, da so se odprla nova vrata priložnosti, ki bo naredila znanje dostopnejše. Sem pa še vedno ena tistih oseb, ki bom pustila telefon v torbici, ko se bova srečali v živo.

Stara pamet, mlade roke

Mojca Medvešek

Predavateljica tujega jezika, zunanja sodelavka

Javni zavod Cene Štupar – Center za izobraževanje Ljubljana

Nekega zimskega večera mi je pot prekržala ta misel, ki jo je dedek vnuku položil na srce kot popotnico. Doumela sem njeno večplastnost in v sebi prikimala. Sem mlajša, vendar ne neizkušena predavateljica tujega jezika, ki se je zadnja leta srečevala z ljudmi različnih starosti, profilov in poklicev.

Dober predavatelj ima suveren nastop, odlično pozna materni in tuji jezik, je dostopen, prijazen, vljuden, željan novega znanja in široko razgledan. Predvsem pa ima čut za ljudi, da se tečajniki ob njem počutijo dobrodošle in sprejete. Je naslov za vprašanja in nejasnosti, vendar hkrati vodilni v odnosu, ustvariti mora pravo mero sproščenosti in zdrave avtoritete. Velik del odnosa med učiteljem in udeležencem je pristen človeški stik, ljudi moraš spoznati, začutiti, dojeti in glede na to vpeljati način, slog in intenzivnost poučevanja. Utrujen, napet in v nekaj prisiljen človek ne more napredovati.

Ko pa se učilnica preseli v domačo dnevno sobo ali kuhinjo, takrat se začne drugačna realnost. Zadnje leto sem na daljavo vodila tudi tečaje z upoko-jenci. Prvič sem stopila pred same seniorje in simpatija je bila obojestranska. Po dveh srečanjih v živo smo se čez noč preselili za računalnike. Grabila

me je trema, ker se mi niti sanjalo ni, kako program deluje. Vsakič je bilo razgibano. Slaba internetna povezava, nedelujoče kamere, program se ne odziva, dvajset ljudi pa čaka. Nekaj noči sem sedela za zaslonom in preskušala zadeve. Klikala na vse možnosti, v vseh zavihkih. Poklikala celotno virtualno tablo in različice deljenja zaslona. Brskala po spletu za navodili, spraševala kolege in kolegice, si ogledala kratke izobraževalne video posnetke. Iz dneva v dan je bilo lažje. Imela sem odlično podporo izobraževalnega središča. Bili so odzivni, organizirali delavnice za predavatelje in nam pomagali tudi med samimi urami po telefonu.

In potem se naučiš. Krmariš med skupinami. Včasih imaš na voljo le pet minut, da po urniku z licenco končaš sejo in odpreš novo. Redno posodabljaš različico programa, zbrišeš piškotke, povežeš računalnik na mobilne podatke, za rezervo. Gradivo imaš v wordu, obliki pdf, oblaku, na zunanjih diskih, na fotografijah, za rezervo. Priključiš dodatni zaslon, da lahko udeležence spremljaš nemoteno in imaš ves čas pregled nad njimi. Kajti samo to te zanima med triurnim razlaganjem, poslušanjem, popraviljanjem, neposrednim upravljanjem gradiva na zaslonu in preverjanjem tehnike usmerja. Mimika, kretnje, frekvenca replik. Potem pa v naselju zmanjka elektrike. Ne preostane drugega, kot da nadaljuješ in dokler bo baterija zdržala, bo zdržala.

Nekega lepega popoldneva se je moj prenosnik odločil, da ne bo sodeloval. Imela sem tri ure časa, da sem pohitela v trgovino po novega, naložila operacijski sistem, seveda nisem imela ustrezne programske opreme in zaslonov ni bilo mogoče povezati. Nato sem lepo naložila datoteke na zunanji disk oziroma v oblak in delila iz oblaka na zaslon. Tega in naslednjega dne sem se naučila o ravnanju z računalnikom več kot prej v letih. Po tej plati je bila to zame nujna in zelo poučna izkušnja, tako da sem zdaj zelo suverena v tem.

Kot predavateljica vidim svojo najpomembnejšo nalogo v tem, da v udeležencih vzbudim zanimanje, jih naučim načela pridobivanja novega znanja ter pokažem, kje in kako pridejo do ustreznega gradiva. V njih ozavestim misel, da ni napredka brez utrjevanja, in skušam odpraviti konverzacijsko prepreko. Samo učeči se, ki bo s tečaja odnesel pozitivno izkušnjo, bo tudi naprej samoiniciativno ostal v stiku z jezikom, ga negoval in se vračal z željo po spopolnjevanju. Če pa si ne delimo prostora, je potreba po občutku spre-

jetosti, udeleženi ter povezanosti toliko pomembnejša. Pri starejših je to še toliko izrazitejše. Na daljavo vstopamo v domove, brez fizičnega stika posežemo v intimo zasebnega. Kamera zajame takšne ali drugačne podobe, mikrofoni prestreže marsikaj. In tu je na potezi predavatelj. Na preizkušnji sta njegova presoja in občutek, kdaj, kako se odzvati. Ali sploh. Navsezadnje imamo na voljo možnost upravljanja tujega računalnika na daljavo in tako dostop do podatkov. Naša dolžnost je loviti ravnotežje med neprijetnosti, pomagati, usmeriti, opozoriti po kanalih, kjer se lahko z vsakim tečajnikom sporazumevamo, ne da bi bilo to vidno vsem. Odkljukati snov po vrstnem redu zna tudi marsikatera prosto dostopna aplikacija. Biti učitelj, predavatelj, tutor – tega ni mogoče vključiti ali izključiti s pritiskom na gumb ali s podrsom po zaslonu.

Morda si lahko to izkušnjo tečajev na daljavo predstavljamo kot interno spletno nadaljevanko. Vsako srečanje – ena epizoda. Nekaj je stalnica, kakšen zaplet, izmenjava misli, koristnih nasvetov ter napotkov, vse ovito v obilico smeha, zaokroženo z novim znanjem. In če se je kdo počutil vsaj malo kot zvezda, odlično. Če se je še kdo posredno znebil treme pred kamero, kot sem se je sama; pred mikrofonom, govorjenjem pred neznanci, govorjenjem v tujem jeziku, izvrstno. Če se jim bodo utrinki z naših srečanj zavrteli kot film v glavi, se bodo nasmehnili. Pa četudi jim moj glas odzveni kot glas v offu, glas čez sliko. Njihov smeh bo ostal moj avizo.

Ni lahko biti vsevedni pripovedovalec, še manj vsestranski predavatelj. Je pa lepo na poti do tja. Lepo za lepo zgodbo.

»Ne more biti učitelj, kdor ne zna biti učenec.«

B. G. Morales

Na drugi strani slogana »vse iz domačega fotelja«

Vera Mlinar

Strokovna sodelavka na področju vrednotenja
Andragoški center Slovenije

Ko so pred leti banke začele ponujati možnost elektronskega poslovanja, je bil zelo prepoznaven njihov slogan – »vse iz domačega fotelja«. Tako privlačno se mi je zdelo oglaševanje plačevanja položnic, pregleda stanja na računu, nakazovanja sredstev in drugih storitev, ne da bi mi bilo treba kam iti. Vse to in še več sem lahko opravila resnično iz domačega fotelja, le v nekaj minutah. Nikoli pa se nisem pretirano ukvarjala z dogajanjem na drugi strani te čudovite ponudbe – kdo je za tem, kaj morajo postoriti, da nam je to vse mogočno, koliko se morajo truditi za to, da vse deluje ...

Čas epidemije in prehod, tako rekoč čez noč, na delo od doma, pa mi je kaj hitro razgrnil tudi drugo stran. Kot koordinatorica programa usposabljanja za člane komisij za preverjanje in potrjevanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij (NPK), ki je pogoj za pridobitev licence za člana komisije, imam nalogo, da ustrezno poskrbim za tri izvedbe usposabljanja na leto. Pa ne le za usposabljanje, tudi za izpit, ki ga morajo opraviti udeleženci, da uspešno dokončajo program usposabljanja. To so kazalniki, opredeljeni v letnem

delovnem načrtu, ki jih je treba vsako leto doseči. Pandemija v letu 2020 in prvo zaprtje države sta povzročila, da smo bili primorani eno izvedbo usposabljanja odpovedati, vseeno pa sem menila, da imamo do konca leta dovolj časa za nadomestno izvedbo.

Kmalu pa je postalo jasno, da zaprtje ne bo trajalo le dva tedna, kot je bilo napovedano, zaznati je bilo tudi, da spomladansko zaprtje ne bo tudi zadnje, zato smo se kaj kmalu lotili priprave načrta za usposabljanje na daljavo. Kar naenkrat je bilo treba odgovoriti na celo vrsto vprašanj, od najbolj temeljnih, na primer katero platformo bomo uporabili za usposabljanje, do najbolj izvedbenih – kako izpeljati praktični del usposabljanja, ki obsega v našem primeru več kot 50 odstotkov celotnega programa. Poleg organizacijskih in vsebinskih vprašanj pa smo se ukvarjali tudi s finančnimi vprašanji. Platforme, ki so lahko odgovorile na naše potrebe, so bile seveda plačljive, ni bil zanemarljiv niti strošek usposabljanja – sodelavcev Andragoškega centra Slovenije in naših zunanjih sodelavcev, ki sodelujejo pri izpeljavi usposabljanja. Najbolj pa sta me skrbela predvsem trajanje programa in izpeljava izpitov.

Program usposabljanja traja 32 pedagoških ur, to v praksi pomeni, da ga izpeljemo v štirih zaporednih dneh po 8 pedagoških ur. Pri načrtovanju usposabljanja na daljavo pa smo se zavedali, da moramo izhajati iz strokovnih priporočil o izpeljavi največ štirih pedagoških ur na dan, to pomeni, da se trajanje programa podvoji. Moram priznati, da je bila tisti trenutek to moja največja skrb, saj se je izpeljava programa podaljšala na 9 dni. Nenehno sem se ukvarjala s številnimi vprašanji: ali se bo glede na opredeljeno trajanje sploh kdo prijavil, kakšna bo udeležba, kakšen bo osip, kako bodo udeleženci zmožni slediti usposabljanju, ali bodo motivirani v vsej izvedbi usposabljanja.

Seveda pa ne smemo pozabiti niti na predavatelje. Tudi pri njih je bilo treba poizvedeti, kakšen je njihov odnos do dela na daljavo, koliko znajo uporabljati različna orodja, kako bi izpeljali praktični del programa, kakšno pomoč potrebujejo pred usposabljanjem in med njim. Sodelavci Andragoškega centra Slovenije smo najprej pregledali ponudbo orodij in se, glede na naše potrebe in želje, odločili za Zoom. Kot organizatorji in izvajalci usposabljanja smo seveda v celotnem programu dajali vso tehnično in strokovno pod-

poro predavateljem, to je pomenilo, da smo se za uporabo Zooma najprej usposobili sodelavci Andragoškega centra Slovenije. Podobno usposabljanje je bilo potem organizirano in izpeljano še za predavatelje v programu, ki so nato pripravili še vaje za praktični del. Pred prvo izvedbo usposabljanja smo bili seveda vsi v skrbeh, kako bo potekala. Pri tem nas ni skrbelo le, ali bo tehnika delovala, skrbelo nas je predvsem, ali nam bo uspelo ohraniti pozornost udeležencev, kako bodo delovale praktične vaje, nam bo uspelo pričarati vsaj delček skupinske dinamike. A ko so se kamere prižgale in so v virtualni prostor začeli vstopati prvi udeleženci, smo jih suvereno pozdravili in z vso strokovno držo in navdušenostjo napovedali potek izobraževanja ter upali, da bomo vsaj delček navdušenja prenesli tudi nanje.

Z nekaj kratkih izostankov nekaterih prijavljenih udeležencev smo usposabljanje uspešno pripeljali h koncu. Odziv udeležencev je bil presenetljivo dober. *»Mislila sem, da bo dolgočasno, še sploh, ker traja devet dni, a sem prav prijetno presenečena, kako ste ohranjali mojo pozornost in motivacijo,«* je bil le en od komentarjev. Ta je bil še kako veliko vreden, saj ga je izrekla udeleženka, ki je tudi sama izobraževalka.

Seveda sem občutila veliko olajšanje in zadovoljstvo, ki pa ni trajalo dolgo. Čakali so nas namreč še izpiti, in to je bila naloga, ki sem se je lotila bolj ko ne sama. Bilo je skoraj enako kot pri načrtovanju usposabljanja, vendar s pomembno razliko: moja skrb je bila v tem delu še večja, saj je ni bilo mogoče porazdeliti, ker sem pri pripravi izpitov delala sama. Ker sva v tistem času oba z otrokom delala od doma – jaz za službo in on za šolo – sem se počutila, kot bi imela ves čas navzočega sodelavca. Zjutraj sva imela tudi svoja »obredja« – delovni dan sva namreč začela s kavo in kakavom, ob tem malce poklepetala in drug drugemu povedala, kaj naju tisti dan čaka. Tako je pogovor nanesel na sinovo preverjanje znanja – opravljal ga je v orodju Socrative. Pokazal mi je tudi navodila, ki so jih učenci prejeli za dostop do orodja in opravljanje preverjanja. Če je orodje uporabno za preverjanje in ocenjevanje v sklopu formalnega izobraževanja, zakaj ne bi bilo primerno tudi za izpite za naše člane komisij, sem si mislila.

Tistega dne sem vstopila v zame popolnoma nov svet – svet pisnega preverjanja znanja na daljavo. Do potankosti sem raziskala orodje (raziskovala sem ga tako podrobno, da vam lahko zatrdim, da imajo tudi odlično pomoč

v obliki tima Socrative, ki pomaga odpraviti marsikatero zadrego), oblikovala sem test in ga tudi skušala izpolniti kot udeleženka. Pika na i so bila še navodila, ki sem jih pripravila za naše odrasle udeležence – in izpit za članke komisij za preverjanje in potrjevanje nacionalne poklicne kvalifikacije za pridobitev licence je bil pripravljen. Znova se mi je potrdilo, kako pomembno je medgeneracijsko sodelovanje.

Trenutno pripravljamo že četrto izvedbo na daljavo. Pred izvedbo smo še vedno nekoliko vznemirjeni, vendar veliko manj kot v začetku. Dozdajšnje izkušnje so nas spodbudile k pripravi predloga za izobraževanje na daljavo v okolju Moodle. Kot andragoginja, ki ne more mimo andragoškega cikla, izpeljanega izobraževanja ne razumem kot konec celotne dejavnosti, temveč kot podlago za ugotavljanje novih potreb in priprave načrta za njihovo doseganje. Veter v hrbet pa so vsekakor dobre povratne informacije naših udeležencev, ki kot temeljno prednost dela na daljavo poudarjajo časovno ekonomičnost. Čeprav se srečujemo devet dni po štiri pedagoške ure, veliko časa prihranijo, ker se jim ni treba peljati na usposabljanje v prostore Andragoškega centra Slovenije, temveč vse opravijo »iz domačega fotelja«. Ja, res je. A vsi, ki smo na drugi strani tega slogana, tega zdaj dojemamo popolnoma drugače ...

Izvajalec na daljavo ali oddaljeni izvajalec (kar vam zveni bolje)

Miran Morano

Izvajalec raznovrstnih izobraževalnih oblik za večjo uspešnost pri delu
Tangens, d.o.o.

Uvod

Priprava in izvedba usposabljanja ter spopolnjevanja mi dajeta kruh. Ali si lahko predstavljate tesnobo, ki sem jo občutil, ko so se marca 2020 začele odpovedi dogovorjenih dogodkov? Zelo hitro mi je postalo jasno, da imam na izbiro le dvoje. Odločil sem se, da krizo sprejemem in se ji prilagodim. Ko se po več kot letu dni ozrem na svoje pretekle izkušnje z usposabljanjem in spopolnjevanjem na daljavo (spletne seminarje v tem prispevku izpuščam), ugotavljam, da sem se iz njih ogromno naučil. Izkušnje lahko razvrstim v tri skupine: priprava dogodkov, izvedba dogodkov in oprema za izvedbo dogodkov na daljavo. Če vas zanimajo, mi pišite in prejeli jih boste po elektronski pošti.

V nadaljevanju se osredinjam na tri izzive, s katerimi sem se (in se bom še naprej) soočal: razdalja, motiviranost in neorganiziranost.

Bližina med izvajalcem in udeleženci

Pri usposabljanju in spopolnjevanju na daljavo je (še bolj kot v živo) pomemben odnos izvajalca do udeležencev. Oddaljeni izvajalec se lahko udeležencem približa. Človeškost, toplina, pozornost, iskreno zanimanje za ljudi zmanjšujejo razdalje in nevtralizirajo neosebno, hladno tehnologijo, ki jo uporabljamo za povezovanje.

Vse se začne že z nagovarjanjem udeležencev pred dogodkom (osebno vabilo, videoposnetki s predstavitvijo programa, vabilo k vnaprejšnjemu pošiljanju svojih izkušenj in želja), z osebnim sprejemom udeležencev med priklapljanjem, pogovorom s tistimi, ki jim je do pogovora.

Zaupanje se povečuje z vpletanjem udeležencev v vsebino (želje, pričakovanja), z iskanjem koristi udeležbe, prošnjami za pomoč pri izvedbi (skrb za odmore, opozorila o izgubi zvoka, slike ali udeležencev). Tako imajo udeleženci občutek, da mi je mar zanje in da so del procesa. Da sem jaz tam zaradi njih, in ne oni zaradi mene.

Motivacija in motiviranost

Že iz časov pred korono sem vedel, da nikogar ne morem ničesar naučiti, če se noče. Lahko mu le pomagam pri učenju, če se hoče učiti, in če me sprejme za učitelja. To se je še bolj izkazalo pri učenju na daljavo. Motivirani ljudje:

- so osredinjeni na dogajanje;
- zavzeto sodelujejo v individualnih in skupinskih dejavnostih;
- vestno opravljajo dodatne in dopolnilne dejavnosti po srečanjih ali med njimi.

Motivirani ljudje v anketne vprašalnike o izvedbi dogodka navadno napišejo, da bi lahko bilo daljše, da si želijo nadaljevanja in da sploh niso opazili, da je vse potekalo na daljavo.

Toda usposabljanja in spopolnjevanja se udeležujejo tudi (ali predvsem) ljudje, ki:

- potrebujejo potrdilo o udeležbi, da zadostijo določenim pravno-formalnim pogojem;
- so jih izbrali (poslali) njihovi nadrejeni ali kadrovsko-izobraževalni oddelki;

- so obremenjeni z zahtevnimi nalogami ali pod pritiskom bližajočih se rokov, zato je zanje usposabljanje in spopolnjevanje v tistem času drugotnega pomena.

Motiviranost takšnih udeležencev je na začetku relativno nizka. Na dogodkih v živo (v učilnici) se nemotivirani udeleženci sprijaznijo, da bodo nekaj časa v »tem prostoru in s temi ljudmi«. Na dogodkih na daljavo pa takšni udeleženci svojo pozornost posvečajo (tudi) drugim stvarem. Skušnjav je veliko: elektronska pošta, svetovni splet, računalniške igre ... In tehnologija ponuja priročne izgovore: »Kamera mi nagaja.«, »Ven me je vrglo.« ipd.

Zato namenim veliko časa in energije oblikovanju scenarijev dogodkov na daljavo (učnim pripravam). Scenariji temeljijo na zaporedju kratkih dejavnosti izvajalca in takojšnjih individualnih ali skupinskih dejavnosti (naj udeleženci nekaj storijo s tem, kar so »prejeli«). Takšna dinamika zvečuje njihovo pozornost in jim ne daje dovolj časa za druge dejavnosti. V scenariju nekaj časa namenim dejavnostim za prepoznavanje in opredelitev težav, s katerimi se udeleženci soočajo pri delu in v življenju nasploh. Nato skupaj oblikujemo učne cilje, kako bi lahko odpravili ali vsaj omilili težave (koristi za udeležence). Po mojih izkušnjah to pomaga, da tudi manj motivirani udeleženci spremenijo svoj odnos do usposabljanja in spopolnjevanja.

K spolnjevanju drugih obveznosti (domačih nalog) lahko pomaga preglednica z odkljudanimi nalogami. Preglednica je objavljena na Google Drive ali OneDrive. Do nje lahko dostopajo udeleženci in naročnik, urejam pa jo lahko samo jaz. Z zamudniki se pogovorim po telefonu.

(Ne)organiziranost udeležencev

Učenje na daljavo bolj ustreza organiziranim ljudem. Organizirani ljudje si takoj v svoj koledar vnesejo vsa srečanja in kdaj bodo opravljali vmesne obveznosti. Predvidijo možne težave (motnje in prekinitve) in jih poskusijo preprečiti. En od udeležencev, ki dela v tako imenovani odprti pisarni (pisarni, v kateri dela večje število ljudi), mi je povedal, da sodelavce obvesti, od kdaj do kdaj bo zaseden; svojega najbližjega sodelavca pa prosi, naj se v tem času oglasa na njegov telefon. Poleg tega pa na svoj hrbet in na hrbtno stran zaslona svojega računalnika nalepi list (za nenapovedane obiskovalce): »Videokonferenca do 14.30.«

Seveda se tudi organiziranim ljudem dogajajo nepričakovane spremembe. Zadnjič sem prejel elektronsko sporočilo pet minut pred začetkom delavnice: »Zaradi težav v proizvodnji se moram žal opravičiti, dokler ne rešimo situacije.« Ampak organizirani ljudje to vsaj sporočijo. Z organiziranimi ljudmi je preprosto sodelovati.

Kako pa je z drugimi? S tistimi, ki ne načrtujejo, ki pozabljajo na dogovore, ki se prepuščajo toku? Težko je, zato je koristno ozavestiti, da je vsak človek sam odgovoren zase in svoj razvoj.

Meni se najbolj obnese, če udeležence vprašam, kako jim lahko pomagam ohraniti nadzor nad njihovimi obveznostmi. Navadno navedem nekaj možnosti (pošiljanje opomnikov, sklic v koledar, kratek tečaj o načrtovanju izrabe časa, nasveti o učinkoviti izrabi časa ipd.). Po mojih izkušnjah že ta ponudba udeležence spodbudi, da začnejo obravnavati usposabljanje in spopolnjevanje resneje kot sicer. Odločilna je njihova motivacija za usposabljanje in spopolnjevanje. Motivirani ljudje se potrudijo in se organizirajo, čeprav nimajo te navade.

Sklep

Kljub izzivom in majhni izbiri rešitev nekaterih izzivov verjamem v učinkovitost usposabljanja in spopolnjevanja na daljavo. V mislih imam predvsem usposabljanje in spopolnjevanje, ki ju pripravljam in izvajam: za razvoj in krepitev spretnosti ter za spremembo odnosa do dela in ljudi.

Tudi na daljavo lahko udeleženci simulirajo javne nastope, učenje drugih, mentoriranje, vodenje sestankov s posamezniki in skupinami. Urijo se lahko za komunikacijo na daljavo, deloma tudi za komunikacijo v živo. In dobijo kakovostno povratno informacijo od drugih udeležencev in izvajalca. Samo več časa je potrebno za pripravo in za izpeljavo dogodka na daljavo.

To leto so se tudi udeleženci in naročniki navadili na delo na daljavo in na orodja za delo na daljavo (Zoom, Microsoft Teams, Webex, Meet). Analize anketnih vprašalnikov o usposabljanju in spopolnjevanju kažejo, da je vedno manj komentarjev v slogu »v živo bi bilo (še) boljše«. Ljudje to vedo, vendar ne čutijo več takšne potrebe, da bi na to opozarjali, saj vedo tudi, zakaj organiziramo dogodke na daljavo.

Vrednost, ki jo imamo v naših odnosih

Tanja Možina

Vodja središča za kakovost in izobraževanje

Andragoški center Slovenije

Med svobodo in varnostjo

Leto, v katerem smo bili soočeni s pandemijo covida-19, me je nagovorilo v različnih vlogah. Teško bi bilo izločiti doživljanje zgolj v eni od njih, zato naj se razgrnejo kar vsa, tako kot so se odstirala meni.

Najbolj so mi ostali v spominu prav prvi dnevi marca 2020, ko je bila v Sloveniji prvokrat razglašena pandemija. Spomnim se, kako sem se na prvi delovni dan po razglasitvi peljala v službo, zaposleni so že ostali doma, v prostorih Andragoškega centra Slovenije je bilo tistega dne večinoma samo še vodstvo, člani kolegija in nekaj zaposlenih. Urediti je bilo treba vse formalnosti, da bodo zaposleni lahko skladno z vsemi pravnimi podlagami v naslednjem obdobju delali od doma. Obvoznica, na kateri vsako jutro mrgoli prometa, je bila skoraj prazna, prav tako parkirišče pred stavbo, v kateri so prostori Centra. Nekaj posebnega sem čutila v zraku, skoraj zloveščega, gotovo pa neznanega. Občutek po hodnikih Andragoškega centra tistega dne ni bil prijeten, v zraku je bil strah, predvsem strah pred neznanim. Pozneje sem

velikokrat razmišljala o razmerju med svobodo in varnostjo, ki me kot sociologinjo pri mojem delu spremlja ves čas. To je razmerje, ki v nobeni družbi ni vzpostavljeno enkrat za zmeraj, pač pa ga je treba vedno znova misliti, uravnavati. Tistega dne in še veliko dni pozneje se je to razmerje močno nagnilo v prid varnosti. Nov virus je bil prevelika neznanka, strah in negotovost, ki sta napolnila družbeni prostor, sta vrednoto varnosti, predvsem varnosti za zdravje in za življenje, postavila pred vse druge. Šele pozneje so se začela odpirati vprašanja o tem, kakšna bo cena za to. Čeprav je svoboda zame ena temeljnih vrednot, sem tistega dne tudi sama imela v mislih zgolj to: pomembno je, da bodo zaposleni na varnem. Kot članica kolegija in vodja enega izmed središč na Andragoškem centru pa sem vedela tudi, da vse pravne podlage, ki jih je treba urediti, sklepi o delu na domu ipd. sodijo prav v to zagotavljanje varnosti zaposlenih, ki bodo do nadaljnjega delali od doma. Kako dolgo bo to trajalo, tega ni takrat vedel nihče.

Potem se je bilo treba umiriti in zbrati

Ko je bilo vse to urejeno, smo tudi člani kolegija začeli delati od doma. In od tod moj drugi, precej globok spomin. Doma sem sedla za računalnik in pomislila: In kaj zdaj? Kako bomo? Kot vodja središča za kakovost in izobraževanje sem odgovorna za dve popolnoma različni delovni področji. Središče zajema obsežno področje usposabljanja in spopolnjevanja strokovnih delavcev in izobraževalcev odraslih. Andragoški center je že pred več kot petnajstimi leti začel razvojno delo pri načrtovanju in izvajanju izobraževanja na daljavo. A žal pri načrtovanju zadnjih dveh finančnih perspektiv črpanja sredstev iz Evropskih socialnih skladov ni bilo posluha za nadaljnji razvoj tega področja. Izobraževalne programe, namenjene razvoju izobraževanja na daljavo, ki smo jih v prejšnjih obdobjih že razvili, smo pospravili v predal, večinoma so zastarali. S tem so bila izgubljena tudi sredstva, ki jih je država prejšnje obdobje že vložila v razvoj tega področja. Zavedala sem se, da na Andragoškem centru nimamo niti enega zaposlenega strokovnjaka za informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, ki bi bil usposobljen za podporo in pomoč predavateljem, organizatorjem izobraževanja in udeležencem pri izobraževanju na daljavo. Nekateri strokovni delavci na Centru so že imeli izkušnje z načrtovanjem in izpeljevanjem izobraževanja na daljavo, večina

pa ne. Kako bomo lahko čez noč vse naše usposabljanje prenesli na izobraževanje na daljavo?

Po drugi strani ima področje razvoja kakovosti povsem druge značilnosti, zajema številne razvojne in analitične naloge. Z leti smo naše delo pri teh nalogah postavili timsko, to so preveč kompleksne in zahtevne naloge, da bi jih lahko opravljal nekdo sam. Zdaj pa smo se znašli vsak na svojem domu, v različnih krajih. Kako bomo na daljavo delali skupaj? Seveda smo že prej uporabljali Skype in podobna orodja, če ne drugega, smo jih bili primorani uporabljati zaradi različnih mednarodnih partnerstev. A vedela sem, da to ne bo dovolj. Med pandemijo se je v javnosti večinoma govorilo o izobraževanju na daljavo, manj pozornosti je bilo namenjene vzpostavitvi virtualnega okolja za strokovno, razvojno in raziskovalno delo na daljavo. Pa je bil to prav tako velik izziv. In še naprej so divjale moje misli v tistih prvih, večinoma neprespanih nočeh. Večina sodelavk v mojem središču ima šoloobvezne otroke. Vsi se bodo šolali doma. Kako naj ob tem opravijo še zahtevno strokovno delo za službo? Bomo zmogli izpeljati vse naloge, ki smo si jih začrtali v letnem delovnem načrtu?

V tistih prvih dneh mi je prišlo prav, da sem se lahko oprla na izkušnje, ki sem si jih pridobila z dolgoletnim razvojnim delom. Delo v razvoju me je naučilo, da se je treba, ko naletiš na problem, najprej umiriti in zbrati. Treba je dobro raziskati sam problem, se naučiti kar se da o njem in na tej podlagi zasnovati rešitve zanj. In še nekaj me je naučilo delo v razvoju. Nima smisla tarnati nad tistim, česar nimaš, pač pa se je treba ozreti okoli sebe in uporabiti to, kar imaš. In kaj smo imeli? Nekaj mesecev pred tem sem v enem izmed mednarodnih sodelovanj spoznala orodje Microsoft Teams. Poznala sem le osnove, toliko da sem lahko sodelovala na srečanjih s tujimi partnerji. A me je orodje pritegnilo, že takrat sem si rekla, da ga moram bolj raziskati, da bi nam morda pri našem razvojnem delu lahko prišlo prav. Za začetek sem si pogledala nekaj kratkih izobraževalnih filmov na YouTubeu, da sem dobila malo več občutka o tem, kaj orodje omogoča. Potem sem navezala stik s sodelavcem, ki na Andragoškem centru skrbi za osnovno tehnično podporo pri informacijsko-komunikacijski tehnologiji, z vprašanjem, ali bi lahko orodje Microsoft Teams uporabili na Andragoškem centru. »*Bi šlo,*« je rekel. »*V hiši imamo s pomočjo Ministrstva za izobraževanje, znanost*

in šport brezplačne licence za uporabo Microsoft Teamsa.« No, tega prej niti nisem vedela, imeli smo licence, a jih nismo uporabljali. Potem je vse steklo bliskovito. Kmalu so vsi zaposleni dobili licence, uporabniška imena in gesla za uporabo tega orodja.

Skupaj smo ustvarili varen prostor za preizkušanje novosti

Srečo imam, da imam ekipo, ki je vedno pripravljena preizkušati novosti. To je še nekaj, kar me je naučilo delo v razvoju. Pri razvoju ni napak, novosti je treba preizkušati, kar deluje, uporabiti, kar ne, izboljšati ali poiskati kaj drugega, učinkovitejšega. Včasih se nismo prav znašli, kakšna stvar na začetku ni delovala, ampak v dobrem tednu smo imeli na Andragoškem centru postavljeno temeljno komunikacijo in virtualni delovni prostor za delo na daljavo. Vsi smo bili povezani. Seveda smo se Microsoft Teams naučili uporabljati stihijsko in na hitro, bolj sistematično in bolj poglobljeno se ga učimo uporabljati šele zdaj, a v tistih dneh je bilo to dovolj, da je na daljavo lahko začel delovati kolegij, da so se na daljavo postavile razvojne delovne skupine. Takrat se je pokazalo, kako prav smo razmišljali, ko smo zadnja leta veliko vlagali v razvoj različnih aplikacij informacijsko-komunikacijske tehnologije v podporo dejavnostim Andragoškega centra. Brez njih si dela na daljavo v tistem času sploh ne znam predstavljati. Porabili smo teden dni, da smo postavili celotno komunikacijo za delovanje institucije na daljavo. Tisto, kar prej zaradi različnih razlogov ni bilo mogoče, je postalo mogoče v tednu dni.

Tudi v tistem tednu smo bili na voljo sodelavcem iz prakse, a vendarle v zelo okrnjenem obsegu. Takoj ko smo postavili sistem dela na daljavo na Andragoškem centru, smo začeli pripravo usmeritev in priporočil za različne strokovne mreže, ki jih Andragoški center koordinira. Ko sem pozneje izvajala evalvacijo, v kateri smo zbrali prve izkušnje praktikov z izobraževanjem na daljavo med pandemijo, si nisem mogla zatiskati oči pred marsikatero kritiko, da se institucije na nacionalni ravni s strokovno podporo niso odzvale takoj. Imeli so prav, strokovno podporo in usmeritve bi praktiki potrebovali že tistega dne, ko so se zaprle izobraževalne ustanove. Tega smo se na Andragoškem centru Slovenije zavedali in storili vse, kar je bilo v naši moči, da bi ta strokovna podpora tudi iz naše institucije prišla čim prej. A to takoj

preprosto ni bilo mogoče. Marca 2020 smo se znašli vsi v istem, ministrstva, nacionalni javni zavodi in izobraževalne organizacije. A hkrati sem zaupala, da so bili vse usposabljanje, vsa strokovna podpora in usmeritve, ki smo jih leta ustvarjali skupaj s praktiki, dobro zasejani v praksi izobraževanja odraslih in da bodo praktiki v tem obdobju znali žeti sadove tega dolgoletnega skupnega dela ter ravnali kompetentno, samostojno in odgovorno.

Sprejeli smo izziv, vstopili smo v virtualni prostor

Delo je v novih razmerah steklo hitro. Kot vodja sem morala opraviti kar nekaj pogovorov s seboj in si povedati, da smo se znašli v izrednih razmerah, in da v takšnih razmerah preprosto ne bo mogoče izpeljati vsega, kar smo načrtovali za normalne razmere. Ob zavedanju, da vsega naenkrat ne bomo mogli in bo nekatere aktivnosti treba prestaviti na poznejši čas, smo morali postaviti prioritete. Postopoma smo začeli postavljati programe usposabljanja strokovnih delavcev v obliki izobraževanja na daljavo. Začeli smo s programi, katerih nosilci smo sodelavci z Andragoškega centra in jih je bilo nujno izpeljati, saj so vezani na izvajanje dejavnosti v praksi. Kmalu smo povabili k sodelovanju tudi tiste predavateljce, naše zunanje sodelavce, s katerimi smo sodelovali že dolgo, ki so že prej sodelovali pri razvoju programov usposabljanja, za katere smo vedeli, da so razvojno usmerjeni, odgovorni do svojega dela in udeležencev, vedno pripravljeni zagristi v novosti. Z odločitvijo za ta prijem se nismo zmotili, naši zunanji sodelavci so nam izkazano zaupanje tisočero povrnili. Zaznavala sem, kako je marsikateri od njih, sicer odličen predavatelj z dolgoletnimi strokovnimi izkušnjami, na začetku občutil negotovost in strah. Potem pa me je vedno znova prevzel dober občutek, ko sem katerega od njih srečala na hodnikih Andragoškega centra, ga malo povprašala, kako gre, in videla, da postajajo iz dneva v dan bolj suvereni, po nekaj izpeljavah programov in pozitivnih povratnih informacijah udeležencev že prav zadovoljni s svojimi izkušnjami izobraževanja na daljavo. Posebno sem bila vesela, da so izziv izobraževanja na daljavo sprejeli tudi naši že upokojeni zunanji sodelavci. V njihovih odzivih se mi je potrjevalo, da pri sprejemanju izzivov in učenju za njihovo ustvarjalno obvladovanje ni starostnih mej. Predvsem pa sem jim bila hvaležna, ker so razumeli, v kako težavnem položaju smo se znašli ob prešibki kadrovske sestavi, in so bili pripravljeni priskočiti na pomoč.

Skupno učenje in solidarnost

Vsi smo se učili, kdor je vedel, je povedal drugim. Vedela sem, da v izobraževalni dejavnosti nimamo dovolj organizatorjev izobraževanja, ki bi lahko zagostili večjim potrebam po organizacijski podpori in podpori pri informacijsko-komunikacijski tehnologiji udeležencem in predavateljem pri izobraževanju na daljavo. Organizacijska podpora pri izobraževanju na daljavo je namreč v marsičem povsem drugačna in zahtevnejša kot pri klasičnem izobraževanju. Zavedala sem se, da zasnova, po kateri v središču, ki ga vodim, organizacijsko podpiramo vse izobraževanje strokovnih delavcev na Andragoškem centru, pri izobraževanju na daljavo ne bo vzdržala. Za obvladovanje takšnih razmer nas je bilo premalo. In sodelavci iz drugih središč so razumeli. Že dolgo na Andragoškem centru nisem čutila toliko solidarnosti, kot sem jo med pandemijo. Kdor je lahko, je vskočil, kdor je znal, je naučil drugega. Na trenutke me je prešinilo spoznanje, da na našem področju v tistih dneh ni bilo prav nič drugače kot v zdravstvu. Ustavili smo delo pri nekaterih dejavnostih in razvojne sodelavce prerazvrstili na podporo pri izobraževanju na daljavo. Tako nam je uspelo zagotoviti vsaj temeljno podporo za tovrstno izobraževanje.

Tesnobo mi je vzbujalo to, da bomo morali opraviti tudi naloge, ki smo jih začasno ustavili, da smo okrepili podporo izobraževanju na daljavo. A vsakršen dodatni pritisk na sodelavce v tistem času bi bil preprosto nepravilčen in nepošten. Nekatero nalogo so morale počakati. Vedela sem, da s takšnimi obremenitvami, kot jih je zahtevalo izobraževanje na daljavo ob takšnem pomanjkanju strokovnega osebja, ne bo mogoče dolgo zdržati, in da tako informacijsko-komunikacijska tehnologija kot organizacijska strokovna podpora za izobraževanje na daljavo še zdaleč nista dovolj. Marsikateri razvojni sodelavec je na lastni koži občutil preobremenjenost, saj je moral poleg zahtevnega strokovnega dela prevzeti še del organizacije izobraževanja oziroma podpore udeležencem pri rabi informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Izredne razmere nas ne odvezujejo tega, da mora biti naše delo opravljeno kakovostno

Znova sem morala brzdati svoja visoka merila glede tega, kaj je zame kakovostno izobraževanje, v tem primeru izobraževanje na daljavo. Pod minimalne standarde kakovosti nismo smeli iti in nismo šli, a do ravni kakovosti,

ki si jo sama postavljam pri svojem delu in delu svojih sodelavcev, zaradi številnih omejitev nismo mogli. Pa vendar smo si postopno nabirali izkušnje, za katere sem trdno prepričana, da jih bomo v prihodnosti znali preliti v prav tiste ravni kakovosti izobraževanja na daljavo, ki jih med pandemijo nismo zmogli vedno udejanjati. Začetno nelagodje in strah pred izobraževanjem na daljavo sta bila nekaj povsem normalnega, to, da smo andragogi, je v tistem času prišlo še kako prav tudi pri spreminjanju tovrstnih negotovosti in strahov v strokovne izzive. Vedno več programov je steklo v obliki izobraževanja na daljavo. Ko smo po Microsoft Teamsu s sodelavkami pregledovale vloge za zeleni znak kakovosti ob podpori odlične računalniške aplikacije, ki smo jo razvili prejšnja leta, sem na trenutke zaznala, da sem skoraj pozabila, da ne sedimo vsi skupaj v sejni sobi na Andragoškem centru, pač pa smo vsak doma v svoji oddaljeni delovni enoti. Vedno manj me je skrbelo, delo je bilo mogoče opraviti kakovostno tudi na daljavo, in to tudi zelo zahtevno razvojno delo.

Zabrisale so se meje med službenim in zasebnim prostorom

V času, ko smo bili povezani na daljavo pri različnih razvojnih nalogah, se je tu pa tam na zaslonu pojavil kateri od otrok, ki so se šolali doma. *»Kar naj pridejo,«* sem vedno rekla sodelavkam. *»Naj vidijo, kako zdaj poteka služba staršev.«* Marsikdaj smo začetek srečanja namenili temu, da so sodelavke in sodelavec pripovedovali o raznolikih izkušnjah s šolanjem otrok na daljavo. V tedanjem hudem času je pogovor vsem nam dobro del, to ni bil nikoli izgubljen čas.

V tistih dneh sem med svojimi sodelavci globoko doživela, kakšna je vrednost, ki jo imamo v naših odnosih. Opravljati tako zahtevno strokovno delo, kot ga imamo na Andragoškem centru, in hkrati doma šolati otroke, to je zahtevalo od mojih sodelavcev izjemen trud. Prilagodili smo delo, skupaj smo bili dopoldan, potem je bil čas za otroke, kosilo in pomoč pri domačih nalogah. Velikokrat smo se znova spet priklopili v popoldanskih urah. To je postajalo vedno naporenje, saj ni bilo več delavnika, vedno bolj nas je preveval občutek, da smo priklopljeni ves čas. Nasičenost s predolgim gledanjem v zaslone je bila vedno večja. Tu pa tam se je zgodil kak šum v komunikaciji, kakšna informacija, ki smo si jo prej lahko mimogrede podelili

na hodnikih Andragoškega centra ali ko smo mimogrede stopili k sodelavcu v pisarno, je kdaj kje do koga zgrešila pot. Tedaj je bilo potrebno nekaj več potrpežljivosti in uravnavanja položaja. Opažala sem, da si sodelavke vedno bolj želijo, da bi se lahko vrstile v delovne prostore, pogrešale so skupno delo in druženje v živo v prostorih Andragoškega centra. Ne vem, ali sem v tistih časih kot vodja izrekla dovolj zahvale vsem svojim sodelavkam in sodelavcem, da so to zmoгли, da so vse izpeljali odgovorno, da so bili pripravljeni vskočiti eden namesto drugega, ko je bilo treba. A nekaj smo v vseh teh letih očitno delali prav pri razvijanju naše delovne kulture, naših medosebnih odnosov in medsebojnega zaupanja, če smo zdaj skupaj zmoogli prebroditi ta zahtevni čas. Pravzaprav smo se v tistem najzahtevnejšem času, ko nam je bilo res težko, velikokrat skupaj tudi nasmejali.

Izobraževanje in učenje zunaj zidov institucij

Čeprav delujem v izobraževanju odraslih, me vedno zanima tudi, kaj se dogaja na drugih področjih izobraževanja, jemljem jih kot enakovredna in komplementarna, ki skupaj z izobraževanjem odraslih sestavljajo celosten sistem vzgoje in izobraževanja v Sloveniji. Verjamem, da je marsikaj dobrega med različnimi področji prenosljivo in se lahko učimo drug od drugega. V javnosti je bilo vedno glasneje slišati pozive staršev in stroke, da se morajo otroci vrniti v šole. Kazati so se začeli negativni učinki šolanja otrok in mladine na daljavo. Strokovnjaki so začeli opozarjati na razlike, ki so se večale, predvsem pri otrocih, ki prihajajo iz deprivilegiranih družbenih okolij. Otroci in najstniki so začeli pogrešati socialni prostor, stike s sošolci. Vedno več je bilo zavedanja o prostoru šole kot pomembnem socialnem prostoru, v katerem se ne pridobiva zgolj znanje, pač pa se razvijajo socialne spretnosti in omika, potrebna za odgovorno delovanje posameznika v skupnosti. Pa vendar me je nekega popoldneva presunilo, ko sem na enem od družbenih omrežij videla kolaž fotografij, ki so jih pripravili osnovnošolski učitelji. Posnetki so prikazovali otroke, ki se učijo udobno zleknjeni na tleh v dnevni sobi, na kavču, zunaj na vrtu, v gozdu ...

V misli se mi je prikradlo delo Ivana Illicha (1972) Razšolajmo družbo (*Deschooling society*), ki je, kar zadeva »razšolanje šole«, v marsičem navdih za andragoge. Ena izmed značilnosti izobraževanja odraslih je namreč prav

ta, da ne poteka samo v izobraževalnih institucijah. Prešnilo me je, da so otroci na fotografijah izžarevali več sproščenosti, veselja, zanimanja, ustvarjalnosti, ponosa ob dosežkih, ki so jih s fotografijami sporočali učiteljem. Mi je bilo ob ogledu teh fotografij za trenutek dano odstreti zaveso v prihodnost? Je lahko tudi osnovna šola, tako kot to vedno znova zagovarjamo v izobraževanju odraslih, prožnejša, z manj zidovi, z več prostora za svobodno ustvarjanje tudi zunaj zidov institucije? Spomnila sem se, da sem videla prav podobne prizore že veliko, preden se je začel covid-19, v nekaterih finskih šolah, ne samo pri izobraževanju odraslih, za katero je večja prožnost značilna in nujna, pač pa tudi pri izobraževanju otrok in mladine. Podobno kot pri izobraževanju otrok in mladine je prva evalvacija izkušenj z izobraževanjem odraslih na daljavo med pandemijo kot veliko težavo pokazala neenake možnosti različnih skupin odraslih za udeležbo in uspešno sledenje izobraževanju na daljavo. A hkrati s tem se je potrdilo, kako pomembna so bila zadnja desetletja vlaganja v dejavnosti, kot so svetovanje in organizirano samostojno učenje. Precej izkušenj s strokovno podporo pri oblikah učenja, ki zahtevajo več samostojnega angažiranja udeleženca in več samostojnega učenja, smo v izobraževanju odraslih že imeli in so med pandemijo prišle še kako prav.

Birokratski mlini

Ubesediti moram tudi nekaj svojih izkušenj z birokratskimi mlini. Kot vodja enega izmed projektov Evropskega socialnega sklada, ki nam omogoča, da izpeljemo številne vrste usposabljanja in spopolnjevanja strokovnih delavcev, sem morala skupaj s sodelavkami v času, ki je bil že tako ali tako zelo zahteven, precej energije in časa nameniti pisanju raznih utemeljitev nekaterih pristopov, ki smo jih uporabili pri izobraževanju na daljavo. Eden od takšnih je dokazovanje samostojnega dela udeležencev. To je pristop, ki ga v izobraževanju odraslih že od nekdaj negujemo kot enega od najpomembnejših glede na to, da odrasli v življenju poleg izobraževalnih vlog opravljamo še številne druge. Priznam, na trenutke me še vedno pojezi, ko pride po pregledu zahtevka, s katerim utemeljujemo izpeljane dejavnosti, poziv, naj dodatno utemeljimo, kako je potekalo samostojno delo udeležencev, če vem, da smo v zahtevku priložili številna vsebinska dokazila zanj. Tudi med pandemijo me je to kdaj razjezilo. A le za trenutek, potem pa je

vedno znova spet prišla na plan moja življenjska drža, da dogodke, ki mi pridejo naproti, jemljem kot priložnost, in sem si rekla: če kdaj, potem je zdaj priložnost, da dokončno uveljavimo ta tako pomembni del izobraževanja odraslih. Če je potrebno, da zato napišemo še tisoč utemeljitev, jih pa bomo. In smo jih pisali. Pa moram reči, da imam tudi v tem iz obdobja med pandemijo bolj pozitivne kot negativne izkušnje. Marsikaj od tega, kar smo poskušali uveljaviti in utemeljiti že prej, pa čas za to očitno še ni bil dozorel, nam je pri izvajanju, utemeljevanju in upravičevanju izobraževanja na daljavo med pandemijo uspelo uveljaviti tudi v precej togih nadzornih strukturah projektov Evropskega socialnega sklada. Naši skrbniki so marsikdaj in v marsičem prisluhnili ter pomagali najti rešitve, da se je naša stroka uveljavila tudi v precej strogem birokratskem okviru.

Moč strokovnih omrežij

Ne morem mimo tega, da ne bi omenila naših svetovalcev za kakovost v izobraževanju odraslih. Andragoški center je že dolga leta nacionalni koordinator omrežja svetovalcev za kakovost. V tem posebnem času, ki smo ga živel zadnje leto, sem tudi v tem lahko videla, kako dragoceno je, kar nam je z leti uspelo razviti v naših odnosih. To, da smo se lahko nekajkrat videli in slišali na daljavo po Zoomu, je bilo zame zelo dragoceno. Tako smo imeli stik s tem, kar se je dogajalo v praksi, to nam je bilo v pomoč, da smo lahko zastavili naše skupno delo v spremenjenih razmerah. Ko smo se s svetovalci povezali in sem jih bila vesela kot še nikoli prej, sem čutila hvaležnost tudi do vseh njih. Nisem izrekla, a v mislih sem podoživela trenutke, ko sem, verjetno iz nekakšnega strokovnega obupa, ker nam v vseh teh letih naših financerjev ni uspelo prepričati o tem, da svetovalci za kakovost opravljajo izjemno pomembno delo, ki bi ga bilo treba sistemsko umestiti in financirati, dvakrat zapored ob rednem letnem spopolnjevanju šla v predavalnico z vprašanjem: Ali je dovolj? Je čas, da razpustimo nacionalno omrežje svetovalcev za kakovost? Če nam ne uspe, da bi bilo delo svetovalcev za kakovost tudi sistemsko priznано in ovrednoteno, in to povzroča velike težave pri udejanjanju tega, kar bi moral svetovallec za kakovost delati, ali je čas, da se kar sami razpustimo? V predavalnici je nastala tišina, čeprav vedo, kako težko uresničujejo to, kar navsezadnje tudi mi na Andragoškem centru od njih pričakujemo, mi ne prvič ne drugič niso dali mandata za to, da bi vsi

skupaj to delo prenehali. Kako prav, da mi ga niso dali, sem pomislila vsakič, ko sem jih zagledala na zaslonu. V tem posebnem času sem lahko tudi v našem strokovnem omrežju svetovalcev za kakovost videla, kako dragocena je vrednost, ki nam jo je z leti uspelo razviti v naših strokovnih pa tudi povsem medosebno človeških odnosih. In od tod seveda moja zaveza: nekega dne nam bo uspelo, vlogo svetovalca za kakovost v izobraževanju odraslih bomo sistemsko umestili!

Sodelovanje med nacionalnimi javnimi zavodi

Tudi teza, ki sem jo prejšnja leta velikokrat slišala, da namreč sodelavci iz različnih nacionalnih javnih zavodov ne sodelujemo med seboj, se mi med pandemijo ni potrdila. Res je premalo sodelovanja na sistemski institucionalni ravni. Vendar je vedno vse odvisno od ljudi, ne od zidov institucij. Hvaležna sem bila Zavodu Republike Slovenija za šolstvo, da je eden od njihovih najboljših sodelavcev za informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, ki je bil že prej naš dolgoletni zunanji sodelavec, dobil soglasje, da nam je v najhujših trenutkih pomagal. Z njegovo pomočjo in pomočjo naših siceršnjih zunanjih sodelavcev za informacijsko-komunikacijsko tehnologijo smo na Andragoškem centru postavili sistem Moodlovih spletnih učilnic, pomagal je pri usposabljanju zaposlenih za uporabo orodij informacijsko-komunikacijske tehnologije, nanj smo se lahko v vsakem trenutku obrnili po nasvet, ko smo ga potrebovali. Tudi tu je obveljala razvojna drža: kdor zna, nauči druge. Zidovi naših institucij pri tem niso bili ovira. Tudi sicer moje spoštovanje sodelavcem Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, ki so med pandemijo dajali strokovno podporo pri osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju na daljavo. Pogosto je bilo slišati pripombe, da ni dovolj podpore, da bi jo učitelji potrebovali več. Zagotovo bi jo potrebovali več, razmere so bile res zahtevne. Vendar vsi mi, ki delamo na primerljivih delovnih mestih, vemo, kakšne strokovne razsežnosti so bile to, organizirati in izpeljati usposabljanje na daljavo za tisoče in tisoče učiteljev v tako kratkem času. V marsičem smo se tudi v izobraževanju odraslih učili od njih, še posebno tam, kjer smo bili sami omejeni s številčno in vsebinsko prešibko kadrovsko sestavo za izobraževanje na daljavo. V tem času sem bila na osebni strokovni ravni tudi ves čas v stiku z nekaterimi sodelavci Šole za ravnatelje in Centra za poklicno izobraževanje. Izmenjava informacij med nami

v tistem najzahtevnejšem času je bila neizmerno dragocena. Ko smo na Andragoškem centru opravljali prvo evalvacijo o izkušnjah z izobraževanjem na daljavo med pandemijo, smo se povezali in dobro sodelovali s kolegi z Oddelka za pedagogiko in andragogiko s Filozofske fakultete v Ljubljani. Z gotovostjo lahko rečem, da so se naše vezi med pandemijo okrepile.

O didaktiki izobraževanja na daljavo

In povsem na koncu, potem ko sem opravila vse, kar je od mene zahtevala vloga članice kolegija, vodje središča, vodje projektov, vodje nacionalnega omrežja svetovalcev za kakovost in še marsičesa drugega, je prišlo na vrsto, kar je zares moje strokovno delo. To je vloga predavateljice v programih usposabljanja in spopolnjevanja strokovnih delavcev in izobraževalcev odraslih. Streti sem morala številne strokovne izzive. Kako na izobraževanje na daljavo prenesti zelo zahtevne konceptualne teme o kakovosti? Koliko koncentracije za tovrstne teme zmorejo udeleženci po Zoomu? Katera orodja imam na voljo, da zbudim in ohranjam njihovo pozornost? Kako zastaviti aktivnosti in naloge, da bomo skupaj dosegli v programu postavljene cilje? Kako mi lahko pri tem pomagajo Moodleve spletne učilnice? Kako posneti predavanje, da bo kakovostno in bo prebudilo miselno dejavnost udeležencev? Ključ je bil tudi tokrat v učenju. Ne samo v mojem, pač pa v učenju celotne ekipe. Predavatelj in organizator izobraževanja ter sodelavec, ki daje podporo pri informacijsko-komunikacijski tehnologiji, morajo biti pri usposabljanju povezani. V virtualni prostor je bilo treba na novo vpeljati timski pristop. Preizkušali smo, se učili, na podlagi skupne refleksije kaj spremenili, izboljšali. In je šlo, ne vedno, ne vsaka stvar, a bili smo tam, eden za drugega, če je komu kaj začelo nagajati, smo bili tam vsi, da smo poiskali rešitve.

Najpomembnejše vprašanje, ki me je prevevalo, ko so udeleženci pripravljali končne izdelke, s katerimi so izkazali naučeno na usposabljanju, je bilo: Ali nam bo uspelo doseči enako kakovost znanja? Ko sem pregledovala njihove izdelke, sem se tu pa tam zamislila. Kakovost njihovih izdelkov je bila večinoma primerljiva s tistimi, ki so nastali pri usposabljanju v živo. Seveda tega ne morem posploševati, ugotovitev velja samo za programe, ki sem jih izvajala sama. Pa vendar, v teh primerih smo nekaj naredili prav. Marsikaj pa bomo v prihodnje še nadgradili in izboljšali. Zame osebno največji izziv

izobraževanja na daljavo ni bil, kako podati udeležencem znanje, pač pa, kako udeležence na daljavo začutiti. Kako navezati stik z njimi, začutiti, da smo vsi osredinjeni v skupnem virtualnem prostoru? Kako ustvariti prostor zaupanja, ki je nujno potreben, da se lahko zgodi prenos znanja oziroma da se sproži proces soustvarjanja novega znanja? Najbolje mi je to uspelo takrat, ko sem udeležence, to so bili večinoma organizatorji izobraževanja odraslih in učitelji, lahko nagovorila v njihovem delovnem in življenjskem okolju. Če mi je uspelo v virtualnem prostoru med nami ustvariti zaupanje, občutek, da smo v varnem prostoru, skupaj, potem sem vedela, da lahko vse drugo steče. Ni uspelo vedno, a večinoma je, zato se sama ne strinjam z razmišljanjem, da v virtualnem prostoru ni mogoče ustvariti občutka bližine in skupnosti. Pa vendar smo si med odmori velikokrat potožili, da skupaj na kavo le ne moremo iti. Nikoli prej nisem tako globoko dojela, kako pomemben je za socialno razsežnost izobraževanja čas, ki ga na usposabljanju v živo preživimo v neuradnih pogovorih in druženju.

Kaj me je naučil ta posebni čas?

Najprej se mi je potrdilo, da ko je treba, ljudje stopimo skupaj, a le tam, kjer prežema odnose zaupanje. Bile so težave, veliko težav, veliko neprespanih noči v iskanju najbolj optimalnih rešitev, a vedno smo jih našli. Lahko bi tarnala nad tem, kako nedoumljivo je, da takšna nacionalna institucija, kot je Andragoški center Slovenije, v času, ko v vsakem strateškem dokumentu mrgoli visokoletečih ciljev o digitalizaciji izobraževanja, nima ustrezne kadrovske sestave, ki bi omogočala kakovostno izobraževanje na daljavo. V tej točki se je med pandemijo res potrdila velika vrzel, ki jo imamo v naši kadrovski sestavi; lepo bi bilo, če bi nas kdo slišal, ko že celo desetletje opozarjamo na to. A v razvoju je tako, da ne moreš čakati, da te bo nekdo slišal in uslišal. Česar ni, to je treba ustvariti. In to smo naredili. Na trenutke z nadčloveškim trudom številnih zaposlenih na Andragoškem centru in naših zunanjih sodelavcev, ki jih je nemogoče zdržati daljše časovno obdobje. Pa vendar, na koncu vedno zmagajo ljudje, njihova odgovornost, njihova srčnost, zavedanje, za kaj in za koga smo tu. Kar smo zmogli, smo dali, česar nismo zmogli, to ostaja naša zaveza za prihodnost.

Pa tudi na tej točki moram biti poštena, povsem neuslišani od naših financerjev v tistem obdobju nismo bili. To, da je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport omogočilo brezplačne licence za uporabo orodja Microsoft Teams, je bilo zelo dragoceno, v tistem najzahtevnejšem času je to omogočilo, da je lahko Andragoški center v celoti deloval na daljavo. Dobili smo nekaj dodatnega denarja, da smo ob pomanjkanju zaposlenih sodelavcev za informacijsko-komunikacijsko tehnologijo lahko angažirali zunanega sodelavca za informacijsko-komunikacijsko tehnologijo in za usposabljanje zaposlenih za uporabo teh orodij. Vse to so res drobci glede na potrebe v tistem času, še bolj pa, če razmišljamo o razvoju kakovostnega izobraževanja odraslih na daljavo v prihodnje. A za vsak tak drobec pomoči, ki smo ga bili v tistem času deležni od naših financerjev, sem bila hvaležna, bil je v pomoč. In to je v prihodnje vredno in potrebno razvijati.

Je pa ta zahtevni čas dodobra razkril posledice dolgoletnega kadrovskega izčrpanja nacionalnih javnih zavodov zadnje desetletje. Upokojevanja, ki se zaradi finančne racionalizacije niso nadomeščala, vedno več zaposlitev za določeni čas, ki so preveč nestabilne in vezane na projektno financiranje, premalo posluha za razvojna gibanja, ki so že zdavnaj pred covidom-19 nakazovala na potrebo po krepitvi strokovnega osebja pri digitalizaciji izobraževanja, subtilno spreminjanje teh institucij v procesiranje birokratskih nalog, ki nimajo nič skupnega s stroko, to pa spet jemlje prepotrebne strokovno osebje – vse to je pandemija naplavila na površje. Če kdaj, potem je zdaj za odgovorno nacionalno izobraževalno politiko priložnost, da opravi resen premislek o vlogi strokovnih institucij, kot so nacionalni javni zavodi s področja izobraževanja v prihodnosti. Če naj ohranijo oziroma si povrnejo vlogo močnih razvojnih in raziskovalnih institucij, ki naj ustvarjalno sodelujejo pri snovanju strokovnih in sistemskih rešitev, so torej soustvarjalke nacionalne izobraževalne politike, potem je nujno, da se jih čim prej kadrovsko in finančno okrepi.

O izobraževanju odraslih na daljavo v prihodnje

Prepričana sem, da je ta posebni čas v marsičem nakazal tudi razvoj andragogike v prihodnje. Na trenutke mi je žal, da se v javnih razpravah pozornost večinoma namenja šolanju otrok in mladostnikov na daljavo, in še tu imam občutek, da se prevečkrat izpostavljajo samo negativne plati te vrste

izobraževanja. To slabo vpliva tudi na percepcijo izobraževanja na daljavo na drugih področjih izobraževanja, kjer pa ima izobraževanje na daljavo že daljšo zgodovino in tudi nekatere bogate izkušnje. Med pandemijo so številni učitelji v osnovnih in srednjih šolah pri delu z otroki in mladostniki na daljavo razvili številne nove pristope in dobre prakse, na katere so lahko ponosni. Prepričana sem, da bodo marsikaj od tega ohranili tudi, ko ne bo več težav s covidom-19. Ta intenzivni čas, še posebno, če ga mislimo v povezavi tudi s siceršnjimi razvojnimi gibanji v smeri digitalizacije izobraževanja, je posegel v naše subjektivne teorije poučevanja. Premalo se pogovarjamo o vplivih tega na prihodnji razvoj vloge in identitete izobraževalcev.

Za razliko od naših generacij so med pandemijo tudi otroci in mladostniki dobili izkušnjo tega, da učenje ne poteka samo v šoli. To je zdaj zapisano v njihovih subjektivnih konceptih učenja. Pomislim, da je to dobra popotnica za čas, ko se bodo udeleževali različnih oblik učenja in izobraževanja odraslih. Strinjam se, da je na vrzeli, ki so se pokazale pri izobraževanju na daljavo, otrok, mladostnikov in odraslih, treba opozarjati in iskati rešitve zanje. Še posebno, ko gre za to, kako s strokovnimi ukrepi zmanjševati nevarnost povečevanja neenakosti in varstva najranljivejših skupin v družbi. Čas med pandemijo je znova potrdil komplementarnost dveh ved, pedagogike in andragogike. Zaradi nekaterih različnih značilnosti, ki jih imajo otroci in odrasli in so posledica različnega življenjskega okolja, v katerem se izobražujejo, je treba tudi misliti nadaljnji razvoj didaktik izobraževanja na daljavo, tako da pri tem upoštevamo te značilnosti in kontekst.

Če izhajam iz temeljnih značilnosti izobraževanja odraslih, lahko s strokovno trdnostjo rečem, da s koncem pandemije ne bo tudi konec izobraževanja odraslih na daljavo. Zagotovo se bodo ohranile in razvijale kombinirane oblike izobraževanja. Tam kjer je to smiselno, kjer tak način izobraževanja ustreza odraslim, nas razvoj kliče k temu, da bomo v prihodnje namenili več pozornosti razvoju didaktike izobraževanja na daljavo, še posebno tudi razvoju didaktike, ko se v to vrsto izobraževanja zajemajo ranljive skupine prebivalstva. Čas med pandemijo pa je tudi pokazal, da za nekatere skupine odraslih izobraževanje na daljavo ni primerno oziroma si ga odrasli ne želijo. Spremljave med pandemijo so odstrle velik pomen socialne razsežnosti pri različnih oblikah neformalnega izobraževanja. Številni odrasli, to se je na primer potrdilo pri

izobraževanju starejših, se izobraževanja ne udeležujejo zgolj zaradi znanja, pač pa tudi ali predvsem zaradi druženja, sodelovanja pri skupnih dejavnostih, ki jih izobraževanje in skupno učenje spodbujata. Zanje izobraževanje na daljavo ni vedno ustrezna rešitev, želijo si druženja v živo. Na oboje je treba odgovoriti s prihodnjim razvojem izobraževanja odraslih.

Za konec pa še o individualnem in skupnem

Če sem v uvodu razmišljala o enem od temeljnih razmerij v sociologiji, namreč o razmerju med svobodo in varnostjo, naj svoje misli sklenem s še enim razmerjem, ki me v stroki spremlja ves čas, razmerjem med individualnim in skupnim. Tudi to je razmerje, ki ga družba ne doreče enkrat za zmeraj, pač pa se v dinamičnem družbenem premisleku vedno znova soustvarja. In čas med pandemijo je bil čas, ko smo bili kot družba znova nagovorjeni k premisleku o tem razmerju. Tok misli me ponese nazaj, v leto 1996, ko sem na Fakulteti za družbene vede pri prostorski sociologiji pod mentorstvom prof. dr. Zdravka Mlinarja diplomirala z nalogo, ki je imela naslov Diverzifikacija časovno-prostorskih poti. V tistem času so me pritegnili predvsem procesi individualizacije v družbi. Že takrat, pred petindvajsetimi leti, sem v enem od poglavij osvetlila tudi izobraževanje na daljavo kot obliko izobraževanja, ki omogoča, da si udeleženec prilagodi izobraževanje prožneje in primerneje svojemu življenjskemu in delovnemu okolju. Izobraževanje odraslih na daljavo lahko tako prispeva k večji udeleženi v izobraževanju. Čas med pandemijo nas je po drugi strani opomnil, da smo ljudje socialna bitja, potrebujemo bližino in toplino sočloveka, skupnosti. Od nas, strokovnjakov in tistih, ki so odgovorni za izobraževalno politiko, je odvisno, kakšno mesto bomo v prihodnje namenili izobraževanju na daljavo in informacijsko-komunikacijski tehnologiji v tem dinamičnem soustvarjanju razmerja med individualnim in skupnim. Izobraževanje na daljavo, podprto z orodji informacijsko-komunikacijske tehnologije, oziroma kombinirane oblike izobraževanja so v izobraževanju odraslih lahko nekaj, kar nas ločuje, ustvarja nove družbene neenakosti, lahko pa bo v prihodnje to nekaj, kar nas vključuje, povezuje in pripomore k soustvarjanju trdnih vezi v skupnosti. V času, ko smo primorani sobivati z boleznijo covid-19, se učimo o enem in drugem. Zgolj od nas bo odvisno, kako bomo to bogastvo izkušenj prelili v prihodnji razvoj v dobro posameznika in skupnosti.

Najprej burek za vse, nato pa v raketo

Darijan Novak

Strokovni sodelavec na področju promocije

Andragoški center Slovenije

Prvi val covid-19 me je ujel na krajšem dopustu tik zatem, ko sem končal neko zahtevno, dlje časa trajajočo službeno nalogo in bil popolnoma izčrpan in prazen, podobno kot so bile že v naslednjem trenutku prazne naše ulice. In niso me presenetile slike prazne Ljubljane, kot me je presenetil prazen New York. Saj ne, da gojim do njega kako posebno ljubezen, prej neki občutek v preseku med prezirom in pomilovanjem (nekdo je zapisal: Amerika je simptom, ne cilj), a da se je ustavilo mesto, ki nikoli ne spi, je nakazovalo neko resnost epidemije. In res se je že zdelo logično, da bo vrsto, ki v svoji tragični nenasitnosti in kronični nezadovoljenosti stoletja posiljuje mater Zemljo, svoje brate in sestre, druge ljudi in druga bitja, ki na koncu koncev niti samega sebe več ne razume, večna modrost narave frcnila s sebe kot tujek, ki se rakavo razrašča v njenem nedrju. Homo sapiens se v vsej svoji bedi vzvišeno predstavlja po svojih institucijah, svojih socializacijskih agensih svojim otrokom kot sama srčika razvoja in s tem skuša skriti, v globokem sramu tudi pred samim sabo, da je resnični smisel obstoja edinole novi beli mercedes. In ne, ni šlo za kataklizmo, ampak le še za eno prerazporejanje

sredstev, da se bo le še našel nekdo, ki bo bahajoč se na svojo roko odletel v nebo, na račun novih milijonov, ki odslej ne bodo imeli niti za burek.

Čeprav smo si pridno nadevali maske, so maske padale. Čas krize je vedno pokazal, kdo je kdo, in vsaj meni se je potrdilo, da človeka v beli halji človek niti ne zanima. Zaprisege, ki jih dajejo sami sebi v zbornici, ne pretehtajo tega, da s svojimi sestrami ne delijo usode bogatije. Njihova solidarnost seže do prvih bratrancev ter tet in tistih, ki jih želijo imeti za prijatelje. Ne poslušam njihovih besed, temveč opazujem njihova dejanja. Ne pozabimo, da so glavino smrti v domovih za ostarele, takoj ko so prišli s sindikalnih smučarskih izletov v tujini, navkljub temu, da se je takoj vedelo, kdo je najbolj ogrožen, okužili prav oni, strokovnjaki. Znanstveniki. In poglobitna lekcija, ki sem jo sam dobil v teh časih covid-19, je, da sem sam zase zbral in potrdil nekaj dokazov in odčaral znanost, v katero sem globoko verjel. Neverjetno se mi zdi, da stroka, ta, empirična, ki sama sebe predstavlja kot edino pravo, v diskusiji ne najde enega, najboljšega odgovora na izzive pred nami. Zdi se, da si mnenja glede epidemije ne morejo biti bolj nasprotujoča si. Vse kaže, da imajo moč napovedovanja dogodkov le za spoznanje na višji ravni od seizmologov. (Ekonomisti so ravno tako raven prikazali pri prejšnji, finančni krizi.) In neverjetno se mi zdi, da izvoljeni nestrokovnjak, ki je očitno preskočil zadnjo fazo učlovečenja, s pomočjo piarovske službe, ki je že dvignila roke od njega, v tako pomembnih vprašanih preglesi nekoga, izbranca, ki si ga je družba usposobila in mu dala možnost, da si desetletja pridobiva znanje, ob tem pa vzdržuje sebe in svoje mladiče, da jo bo varoval ob epidemiji. Neverjetno pa je tudi, da nimamo medijev, ki bi utegnili človeku z ulice predstaviti, kako naj se v tej zmedi odloči. Javni medij te naloge ni opravil. Kot vedno trobi eno in isto kot tisti komercialni. In zares je vse do tragikomičnega pomenljivo, da se kot dirigent predstavlja dr. Krèk, to utelešenje zdravja, ki mi je s svojima arogantnima kolegicama za vedno izničil možnost, da mi k zdravju pomaga učinek placeba. Pač niso avtoritete ...

Že pred leti sem se naučil, ravno zaradi težav z zdravjem, da moram najprej, pred temi mazači in šarlatani, prisluhni in verjeti sebi, ker znajo, kot uradni dilerji, le porivati farmacevtska sredstva v naša usta, pa še kakšne druge odprtine, za to pa dobijo izlete in druge ugodnosti. Njim ni cilj zdravje populacije, ampak število pacientov. Vsi vemo, da več ljudi po svetu umre za

legalnimi drogami, ki jih predpišejo zdravniki, kot nelegalnimi, in nihče ne sproža vojne proti temu. Zato se jih že leta izogibam, če le morem, in dobim potrdilo o pravilnosti odločitve vsakih nekaj let ob sistematskih pregledih.

In vendar nismo zamudili prav vseh priložnosti, da se naučimo česa novega. Na našem področju izobraževanja odraslih smo dobili lep poriv, da smo nekatere pristope pognali drugače in hitreje, saj drugače ni šlo. V promocijskem središču na Andragoškem centru Slovenije smo izpeljali tudi take dogodke, kjer je več kot tristo udeleženk in udeležencev presenetilo znanstvenika z Inštituta Jožefa Stefana, da kaj takega pri nas sploh obstaja. Na višjo raven smo prignali nastope na daljavo, in v zadovoljstvo mnogih njihove nastope posneli vnaprej in jih zmontirali, tako da so na dogodku sodelovali v živo le z odgovori na vprašanja. Tako smo se izognili morebitnim zagatam s tehniko, obenem pa zagotovili posnetke z bolj kot ne profesionalno sliko in zvokom tudi za naš arhiv.

Je pa bila tudi zame ljubezen v času covid-19. Vzdrževal sem pohodniško formo, navkljub temu da moja občina meri le enajst kvadratnih kilometrov. Srečanje s sabo je povzročilo opustitev tridesetletne nikotinske razvade, zdaj vztrajam že dobro leto. Samo še v sanjah kadim. S svojimi najbližjimi smo se še bolj povezali in utrdili vezi, dodal pa sem tudi nove. Vpisal sem se na Filmski seminar Javnega sklada Republike Slovenije za kulturno dejavnost, reaktiviral neke stare interese in ljubezni, razvijal neka nova in stara znanja in spoznal nove ljudi, neko novo skupnost, ki me, v zasebno in poslovno korist, oblikuje v nekaj novega, upam, nekaj boljšega.

In nismo se premaknili le mi, še nacionalni televiziji je, in to kar brez Maria in Lorelle, uspelo skoraj čez noč pripraviti osnovno šolo na daljavo, kar bi morali imeti, kot država, prosto dosegljivo na YouTubeu že leta. Videolekcije celotne osnovne šole bi bile koristne predvsem za vse tiste, ki svojim šolo-obveznim otrokom ne zmorejo pomagati. Saj veste, pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal. Pred znanstvenikom in strokovnjakom, pa (še) nisem veren. Glede na slabo stanje pismenosti v Sloveniji bi tak projekt pripomogel k pretrganju začaranega kroga revščine in dal srečnejšo prihodnost tistim, ki niso zdravniki.

Vesel sem bil tudi podatkov, da je zaradi dela na domu in z njim upada prometa čistejši zrak, in upal, da bomo tako nadaljevali. Vse očitneje se zdi, da je več dela od doma neka nujnost, tudi za domače, družino in lokalno skupnost, in dobra plat covid-19 gotovo je, da smo se tega navadili. Upam, da je dokazov dovolj, da tudi nas, tako papeške, da se še papež skriva, prepriča, da lahko nekatera dognanja udejanjamo, tudi ko izzvenita 57. velikolaščanski in 58. medvoški sev.

Utrinki leta in pol na daljavo

Jasmina Orešnik Cunja

Strokovna sodelavka na področju kakovosti izobraževanja odraslih
Andragoški center Slovenije

Uvod

Ko sem se lotila pisanja tele zgodbe, ki to ni, ampak je moja osebna refleksija na posamezne dogodke in obdobje, ki smo ga preživeli preteklo leto in pol in se ga bomo gotovo spominjali še dolga leta, sem najprej pomislila, da bi najbrž morala napisati kaj lepega. Opisati kak lep dogodek, ki bi morda lahko bil tudi navdih za koga, ki bere te vrstice. Kaj bi lahko povedala drugim strokovnim delavcem s področja izobraževanja odraslih o svojem delu, učenju in pridobljenih izkušnjah med pandemijo? In sem razmišljala in razmišljala, vendar se kar ni hotel izluščiti en sam dogodek, iz katerega bi bilo moč napisati zgodbo. Najbrž preprosto zato, ker se je zadnje leto in pol zgodilo preveč stvari. Veliko je bilo vprašanj, negotovosti, sprememb, izzivov, ki smo se jim morali sproti prilagajati in posledično krojiti naše delovno in tudi zasebno življenje. Seveda, tudi strah je bil vmes, strah za lastno zdravje in zdravje najbližjih, sodelavcev, prijateljev, sosedov ... Tako sem opustila misel, da bi mi uspelo napisati neko zanimivo zgodbico, temveč sem se odločila, da bom po spominu nekoliko popisala, kaj se mi je dogajalo in kako (mi)

je bilo v različnih vlogah, v katere vstopam vsak dan, v tem zadnjem letu in pol. Kako sem sama zaznavala vsakdanjik v svojem delovnem in zasebnem življenju in kako sem dojemala izzive teh dni. Kako je potekalo moje delo na daljavo, kako smo se izobraževali za izvajanje izobraževanja na daljavo, kako je doma potekala šola na daljavo, kako smo potem v resnici tudi izpeljevali naše izobraževanje s področja kakovosti na daljavo.

Delo na domu

Začetek dela na domu sredi marca 2020 je bil predvsem ena velika neznanika v enačbi, ki jo je bilo treba bliskovito hitro rešiti. Sreča, da smo ljudje prilagodljiva bitja. Sicer sem že prej kar nekajkrat delala na domu, tako da sem imela to izkušnjo, a vendar so bile tokrat povsem nove okoliščine. Kajti zdaj sva vsak svoje delo na domu opravljala dva odrasla, pa še šolarko sva imela doma – edino, ki je pravzaprav že prej imela urejen svoj delovni prostor – mizo, pisarniški stol, samo še računalnik je bilo treba umestiti vanj. No, pravzaprav ga ni bilo treba, ker njena osnovna šola v prvem valu sploh ni vpeljala izobraževanja na daljavo v živo, temveč so otroci za delo prejeli samo navodila razredničarke po elektronski pošti, pozneje pa v spletni učilnici. No, k šolarki se vrnem še pozneje, saj bi najprej rada reflektirala svoje videnje postavitve dela na domu v začetku pandemije.

Prvo vprašanje je bilo, kako si bomo doma razvrstili prostore trisobnega stanovanja, da bomo lahko delali vsi. In kako se bomo organizirali, da bomo lahko delali vsak svoje stvari in naredili dovolj oziroma kolikor se pričakuje. Svoj prvi delovni prostor sem si najprej uredila kar na delčku jedilne mize. S prenosnim računalnikom, te smo k sreči prejeli v službi, in jedilniškimi stolom. Ta je mojemu križu kaj hitro »dal vetra«, tako da sem ga kmalu zamenjala – najprej s hčerkinim, ki mi ga je prijazno odstopila, potem pa ni preostalo drugega, kot da smo za prvo silo kupili še enega, družinskega. Na začetku nas je skrbelo, ali nam bo vsem trem delal internet, mož je že drugi ali tretji dan kupil neko napravo, ki naj bi omogočila večje obremenitve internetnega prometa. Kljub temu sem kmalu opazila, da najbrž zaradi nekaj debelejših sten v stanovanju internet dobro dela samo njemu, midve s hčerko pa sva se na začetku šli po polžje. Ko sem ugotovila, da njemu internet zelo dobro dela, ker je sam priklopljen na kable (!), midve pa sva še kar

lezli, smo še isti dan po vsem stanovanju imeli napeljane čisto nove kable. No, potem je pa letelo, kot blisk. Kable smo pa preskakovali.

Drugo vprašanje, ki me je zaposlovalo povsem na začetku: kako pa si bomo v službi organizirali delo, da bomo imeli dostop do skupne mape na strežniku Andragoškega centra Slovenije, kjer imamo shranjeno veliko količino dokumentov, ki jih potrebujem za svoje delo, kako bomo komunicirali s sodelavci, se bomo kaj videli po kamerah ipd.? Za te stvari so na Andragoškem centru hitro poskrbeli. Za opravljanje dela na domu, predvsem pa za ohranitev dobre in normalne delovne komunikacije med sodelavci v središču, v katerem delam, je bila po mojem mnenju odločilnega pomena vpeljava našega novega elektronskega delovnega orodja Microsoft Teams. Zdaj smo se tega orodja že tako navadili in ga od takrat redno uporabljamo, da se skorajda že težko spomnim, kako smo ga uporabljali povsem na začetku. Spomnim se, da je bilo kar nekaj težav z razumevanjem delovanja orodja, predvsem pa s prijavo vanj. Ampak ko smo uspešno prebrodili te začetke, se je bilo potem skorajda zabavno gledati skozi kamere, imeti vse sodelavke in sodelavca iz središča hkrati na zaslonu. Pa smo klikali in testirali, kaj se zgodi, če kliknemo kam, kamor nismo povsem prepričani, kaj se bo zgodilo s klikanjem. Zdaj uporabljamo Microsoft Teams skoraj vsak dan, v središču pa tudi v celotnem kolektivu Andragoškega centra imamo organizirane ekipe, v katerih potekata komunikacija in delo. Velika prednost uporabe tega orodja se mi zdi tudi to, da imamo vse za posamezne naloge na enem mestu (komunikacijo pa tudi naložene dokumente itn.), orodje pa je prijazno tudi za pregledovanje za nazaj ali ko je treba kaj poiskati za kakšno poročilo in podobno (iskanje po elektronskem poštnem nabiralniku je v primerjavi z Microsoft Teamsom veliko bolj nepregledno in zamudnejše).

Vrednotenje vlog za zeleni znak kakovosti na daljavo

Primer delovne naloge, za katero se je izkazalo, da jo je mogoče zelo dobro opraviti na daljavo, je delo Komisije Andragoškega centra za zeleni znak kakovosti. Ravno ob prvem zaprtju države se je namreč iztekal rok za organizacije za oddajo vlog, ki smo ga sicer potem zaradi nastalega stanja dvakrat podaljšali, a pregledovanje vlog je bila naloga, ki smo se je lahko lotile takoj. Vloge za podaljšanje znaka organizacije oddajo elektronsko, za to smo pred

petimi leti razvili posebno aplikacijo. Izkazalo se je, kako res odlično je bilo, da smo organizirali tak način oddaje vlog in dokazil organizacij, še bolj pa, da smo se ob razvoju aplikacije odločili, da tudi za delo komisije razvijemo in omogočimo elektronski pregled vlog. Delo lani spomladi je potekalo tako, da sem kot vodja naloge najprej pripravila razpored pregleda vlog (leta 2020 smo prejele v obravnavo kar 18 vlog), nato pa je vsaka članica komisije najprej posamično pogledala vlogo, ki ji je bila dodeljena. Sledila so e-srečanja vseh petih članic komisije v Microsoft Teamsu: z deljenjem zaslona smo skupaj obravnavale posamezno vlogo, ovrednotile doseganje meril ter pripravile skupno povratno informacijo organizaciji. Prakso pregledovanja vlog, ki smo jo vpeljale lani, smo nadaljevale tudi letos, saj smo vse članice Komisije ugotovile, da smo tako najučinkovitejše. Torej, še ena pozitivna stvar, ki jo je spodbudila korona. Edina slabost pri pregledovanju vlog za zeleni znak je bila v tem, da sama opravljam naloge tajnice komisije, to v praksi pomeni, da med skupnim pregledovanjem vlog in oblikovanjem zapisov povratnih informacij organizacijam veliko govorim. (Tudi sicer, ampak ta podatek na tem mestu ni pomemben.) Če se spomnite, sem imela delovni kotichek sprva urejen v jedilnici, ta pa je zelo blizu prostora, v katerem je imel domače delovno mesto urejeno mož (vmes ni vrat, zaradi tega sem ga seveda zelo motila pri delu). Tudi zato sem se še pred drugim zaprtjem odločila, da si svoj delovni kotichek uredim drugje – zdaj ga imam v spalnici. Kupila sem novo pisalno mizo in dve veliki pisarniški lučki. Tega seveda nisem vesela, ker je prostor dobil čisto drugo energijo (spet kabli!), a nisem imela druge izbire, če sem sama želela delati v miru, hkrati pa ne motiti moža pri njegovem delu.

Urejenost pred kamero

Še nečesa sem se spomnila. Urejenosti pred kamero. Sama sem imela namreč med opravljanjem dela na domu navado, da sem se pred sestanki uredila podobno, kot če bi se uredila za v službo – torej lepo oblekla, se naličila, si uredila frizuro. No, priznam, včasih sem imela spodaj oblečeno kar udobno trenirko, saj smo pred kamero samo sedeli. Ampak, res drugače sem se počutila, če sem se vsaj malo uredila, kakor če se ne bi. Sodelavke so me zaradi tega včasih podražile, ampak opazile pa so, da sem urejena, haha. Spomnim se tudi dneva, ko smo se v kolektivu Andragoškega centra dogo-

vorili, da se virtualno dobimo vsi hkrati za skupinsko fotografiranje, fotografija je bila potem objavljena na našem Facebook profilu. Kako lepo je bilo videti prav vse sodelavce skupaj (do takrat smo imeli samo sestanke znotraj središča), še bolj pa jih opazovati, kako so se lepo uredili za ta dogodek, kako so bili urejeni njihovi delovni prostori. Dobila sem neki svoj osebni občutek, kako je vsakemu od njih biti in delati doma. Kar zadeva urejenost delovnih prostorov, sem imela drobno priložnost primerjati tudi kulturne razlike med Slovenci in Nizozemci. Skorajda bi lahko trdila, da se Slovenci zelo potrudimo in poskrbimo, da imamo na zaslonu viden lepo urejen delovni prostor (ali pa si nastavimo kakšno lepo ozadje). Ob nekem visokem virtualnem obisku nizozemske delegacije v Sloveniji pa sem doživela, da je za Nizozemce povsem sprejemljivo in lepo, če imajo v prostoru, od koder se virtualno vklaplajo v dogodek, za ozadje kar stojalo z lično razvrščenimi oblačili. Prav neverjetno, res.

Lastno izobraževanje

Je pa bilo moje covidno leto tudi zelo posebno, kar zadeva dodatno izobraževanje – toliko kot sem se usposabljala leta 2020, se nisem še nikoli. Tako sem se usposabljala najprej za uporabo orodja Microsoft Teams, malo pozneje za uporabo Zooma, obnovila in pošteno nadgradila sem znanje uporabe in administracije spletnih učilnic Moodle, spoznala in preskusila pa sem še številna druga digitalna učna orodja (Active Presenter, Jitsi, Arnes VID, Office 365 itn.) in pripomočke (npr. Padlet, Jamboard, Mentimeter, Kahoot itn.). Udeležila sem se prav vseh spopolnjevanj, ki jih je za zaposlene organiziral Andragoški center Slovenije, sicer pa sem se veliko samoizobraževala (udeleževala sem se raznih Arnesovih spletnih seminarjev, spletnih videokonferenc po Zoomu, gledala videe YouTube itn.). Tudi letos sem pridobljeno znanje še dopolnjevala. Če zdaj pogledam nekoliko nazaj, ugotavljam, da kakor koli je že na začetku vse skupaj učinkovalo apokaliptično in je bilo izobraževanje na daljavo tudi na Andragoškem centru še v povojih – smo zmogli. Izjemno smo napredovali pri naših spretnostih uporabe orodij informacijsko-komunikacijske tehnologije za izobraževanje na daljavo in zdaj vemo, da je mogoče. In predvsem, da smo boljše opremljeni – kar zadeva kupljene licence za uporabo posameznih videokonferenčnih orodij,

najbolj pa glede pridobljenega znanja in na lastni koži pridobljenih izkušenj. To pa šteje največ.

Naključni obiskovalci delovnih sestankov

Številni naši e-delovni sestanki so bili popestrjeni z nenačrtovano navzočnostjo katerega od otrok, muckov in drugih hišnih ljubljencev, navsezadnje pa tudi poštarjev pri hišnem zvoncu. Seveda, bili smo doma, s sodelavci zelo veliko na zvezi, po spletu in kamerah smo nekako vstopali v naše zasebno življenje bolj kot kdaj koli prej. V bistvu so se ohranili tudi zares lepi spomini, predvsem na to, da smo ostali s sodelavci ne samo v delovnem e-stiku, ampak tudi da smo si vzeli čas za to, da smo si potarnali, delili smešne in manj smešne hišne prigode, ki so se dogajale ob hkratnem delu na domu in šolanju na daljavo. To sem zelo cenila. Na tem mestu moram posebej poudariti, da sem ves ta čas, še zlasti pa, ko je družbeno življenje povsem obstalo, imela občutek, da sem s sodelavkami in sodelavcem iz središča ves čas v stiku. V Microsoft Teamsu imamo poseben kanal, kjer smo si delili najbolj sveže informacije, povezave do zanimivih in uporabnih stvari, spletnih seminarjev, namige za nova orodja informacijsko-komunikacijske tehnologije, pripomočke za delo itn. Lahko rečem, da smo si med sabo zelo pomagali! Imeli smo tudi vidno zaupanje naše vodje v to, da njeni sodelavci doma zares delamo in da delamo dobro, in to je včasih ob zares napornih dneh pomenilo veliko.

Povečano zaupanje v delo na domu

Zdi se mi, da je korona prinesla povečano zaupanje v delo na domu, v moji delovni organizaciji pa tudi v družbi nasploh. To se mi zdi zelo dobro. Delavci in delodajalci smo šli čez neke preizkušnje in se veliko naučili. Sama sem sicer družabna in rada poklepetam s svojimi sodelavci, a vendar je dobro, da se delo tudi v Sloveniji začne organizirati bolj odprto, prilagodljivo. Da se omogoči, da vsaj občasno lahko delamo tudi od doma. Delo na domu lahko prihrani živce na prenatrpanih cestah do sedeža delodajalca, lahko pomeni več miru pred nenapovedanimi obiski v službeni pisarni, včasih pa človek preprosto potrebuje zamenjavo okolja. Če nam delodajalci zaupajo, potem lahko občasno delamo tudi doma. In če delavci vemo, da nam sodelavci in

vodje zaupajo, potem bo zagotovo vsak naredil vse, kar je v njegovi moči, da bo to zaupanje upravičil. Zato mislim, da za učinkovito opravljanje dela pravzaprav ni pomembno, kje delamo, temveč ali si med sabo lahko zaupamo.

Šola na domu, šola na daljavo

Opisala bi rada še svojo izkušnjo v vlogi mame, ki je bila otroku v pomoč pri šolanju na daljavo, hkrati pa je tudi sama v tem obdobju delala od doma. Motiviranje otroka – to zares zahteva največ truda, potrpljenja, celo muke in je velika preizkušnja za starše. Mislim, da se bodo v tem tudi pokazale največje razlike med otroki (koliko in kakšno podporo so imeli doma od staršev in kako se jim je doma predstavilo ta čas, ko so morali biti doma). Na začetku je takrat še razredna učiteljica naloge za otroke pošiljala po elektronski pošti staršem, nato so jim postavili spletno učilnico, na njej so imeli objavljene dokumente z navodili za delo in domače naloge. Kolikor se spomnim, je bilo vsega preveč. Preveč dokumentov, predolga besedila, neusklajenost med učiteljicami. Petošolka si ni bila zmožna sama vse te količine strukturirati tako, da bi se stvari lotila po korakih, ampak je videla celoto (ona bi rekla »goro«), to pa jo je pogosto odvrnilo od dela.

Imeti šoloobveznega otroka doma predvsem pomeni, da mu je najprej treba pomagati strukturirati dan. S hčerko sva začeli tako, da sva na velik list za vsak teden po dnevih narisali okvirčke (urnik) in potem si je v okvirčke vpisovala, kaj mora narediti na posamezni dan, in za že opravljene stvari nato zraven risala barvne kljukice. Tako sva hitro videli, kako bo potekal teden, pa tudi, kako poteka posamezni dan – je uspešen ali bolj klavrn. Vsega je bilo. Od njene velike motivacije za delo za šolo pa vse do ničelne motivacije za delo (da ne more sama brez učiteljice, da to ne gre samo po navodilih v wor-du itn.). Zlasti motivacija za samostojno delo za šolo je bila problem. Ta se je nekega dne izrazila tako, da sem šla (po daljšem času tišine iz otroške sobe) hčerko pogledat v sobo, kaj trenutno dela. Ležala je na tleh in zrla v strop. Čisto sproščena je bila, uživala v brezdelju. Seveda se me je polotila huda jeza. Ker je to pomenilo, da moram vse svoje delo spustiti iz rok, sestri na stol poleg nje in tam sedeti in jo spodbujati tako dolgo, da »pade noter«, če obe želiva, da bo do večera, ko je bil določen rok, naloga oddana. Pogosto

sem se, kar zadeva šolo na daljavo, počutila bolj policajka kakor pa mama. Nekega drugega dne, ko sva oba z možem očitno dosegla svoj prag tolerance do njenega takratnega nedela za šolo (in vmesnega motenja najinega delovnega ritma), je prišlo tako daleč, da je bilo tudi njej dovolj in je izjavila: »Odločita se že enkrat, kdo se bo drl name!« Tisti trenutek pa smo se vsi trije le ustavili, prasnili v smeh ter si vzeli nekaj časa za premor in pogovor o tem, kaj se nam dogaja.

Ker je hčerka edinka, sem tudi opazila, da ji je bilo zlasti v prvem obdobju, ko šola še ni vpeljala komunikacijskih kanalov za stike med sošolci, težko, saj so se otroci kar nekako oddaljili eden od drugega. Niso se videli, niso se slišali. Tudi če so doma že imeli svoje telefone, med sabo niso kaj veliko komunicirali, najbrž tudi za to, ker te oblike komunikacije niso bili vajeni, ampak so SMS-e in sporočila Viber prej uporabljali bolj za pošiljanje slikic (in drugih neumnosti) kot pa za pravo komunikacijo med sabo. Tako sem bila izjemno vesela, ko so bile v hčerkinu šoli jeseni vendar ustvarjene možnosti za delo otrok in učiteljev »v živo«, na njihovi šoli so uporabljali Microsoft Teams. Brez tega otroci ne bi zdržali teh treh mesecev, tudi če so sicer že po naravi bolj samostojni. Šola na daljavo samo po komunikacijskem kanalu spletnih učilnic za podajanje novih vsebin namreč ni šola na daljavo, ampak je samostojno šolanje na domu, kar pa je že po teoriji nekaj povsem drugega kot šolanje na daljavo. Orodje Microsoft Teams pa je otrokom omogočilo tudi komunikacijo med sabo (čeprav včasih tako, da so se med potekom pouka v živo s klepetanjem med sabo motili, a vseeno), oddajo nalog v aplikaciji (to je razbremenilo nas starše, ki smo prej pošiljali fotografije izdelkov po elektronski pošti) in še druge pozitivne stvari, kot na primer to, da so se vendarle spet videli po kamerah.

V obdobju pred koronavirusom se doma še nismo znašli v takem položaju in nismo imeli izkušnje od prej, kaj pomeni, da trisobno stanovanje kar naenkrat predstavlja hkrati dve delovni okolji in okolje za šolarja. Iz vsega tega sem se sama naučila, da je bila poleg izrednega stanja pogosto kriva tudi moja osebna neprilagodljivost oziroma zlasti to, da sem menila, da ima moja služba prednost pred drugimi stvarmi. Zato je tudi nastajal stres in zdaj vem, da to ni bilo prav, zato sem te izkušnje uporabila že jeseni in kadar koli, ko me je hčerka potrebovala, sem šla najprej pomagat njej. V drugem

valu sem ves čas mislila na to, da je najprej treba priskočiti na pomoč otroku, to pa v resnici pomeni, da sredi stavka pač ustaviš svoj delovni proces in greš pomagat. Lastno delo si potem po sklopih organiziraš pozneje, in seveda se je kdaj zgodilo, da sem morala za svojo službo delati tudi zvečer ali pa zjutraj vstati, da se je nekako sestavil osemurni delovnik, saj je jasno, da s šoloobveznim otrokom doma ne moreš nemoteno delati osem ur.

Zaradi opisanih dogodkov se mi je bilo pri opravljanju svojega kar zahtevnega strokovnega dela na domu včasih težko zbrati, težko sem postavljala meje med tem, kdaj je moj delovni čas, kdaj pa zasebni. Dela od doma sem bila vajena že prej, vendar tako, da sem bila doma popolnoma sama in sem imela mir. To, da smo vsi trije delali hkrati, pa so bile nove in kar zahtevne razmere. Svoj urnik moraš prilagajati urniku otroka, da mu lahko pomagaš. Predvsem je zahtevno menjavanje vlog, ki je v dnevu pogosto. Lastno službeno delo, pomoč šolarki in dogovarjanje z možem, kdaj ji bo kdo od naju priskočil na pomoč, prazni želodci in lonci na štedilniku, pa spet služba in vmes kak klic od doma ali prijateljev ... Popoldne pa se je bilo treba prisiliti, da smo šli vsaj malo na zrak, ko bi se najraje zleknila na kavč.

Vseeno smo ostali družina, ki se med sabo ni pobila, ampak se je še bolj povezala med sabo. Zdaj bolj vemo drug za drugega, kaj pravzaprav počnemo čez dan in s kom preživljamo dneve – midva v službi, hčerka v šoli, kdo so najini sodelavci in kdo so njeni sošolci, saj jih prej skorajda nisva poznala drugače kot z razredne fotografije ob koncu šolskega leta.

Bilo je tudi veliko pozitivnega

Posebej bi rada poudarila, da so se v tem obdobju zgodile tudi številne pozitivne stvari. Poleg tega da je hčerka neznansko napredovala v znanju in spretnostih uporabe računalnika (ki ji ga je za daljše časovno obdobje radodarno posodila moja služba), pridobila spretnosti za komunikacijo na daljavo, smo bili vsi trije veliko skupaj, kar sicer ne bi bilo mogoče. Sicer smo se zaradi tega tudi večkrat glede česa sporekli, a po drugi strani smo se toliko več naučili o tem, kaj vse lahko prinese življenje in kaj vse je pomembno v takih izjemnih okoliščinah. K sreči imava z možem tako službo, da sva hčerki lahko priskočila na pomoč, da sva ji znala pomagati, da sva si med delovnikom lahko vzela čas zanjo. V marsikateri družini že zaradi delovnega

časa staršev, socialnoekonomskih in drugih razmer ni bilo tako. Mi smo v tem obdobju spoznali tudi mikro naravo v kraju, kjer živimo. S hčerko sva odkrivali bližnji gozd, mož pa je začel hoditi na prej malo oblegani hrib. Prej smo običajno hodili nekam stran, iskat lepe koticke in dogodivščine. V tistem času pa smo se držali doma, raziskovali bližnjo okolico in ugotovili, da živimo na zelo dobri lokaciji, začeli smo se zavedati lepe narave in drobnih, lepih stvari. Odraščala sem na kmetiji sredi gozda in zdelo se mi je skoraj neverjetno, da se hčerka v gozdu sprva sploh ni znala igrati, ni se domislila, kaj vse bi lahko tam počela. Zdaj imava obe lepe spomine na najin skriti kotichek v tistem gozdu.

Komunikacija s svetovalci za kakovost izobraževanja odraslih

Vrnimo se še malo k službenim stvarim. Še nekaj besed o stikih z mrežo svetovalcev za kakovost izobraževanja odraslih in začetku izpeljevanja naših izobraževanj s področja kakovosti na daljavo bi rada zapisala. Komunikacija med Andragoškim centrom Slovenije in svetovalci za kakovost izobraževanja odraslih je že pred epidemijo potekala v spletni učilnici omrežja svetovalcev za kakovost ter po elektronski pošti, med epidemijo smo jo s posameznimi klici le še okrepili tudi po telefonu. V tistih okoliščinah se je spet kot prednost izkazala že postavljena spletna učilnica, ki jo uporabljamo v podporo spopolnjevanjem, predvsem pa za komunikacijo. V tistem času smo se svetovalcem javljali v spletni učilnici in jih spodbujali k uspešnemu delu na daljavo, spodbujali smo jih, naj napišejo svoje izkušnje o načrtovanju in izpeljevanju izobraževanja na daljavo, da si jih tako delijo med sabo in da se drug od drugega kaj naučijo, delili smo si informacije o uporabni tehnologiji in podobno. Spominjam se, ko smo marca omrežju svetovalcev za kakovost ponudili, da bi se srečali v živo po Microsoft Teamsu. Odziv svetovalcev za srečanje je bil dober, so pa nekateri (in tudi mi, saj jim pri vseh zagatah takrat še nismo znali pomagati) imeli težave s sodelovanjem po Teamsu. Izpeljali smo dve taki srečanju in spominjam se, da je bilo takrat moje poznavanje zmogljivosti orodja Microsoft Teams še precej v povojih, pred srečanjem s svetovalci sem si ogledala veliko videov o uporabi na kanalu YouTube, saj smo bili dogovorjeni, da svetovalcem to orodje tudi

malo pokažem – seveda z deljenjem zaslona. To so bile moje prve izkušnje z izpeljavo tovrstnega izobraževanja na daljavo.

Izpeljava izobraževanja na daljavo

Začetki izpeljevanja naših izobraževanj s področja kakovosti na daljavo so bili zame vsekakor kar stresni. Veliko je bilo novega, z zornega kota organizatorja izobraževanja in predavatelja na daljavo. S sodelavkami v središču smo se priprave posameznih izobraževanj na daljavo lotile tako, da smo skušale uporabiti čim več informacij in novega znanja z naših internih usposabljanj za uporabo Microsoft Teamsa, Zooma in Moodla pa tudi z drugih spopolnjevanj, spletnih seminarjev in seminarjev, ki smo se jih v tem času zares veliko udeleževale. Uporabile smo številna drobna, a učinkovita orodja, ki so se nam zdela dobra praksa – na primer virtualno tablo Padlet, ki omogoča hkratno pisanje odgovorov, komentarjev udeležencev, odštevalnik za odmore s kanala YouTube in Kažipot za udeležence, kadar se pri izpeljavi e-izobraževanja uporablja več učnih okolij in morajo udeleženci med samim potekom preklapljati med njimi.

Dobro se spominjam, kako sem se pripravljala, ko smo prvič izpeljali del programa usposabljanja na daljavo, torej kot e-izobraževanje v živo po Zoomu. V vlogi moderatorke usposabljanja sem si prvikrat pripravila dokument, ki sem ga poimenovala »tehnični opomnik«. Vanj sem si vnesla vse podatke, za katere sem menila, da jih moram imeti pri roki, da bom lahko primerno vodila uvod v srečanje, napovedala druge predavateljice, skratka držala nit celotnega srečanja. K sreči se je usposabljala manjša skupina udeležencev, z njo smo pred tem izpeljali že dan usposabljanja v živo, tako da mi je vendar bilo malo lažje, ker sem si ustvarila vsaj malo vtisa o osebah, ki so bile potem pred mano v okvirčkih.

Pozneje sem si v te svoje tehnične opomnike dodala še druge podrobnosti, kot so t. i. jutranji ledolomilci (nekaj, s čimer sem nekoliko popestrila uvodne suhoparne informacije), pa opomnike za snemanje e-izobraževanja, pa besedilo, ki ga je treba povedati v zvezi z varovanjem osebnih podatkov in snemanjem, pa opomnike za podajo navodil za delo udeležencem v spletni učilnici itn. Predvsem smo pri poznejših izobraževanjih po Zoomu čedalje več poudarka namenjale aktivnostim za sodelovanje udeležencev med po-

tekem izobraževanja, tako da sem morala kdaj prav paziti, kdaj je kakšna aktivnost na vrsti in biti včasih kar spretna pri preklapljanju med aplikacijami in spletnimi stranmi pri deljenju zaslona. Seveda brez tehnične in druge podpore sodelavk nikakor ne bi šlo. Tudi v vlogi predavateljice nekaterih tem sem se kar pošteno namučila, da sem včasih suhoparne teme skušala vsaj nekoliko popestriti z aktivnostmi – včasih mi je dobro uspelo, včasih pač ne, mislim, da imam še kar nekaj prostora za izboljšave v tem. Zlasti z ogledom posnetih predavanj po Zoomu, ki jih imamo zdaj na voljo, saj nam tehnika, ki jo uporabljamo, to omogoča. Druga stvar pa je sebe gledati in poslušati – moja izkušnja je, da to ni prav prijetno.

Kot pilotka v letalu

Imeli smo tudi kar nekaj tehničnih spodrseljajev, od tega, da je sodelavko med predavanji večkrat »vrglo ven«, do tega, da smo pri drugi sodelavki med deljenjem zaslona videli samo zapackano besedilo, in tega, da se je sodelavki, ki je zagnala Zoom, ta aplikacija kar zaprla, udeleženci pa so nemoteno nadaljevali delo, tudi snemanje se je nadaljevalo. Včasih sem se ob izvedbi teh naših usposabljanj po Zoom počutila kot pilotka v letalu – od trenutka, ko smo udeležence »spustili« v okolje Zooma, v katerem smo izvajali usposabljanje na daljavo, sem imela občutek, kot bi vzleteli in moramo s sodelavkami ves čas paziti, da vmes ne »pademo dol«, da katera od nas ne bo kliknila kakšnega napačnega gumba, da iz pilotske kabine udeleženci ne bi slišali kaj, kar načeloma ni bilo namenjeno njim ipd. Ko smo začetna usposabljanja po Zoomu končevali, in ko smo si vsi skupaj pomahali v pozdrav in stisnili gumb »Leave meeting«, pa sem se počutila, kot bi pristali – da se je vse izšlo v redu in da si lahko zdaj zaploskamo, da smo srečanje pripekljali do konca. Ja, začetke izvajanja naših izobraževanj na daljavo in moje takratno doživljanje teh izkušenj lahko opišem s to prispodobo.

Ko se povežeta okvirček in obraz v živo

Še neke prijetne prigode sem se spomnila. Po koncu enega od programov usposabljanja, ki smo ga izpeljali na daljavo konec leta 2020, je lepega dne spomladi 2021 nekdo potrkal na vrata moje pisarne na Andragoškem centru. V pisarno je vstopila energije polna gospa in me vprašala: »A ste vi gospa

Jasmina?« V tistem trenutku sem jo spoznala, malo po videzu, predvsem pa po glasu in narečju. Bila je ena od udeleženk programa, ki smo ga izpeljali novembra 2020. Odgovorila sem: »Ja, sem!« Gospa je nato z nasmehom odvrnila: »No, zdaj sem pa povezala okvirček z obrazom v živo! Samo to sem hotela.« In je odbrzela naprej na odmor, mene pa pustila z nasmehom.

Ja, teh medsebojnih pogledov skozi kamere in pogledov na naše udeležence izobraževanj, pomanjšane v okvirčkih, je bilo v zadnjega leta in pol res veliko. Nekateri udeleženci so bili zelo motivirani, željni novih informacij, drugi zlasti jeseni že kar izmučeni od vseh teh »zoomiranj«, tretji sploh niso imeli možnosti, da bi normalno sledili izobraževanju, saj so imeli v pisarni ob sebi še koga, ki se je pogovarjal po telefonu, z drugimi sodelavci itn. Tudi zato smo se izvajalci trudili iskati različne načine, da bi se čim bolj ohranjala pozornost udeležencev.

Sodelovalno učenje v virtualnem prostoru

Menim, da je poleg načrtovanja vsebin usposabljanja in izvedbenih vidikov posameznih tem pri pripravi usposabljanja na daljavo najpomembnejše pripraviti dovolj aktivnosti za sodelovanje udeležencev (najpreprostejši so kvizi, reakcije, komentarji v klepetu ipd.). Naše izkušnje so pokazale, da se udeleženci na odprte razprave v zvezi z obravnavano tematiko sicer odzovejo, a pogosto v majhnem številu, radi se odzivajo na bolj interaktivne aktivnosti, zelo radi pa imajo tudi delo v skupinah (Breakout rooms po Zoomu). Seveda zahtevata največ premisleka in dela načrtovanje in priprava praktičnih vaj za samostojno delo v spletni učilnici. Skupaj z vodjo središča in sodelavko smo v dobrega pol leta postavile in pri e-izobraževanju uporabile tri nove spletne učilnice, vanje uvrstile tudi veliko aktivnosti za udeležence, vsaka nova učilnica je bila tudi z didaktičnega vidika bogatejša in raznovrstnejša. Tudi udeleženci izobraževanja odraslih (tako kot učenci ali dijaki) seveda niso motivirani ves čas izobraževanja, ali vsaj ne enako motivirani. Nam je pa vseeno uspelo najti načine, s katerimi jih je moč pritegniti k dejavnemu spremljanju predstavitev posameznih predavateljic, zlasti pa k sodelovanju pri razmišljanju v skupinah in pri samostojnem delu v spletnih učilnicah.

Zelo naporna dva meseca, a ne samo to ...

Če na kratko reflektiram še svojo zadnjo izkušnjo v vlogi koordinatorice (in za nekaj tem tudi predavateljice) izvedbe štiridesetnega Temelnjega programa usposabljanja svetovalcev za razvoj kakovosti v izobraževanju odraslih, ki smo ga v celoti izpeljali na daljavo (imeli smo 8 srečanj po Zoomu, ki smo jih kombinirali z dvema sklopoma organiziranega samostojnega učenja v spletni učilnici), in ki ga je uspešno končalo vseh 17 udeleženk, je dovolj, da zapišem samo nekaj besed: zelo naporna dva meseca (zaradi izvedbe na daljavo pa tudi zaradi prekrivanja z drugimi nalogami), vsebinsko raznoliko usposabljanje, super odzivnost in aktivnost udeleženk, zadovoljstvo ob koncu usposabljanja in veselo pričakovanje novih usposobljenih svetovalk za kakovost v nacionalnem omrežju svetovalcev za kakovost. V usposabljanje je bilo vloženo veliko dela, energije, truda in znanja vseh sodelujočih predavateljic in organizatorice izobraževanja pa tudi udeleženk, zato je imelo vsaj zame osebno sklepno srečanje prav posebno energijo. Zato se še posebno veselim naših prihodnjih srečanj z novo usposobljenimi svetovalkami za kakovost – le da bi jih vsaj del lahko imeli v živo!

Zdaj vem, da je mogoče ...

Vsekakor lahko zdaj rečem, da sem se ob vseh pridobljenih izkušnjah z izpeljavami naših programov s področja kakovosti naučila, da je mogoče. Kar smo prej mislili, da ni mogoče, je bilo mogoče, a je bilo treba vložiti precej dela, sodelovanja med izvajalkami, energije in tudi živcev, da je vse steklo. Ampak zdaj to znamo in vemo, da bomo tudi v prihodnje še vedno izvajali e-izobraževanja, morda v kombinaciji – s srečanji v živo in samostojnim učenjem v spletnih učilnicah, to se je pokazalo kot res učinkovita in dobra kombinacija. Če zdaj pomislim za nazaj, se je tehnologija v tem letu in pol res izkazala, mi pa še bolj, ker smo pridobili toliko novega v tako kratkem času.

Trenutno stanje in pogled naprej

Vrnitve na delovna mesta in v šolo (tako prvič kot drugič) smo bili vsi trije družinski člani zelo veseli. Oddahnili smo si, da vsaj za nekaj časa spet vse teče podobno kot prej. Zanimivo se mi je zdelo, ko me je hčerka že v začet-

ku aprila 2020 (šele zdaj vidim, da se nam je takrat takooooo zelo vlekel tisti čas doma, ko si niti v sanjah še nismo predstavljali, kaj vse nas še čaka že isto jesen pa potem še zimo) vprašala, kaj bosta prvi dve stvari, ki si ju želim narediti, ko se bomo lahko spet prosto gibali. Pa sem ji brez razmišljanja odvrnila: *»Spiti kavo s cimro na Andragoškem centru, potem pa iti na malico na tržnico BTC, ker pogrešam okuse malic, ki so se mi prej zdeli vsak dan isti.«* Smešno, res! In zdaj, ko smo še v obdobju, ko si spet lahko privoščim malico na tržnici BTC, se dostikrat spomnim na to, in tisto malico še bolj z užitek pojem. Najbrž tudi zato, ker imam nekje v malih možganih spet sliko praznih loncev in lačnih ust doma.

Včasih se – glede na to, da sebe dojemam kot precej učljivo osebo in da delam v okolju, kjer sta učenje in znanje najvišji vrednoti – vprašam, če bi brez takih okoliščin, v kakršne smo bili lani pahnjeni, zlasti pri delu od doma in izobraževanju na daljavo sploh kdaj naredili tak preskok, kot smo ga. Najbrž ne. Očitno je kdaj tudi prisila tista, ki največ potegne iz nas. Osebnostno si je sicer ne želim več, vsaj ne na tak način. Malo me skrbi, da ob vnovičnem zaprtju šol in večjih delovnih obremenitvah pri delu od doma spet ne bi znala potegniti črte med službo, šolo in domom in si predvsem vzeti dovolj časa zase in za svojo »regeneracijo«. A če se v obdobje, ki prihaja in nam spet prinaša nove neznanke, podam z optimistično držo in prepričanjem, da smo zdaj precej bolj tehnično opremljeni, da imamo nepojmljivo več znanja, novih kompetenc in na lastni koži pridobljenih izkušenj, potem mi je zdaj zagotovo precej lažje. Predvsem bom pazila na svoje zdravje, ker brez tega prav nič od vsega, kar sem opisovala v prejšnjih vrsticah, ne bo.

Sama še kar pogumno gledam v jesen in mesece, ki prihajajo. Menim, da človek s »sekiranjem« vnaprej nič ne pridobi, kvečjemu izgubi, in v tem duhu tudi hčerki dopovedujem, da naj se veseli novega šolskega leta in druženj s sošolci in sovrstniki, v kakršni koli obliki bodo potekala. Hočem jo namreč odvrniti od tega, da bi se vnaprej jezila ali bila prestrašena zaradi stvari, ki jih v tem trenutku sploh še ni. Lepo po korakih se bomo lotili novega šolskega leta in se poleg znanja skušali tudi v tem šolskem letu naučiti kaj za življenje. Ker to pa zagotovo lahko trdim, da nam je preteklo obdobje, v katerem smo živeli in delovali, dalo veliko življenjskih lekcij, veliko novega znanja in popolnoma novih izkušenj. Leto 2020 in prva polovica leta 2021

sta bila v vseh pogledih zahtevna in posebna. Upam, da bomo vse doživeto znali vzeti kot koristno izkušnjo, saj nam je ta nekako na prava mesta spet postavila vrednote, ki so najpomembnejše v življenju.

Če se vrnem k začetku tega zapisa, ugotavljam, da mi je vendarle uspelo v te popisane drobce zadnjega leta in pol uvrstiti tudi nekaj majhnih dogodkov. Zdi se mi zelo dobro, da smo tudi v izobraževanju odraslih v zadnjem času začeli spodbujati pisanje in uporabo zgodb v izobraževalne namene, torej kot metodo izobraževanja odraslih. Prepričana sem, da vsak od nas rad prebere kaj pozitivnega, morda se ob prebranem celo počuti bolje. Ne vem, če bo zapis komu od vas, ki berete te vrstice, kaj koristil, ali se boste lahko poistovetili s kakšno opisano prigodo, zagotovo ste se pa na nekaj mestih vsaj malo nasmehnil, in če je res bilo tako, potem sem zadovoljna.

Tudi covid-19 ima dve plati ali izobraževanje odraslih sodobno drugače

Zvonka Pangerc Pahernik

Vodja središča za informiranje in promocijo

Andragoški center Slovenije

V teh dneh se mi po glavi podi izjava, ki sem je bila deležna pred kratkim in se je kar ne morem otresti, saj mi je dala misliti: »Eh ti, ki zmeraj vse obračaš na dobro ...«

Ne, ni bila mišljena pohvalno, prej kot očitek s tistim starševsko zvenečim podaljškem »... boš že videla!«. Izrekla jo je oseba, ki ima rada probleme in si jih ne pusti vzeti, saj na njih gradi svojo identiteto. Izguba problemov, nad katerimi je mogoče v nedogled nergati, bi povzročila nedopustno praznino, morda pri takem človeku v trenutku morebitnega uvida celo sprožila vprašanje: »Kdo sem – onkraj problemov, namreč?!«

Pa da ne bi kdo zmotno mislil, da sem sanjava optimistka. Ne, prej zagnana realista z darom za pogledovanje na drugo plat medalje, kadar je tista, ki se ponuja sama od sebe, temna. In na tej drugi strani je vedno nekaj svetlega! Na srečo to velja tudi za obdobje, ki nam ga kroji covid-19! Za ta dar »preobračanja v dobro«, položen v zibelko in izostren v letih razgibanega

življenja in zanimivega službovanja, sem neizmerno hvaležna. Po najboljših močeh ga podajam naprej, res pa ga niso vsi veseli, očitno.

Covid-19 sem prebolela, čeprav mi bližnji pravijo, da se je test PCR zagotovo zmotil, ko me je poslal v karanteno. Potek je bil kratek, tistih nekaj ur nena-vaden in zoprn, a že po enem dnevu sem nadaljevala skorajda normalno živ-ljenje – doma z dolgimi sprehodi po travnikih in gozdovih, kar je najboljše zdravilo, če le telo dopušča gibanje. V službi pa je bilo tiste dni treba izpeljati forum EPUO², sodelovati v SDG Talks³ o vlogi učenja pri uresničevanju ciljev Agende 2030 ter napisati vmesno poročilo za projekt Evropski program za učenje odraslih ... A vse to se je dogajalo januarja letos, z omejitvami pa sem se intenzivno srečevala – tako kot vsi drugi – že lani.

Najbolj živo sta mi ostala v spominu dva iz množice lanskih dogodkov, ki jih je bilo treba prilagoditi nastalim okoliščinam: nacionalno odprtje Tednov vseživljenjskega učenja 2020 in Letni posvet o izobraževanju odraslih 2020. Obakrat sem bila v vlogi snovalke in soorganizatorice, pri drugem pa tudi povezovalke srečanja.

Kako praznovati jubilej v okviru okvirčkov?

Z Nacionalnim odprtjem Tednov vseživljenjskega učenja 2020 naj bi (v za-četku maja) proslavili častitljivo 25. obletnico našega festivala učenja. Sno-vati smo jo začeli že leto pred tem, zasnovali smo številne pristope, želeli smo uprizoriti nekaj prodornega, množičnega, glasnega in barvitega – kot se spodobi za tak jubilej! Po štirinajstih letih združevanja moči s koordina-torji tednov vseživljenjskega učenja po vsej Sloveniji naj bi tokrat slovesno odprtje spet pripravil Andragoški center Slovenije. To smo doživljali kot (pre)velik izziv, zato smo začeli v mreži soustvarjalcev Tednov vseživljenj-skega učenja 2020 iskati partnerja – v Ljubljani seveda. Pa nikaner ne mislite, da smo imeli na voljo kaj več denarja kot sicer! Nekaj pompoznega bi bilo torej treba izpeljati s siceršnjim kupčkom sredstev ali pa vse moči usmeriti v iskanje dodatnih virov. Pa še tretji veliki izziv: za leto 2019 nam nikakor ni uspelo pridobiti novih dobitnikov priznanj za promocijo učenja in znanja.

---

2 Evropski program za učenje odraslih.

3 Niz pogovorov o ciljih trajnostnega razvoja in kakovostnega izobraževanja.

Njihove (video)zgodbe so praviloma jedro prireditve, s čim torej jih nadomestiti? Kup problemov/izzivov! Nosila sem jih, priznam, dan in noč, s seboj, spomladanski tedni pa so nezadržno tekli. Potem je prišel 16. marec, ko smo »šli domov«, nadaljevanje pa vsi dobro poznamo.

Tedne vseživljenjskega učenja smo zaradi zdravstvenih ukrepov premikali na poznejši čas, na koncu smo pristali v septembru in oktobru, odprtje pa smo zakoličili na 4. september. To nam je sicer prineslo nekaj več časa za priprave, toda te so bile naslovljene v neznano, zato je bilo treba čim prej zamejiti polje delovanja. Odločili smo se za virtualno prireditev z nekaj uvodnimi besedami in številnimi nastopi, posnetimi vnaprej. Sodelavec Darijan je odlično opravil svojo vlogo snemalca, še prej pa »navdihujočega spravljalca sogovorcev v dobro voljo«. Uporabili smo nekaj simbolike in se odločili za natanko 25 izjav o vseživljenjskem učenju, ki so prišle največkrat iz ust nekdanjih dobitnikov priznanj Andragoškega centra Slovenije in drugih, ki smo odigrali pomembno vlogo pri dolgoletnem razvoju tednov vseživljenjskega učenja. Privoščili smo si himno, ki je zaradi drugih, meni tujih dogajanj skorajda pristala »v predalu«. A njenega (Zlatkovega) glasu o moči in radosti učenja preprosto ni bilo mogoče utišati. Pridobili smo nagovor predsednika Slovenije in pristojne ministrice, kar je le še povečalo formalni pomen dogodka.

Vsi ti delci so postali predvidljiva celota, tako da prvič nismo prekoračili predvidenega časa. Še kar so na voljo na spletni strani tednov vseživljenjskega učenja, tudi po delcih, nekatere smo že predelali v nov izdelek – Več veš, več veljaš. Na dan odprtja pa preprosto ni bilo ovir za udeležbo. Ogleдали so si jo celotni timi organizatorjev tednov vseživljenjskega učenja po vsej Sloveniji in številni drugi. Tedaj in pozneje so prireditelji prav s posameznimi posnetki odprtja popestrili svoje dogodke. Bilo je drugače od pričakovanega, seveda brez osebnega stika, a namesto običajnih 300 udeležencev odprtja jih je »skupaj dihala« več kot tisoč. Čutila sem novo povezanost v nekem drugem prostoru – si upam reči v kolektivni zavesti? Skratka, zame je to bila uspešna, dobra zgodba.

Podobno si upam trditi za Letni posvet izobraževanja odraslih 2020. Tokrat (novembra) je bilo treba zapolniti dva dneva s strokovnimi vsebinami – aktualnim plenarnim referatom o umetni inteligenci in prihodnosti vse-

življenjskega učenja, raziskavo o vplivu covida-19 na izobraževanje odraslih v prvem valu epidemije, omizjem direktorjev javnih zavodov ter številnimi drugimi prispevki. Tako kot po navadi na tej stanovski prireditvi smo pozornost namenili doseženemu in novim izzivom. Skorajda ni bilo govorca, ki ne bi omenil novih okoliščin. Spet so bili prispevki pripravljeni vnaprej, filmskih in tehničnih izzivov med pripravo in izpeljavo je bilo ogromno, a Darijan in Franci sta več kot zmogla. V vlogi povezovalke sem bila le prvih nekaj minut v zadregi, ker seveda ni bilo mogoče navezati očesnega stika z okrog 400 udeleženci. Namesto tega nas je spet povezovala neka fina energija. Vsi smo želeli biti navzoči, budni in dogodku predani.

Posnetke smo popestrili z ustnimi posegi ter vpisom mnenj in pobud v Klepetalnici. Primera dobre prakse sta bila umeščena kar na virtualno stojnico s filmoma, ki sta za njihove nosilce uporabna tudi za naprej. Ta dobra lastnost je nasploh prevladala za vse sestavne dele Letnega posveta izobraževanja odraslih 2020 in tako se je kanal YouTube Andragoškega centra Slovenije (in še kateri) spopolnil z odličnimi izdelki.

*V svojem prispevku o Letnem posvetu izobraževanja odraslih 2020 v e-
-Novičkah sem decembra lani zapisala: »... Globoka jesen nas je streznila s
spoznanjem, da ni več izgovorov in da je korenita sprememba neizogibna.
Odprtost zanjo in proaktivna odzivnost nanjo nista več le dokaz gibkega uma,
temveč pogoj za preživetje. V prihodnje ne bo nič bolje (oziroma tako, kot je bilo
nekoč), če ne bomo izskočili iz primeža omejitev in se prepustili svobodi znotraj
danega, vendar drugače zaznanega. Resne zadeve, ni kaj. In kako naj bi se ob
vsem tem imeli dobro?« Mi smo se imeli – obakrat!*

Vse dobre izkušnje smo spravili v zakladnico vnaprej neslutelih izkušenj. Iz njih – pa tudi iz peščice tistih manj uspešnih – smo se ogromno naučili. Saj temu je vse skupaj namenjeno, ali pač ne? Z okrepljeno modrostjo in prožnostjo zato snujemo letošnje, sorodne prireditve in se veselimo novih zmag v dobro vseh vpletenih.

Knjižnica Andragoškega centra Slovenije dobro deluje (tudi) na daljavo

Ana Peklenik

Knjižničarka, urednica e-Novičk, avtorica promocijskih besedil in blogerka
Andragoški center Slovenije

Knjižnica Andragoškega centra Slovenije je edina tovrstna ustanova v Sloveniji, specializirana za izobraževanje odraslih. To pomeni, da je na voljo strokovno in znanstveno gradivo, povezano s področji, ki sodijo v širši okvir dela naše ustanove: psihologije, sociologije, filozofije, vzgoje in izobraževanja, etnologije, literature, menedžmenta in drugih. Posebno dobro so založene police s t. i. referenčnimi publikacijami: enciklopedijami, slovarji, glossarji in večmedijskim gradivom. Knjižnica deluje vse od ustanovitve zavoda leta 1991 in ima približno 10.000 enot. Kot del nacionalne ustanove ponuja vse storitve zaposlenim in zunanjim uporabnikom. To pomeni, da gradivo skladno z Zakonom o knjižničarstvu (2001, 2. čl.) kupujemo, obdelujemo, hranimo in izposojamo. Članstvo je brezplačno, knjižnica je dostopna v delovnem času zavoda ali po dogovoru. Da bi se še bolj približali uporabnikom, smo pred leti odprli profil na spletnem družbenem omrežju Facebook, tako da nas dosežejo obiski, klici, elektronska pošta, sporočila v nabiralniku na Facebooku. Skušamo se čim hitreje odzvati ter ugoditi željam in potrebam uporabnikov.

Vpogled v zalogo gradiva je omogočen na portalu Cobiss.si, kjer lahko uporabniki preverijo stanje (prosto, izposojeno, za čitalnico ipd.), v zavihku Moja knjižnica pa sami podaljšajo rok izposoje. Knjižnica Andragoškega centra Slovenije ima tu objavljeno informacijo, da se je treba za obisk najaviti.

Zlasti med epidemijo so te dodatne poti omogočile odlično interakcijo z uporabniki. Pri tem je nepogrešljiva pomoč sodelavcev, saj uporabniki kljub odsotnosti knjižničarke lahko vrnejo izposojeno gradivo v tajništvo oziroma po dogovoru tudi drugim sodelavcem. Ta notranja komunikacija odlično poteka tudi v »navadnih« časih. Kljub zaprtju zavoda smo skušali čim bolj ustreči uporabnikom, saj je bil to čas, ki so ga številni posamezniki izkoristili za raziskovanje za (dokončanje) študija ali osebna zanimanja. Iskalce gradiva, posebno tistega, ki ga izda naša ustanova, smo usmerili v Digitalno bralnico na naši spletni strani oziroma na spletne strani posameznih projektov, kjer so objavljeni priročniki, strokovni članki, videovodniki ipd. Precej pogosto smo jih usmerili na spletno stran revije Andragoška spoznanja, kjer so objavljeni številni prispevki, povezani z izobraževanjem odraslih, v odprtem dostopu. Če je bilo gradivo drugačne vrste, drugih založnikov ali tuja literatura, smo pobrskali po tujih bazah podatkov in kar v največji meri iskali (brezplačne) e-različice. Pri tem so nam bile v pomoč številne tuje publikacije, spletne strani in digitalne knjižnice, ki jih sicer redno predstavljamo na spletni strani in e-Novičkah Andragoškega centra Slovenije, osrednji publikaciji za strokovno in širšo javnost, ki jo izdaja naš zavod. Bolj ali manj nemoteno je potekala tudi medknjižnična izposoja. V enem primeru smo se odločili za pošiljanje skeniranega članka in se tako izognili nepotrebnim stikom na pošti.

Odzivi uporabnikov so bili različni. Večina je bila navdušena nad hitrim odzivom in zadovoljna s pridobljenimi informacijami. Tisti, ki so morali (v prvem valu) počakati, da se zavod odpre, so to sprejeli z razumevanjem. Skladno z ukrepi Vlade Republike Slovenije obiskovalcev v knjižnici nismo smeli sprejemati, onemogočen je bil prost dostop do gradiva. Prezem knjig smo organizirali pri vходу, jih pošiljali po pošti ipd. Zaradi teh omejitev nam je bila pogosto prepuščena presoja o tem, katero izdajo ponuditi, pa smo se vedno odločali za najnovejše.

Knjižničarsko delo obsega poleg nakupa, izposoje, obdelave in hrambe gradiva še številne druge dejavnosti. V knjižnici na Andragoškem centru Slovenije postavljamo na prvo mesto ozaveščanje o pomenu branja, izobraževanja in učenja, krepitve številnih življenjskih spretnosti. Pri tem sledimo štirim stebrom učenja po Delorsu (Učenje, skriti zaklad, 1996): učimo se, da bi vedeli, da bi znali delati, da bi znali živeti v skupnosti in da bi znali biti (živeti). S tem namenom smo v Promocijskem in informacijskem središču pripravili posebno rubriko Za vas na spletni strani tednov vseživljenjskega učenja. Tu objavljamo informacije o različnih načinih učenja (na daljavo) in izobraževanja, povezave na zanimive spletne vsebine in informacijske pristope, da bi (raz)širili t. i. virus učenja. V Aninem bralnem kotičku je nanizanih deset prispevkov. Ozaveščajo o vsebinah, ki so (bile začasno) brezplačno dostopne, vabijo k branju zanimivih knjig za lažje razumevanje dogajanja v družbi, povzemajo zanimive tuje prispevke o vlogi branja pri razvoju spretnosti in za doseganje življenjske uspešnosti ipd. O podobnih vsebinah za opolnomočenje smo redno pisali tudi v e-Novičke, v rubriki Knjižnica in Blog. Raziskovali smo delovanje različnih domačih in tujih ustanov, ki se ukvarjajo z delovanjem knjižnic.

Oktobra 2020 smo posneli promocijski video o poslanstvu, delovanju in vlogi naše knjižnice. Objavili smo ga na spletni strani zavoda ter spletnih družbenih omrežjih. Tu smo svoje delovanje predstavili tudi z branjem poezije in videovodnikom o uporabi Cobissa za zahtevnejše uporabnike.

O izobraževanju in učenju ni mogoče ozaveščati, če se človek sam stalno ne uči. Oboje je bilo med epidemijo ves čas na dosegu roke. Zaposleni na Andragoškem centru smo ogledane tečaje, konference in predavanja predstavljali na spletni strani in v e-Novičkah. Delovanje, poslanstvo in dostopnost naše knjižnice so bili na daljavo predstavljeni študentom prvega letnika Oddelka za pedagogiko in andragogiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Posledica tega srečanja je bil vpis v knjižnico, študenti so si izposojali gradivo, ki so ga potrebovali za pripravo seminarskih nalog. Člani Sekcije za specialne knjižnice pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije pa smo se (tokrat virtualno) srečali na dnevu specialnih knjižnic.

Epidemija je posegla v delovanje naše knjižnice, vendar se nismo pustili ohromiti. Za iznajdljive ljudi je čas krize priložnost, da potegnejo iz roka-

va skrite adute. To smo pokazali izobraževalci (odraslih) in se naučili veliko več kot v »navadnih časih«. Med drugim valom, jeseni in pozimi 2020/21, smo v knjižnico Andragoškega centra Slovenije na novo vpisali 14 članov. V primerjavi z enakim obdobjem 2018/19 (25 novih članov) je to sicer upad, vendar statistika ne zajame vseh tistih prizadevanj, ko po formalnem vpisu ni bilo potrebe, ker je bilo mogoče poslati gradivo ali informacijo po elektronski pošti.

Uporabniki so spoznali, da medknjižnična izposoja zanje ne pride v poštev, saj je gospodarnejše, če si knjigo izposodijo neposredno pri nas. Spoznali so številne prosto dostopne baze podatkov in vire ter se navajali študirati po elektronskem gradivu. Njihovo zadovoljstvo je bilo otipljivo – ob vračilu gradiva »v živo« se je v zahvalo za dostopnost in prijaznost med knjigami našla tudi kakšna sladkarija.

Moja izkušnja v novi dobi

Emma Perme

Sekretarka na Sektorju za razvoj izobraževanja
Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

Na samem začetku dolgujem zahvalo pobudnici in urednici za povabilo k zapisu, ki ga piše poseben čas, v katerem smo se znašli. Upam, da dodajam nekaj malega k dragocenim zapisom, ki so odsev zdajšnjih razmer. Te so nas dobesedno vrgle iz ustaljenih vzorcev v zasebnem, delovnem in družbenem življenju na vsej zemeljski obli. Skorajda nihče ni ostal imun. Spremenjene razmere so tudi sektor izobraževanja postavile pred enega največjih izzivov. Bili smo priča največjemu, svetovnemu »eksperimentu« brez načrta, za izobraževanje odraslih pa pomeni ta čas odločilni izziv, kako naprej. Čas, ko se ves svet sooča z vplivi globalnih gibanj staranja prebivalstva, Slovenci smo po staranju prebivalstva visoko na lestvici, bo močno zaznamoval naše življenjsko okolje. Aktivni del prebivalstva se srečuje z možnostjo prilagajanja t. i. digitalni dobi in kot vse druge skupine prebivalstva tudi s presežkom rabe tehnologije na vseh področjih življenja.

Z osebnega zornega kota lahko na glas priznam, da se mi je zgodilo nekaj, kar je bilo še konec leta 2019 nepredstavljivo. Ukrepi zaradi pandemije covid-19 so tudi delo v državni upravi, ki je eden najbolj togih sistemov, posta-

vili v »nov svet«. Brez posebnih navodil in uvajanja sem, kot številni drugi, svoje delovno mesto v začetku leta 2020 preselila v domačo dnevno sobo. Ure bi lahko razlagala o prednostih in slabostih, na tem mestu pa se bom poskušala omejiti le na nekaj teh, ki so bolj ali manj povezane z izobraževanjem in posebno z izobraževanjem odraslih. Ob tem si ne morem kaj, da ne bi tega časa primerjala še z enim v preteklosti, ki je močno zaznamoval moj pogled, dojemanje in poklicni odnos do rabe informacijsko-komunikacije tehnologije v učne in izobraževalne namene.

Mojo pot mlade andragoginje je že v zgodnjih devetdesetih letih preteklega stoletja zaznamovala raba učne in izobraževane tehnologije nove dobe. Skupaj s kolegico sva postavljali temelje t. i. računalniškega spremljanja in urejanja baze podatkov za vse, ki so si želeli izmenjave znanja na Borzi znanja, nekoliko pozneje smo v širši delovni skupini oblikovali še bazo podatkov za spremljanje samostojnega učenja v slovenskih središčih za samostojno učenje. Konec devetdesetih let sem sodelovala v delovni skupini za razvoj in izpeljavo kombiniranega študija na daljavo za pridobitev formalne izobrazbe. Namenjena je bila predvsem odraslim udeležencem. Oblikovanje organizacijske strukture, pedagoške oziroma andragoške vloge, vsebin, metod dela in celotne didaktične strukture v novi obliki je bilo tudi zaradi tehnologije precejšen izziv. V tej obliki izobraževanja smo bili na slovenskih tleh pionirji. Za izobraževanje v novem učnem okolju smo usposabljali mentorje in predavatelje. Znanje in izkušnje za to razvojno delo sem si pridobila v programih usposabljanja, te so takrat na evropskih tleh pripravljale in organizirale škotske in angleške univerze, ki so imele največ izkušenj na tem področju. Udeležila sem se kar dveh tovrstnih usposabljanj, ki sta potekali več mesecev v t. i. spletni učilnici: eno je potekalo kombinirano, z nekaj srečanji v živo, drugo v celoti na daljavo. Moji »sošolci« so bili prvič Slovenci, drugič Angleži, moji mentorici Angležinja in Avstralka. Zame je bil to čas dragocene poklicne rasti v tem, kako oblikovati virtualni učni in izobraževalni prostor, da bo ta najučinkovitejši, tudi oseben, predvsem pa, da se bodo udeleženci v njem počutili varno in se zato posvečali učenju ter izobraževalni vsebini in se čim manj ukvarjali s tehnologijo. To naj bi se naučili uporabljati na začetku, z ustreznim uvajanjem, potem pa bi postala samodejna.

Ta čas je v meni za vedno zasidral posebno spoštljivost do moči tehnologije, ki nam lahko pomaga do večje dosegljivosti s premoščanjem geografskih

razdalj, omogoča prilaganje časa učenja in izobraževanja, večjo dosegljivost virov, oblikovanje didaktične strukture. Vnaprej skrbno pripravljene vsebine in aktivnosti za njeno osvajanje, spremljanje, preverjanje udeležencem zagotavljajo celo večjo osebno povezavo z mentorjem ali predavateljem v času izvedbe, saj se takrat lahko bolj posvetita različnim motivacijskim pristopom in skrbi za dobro učno klimo. Z dodatnimi pojasnili, dodanimi viri, povezavami ipd. pa lahko vsebino dragoceno nadgradita.

Ker pa pojavi niso črno-beli, in ker ima medalja vedno še drugo plat, bi bilo nerazumno in nepošteno govoriti le v tovrstnih pozitivnih presežkih. Spoštljivost, ki sem jo omenila, zmeraj velja takrat, ko stvari v celoti delujejo, to pa pomeni tudi, da je nujno prilagajati moč in zmogljivost tehnologije človeku, njegovim zmožnostim in razvoju njegovih potencialov. To je še posebno pomembno za učni proces, in nasprotne možnosti si nikakor ne bi smeli privoščiti.

Strokovni članki in vse študije, ki so jih že do takrat objavili raziskovalci z univerz, ki so imeli izkušnje z organizacijo študija na daljavo v svetu z uporabo moderne tehnologije (posebnih portalov in spletnih učilnic), so naplavile nekaj pomembnih splošnih spoznanj:

- da je izobraževanje na daljavo kar najučinkovitejše, je zanj pomembna kombinirana oblika izpeljave (s srečanji v živo);
- izobraževanje na daljavo je mogoče organizirati za posamezne ciljne skupine odraslih, ne za vse odrasle;
- vseh vsebin in spretnosti ni mogoče podajati in jih osvojiti na daljavo.

K naštetim dodajam še komunikacijo, ki jo daljava z uporabo medija (računalnik, internet) spremeni, dobi drugačne zakonitosti, je pa najpomembnejša pri vzpostavljanju toka čistosti sporazumevanja. Vzdrževanje dobrega stika z udeleženci ali kolegi v izobraževanju se na daljavo (z rabo informacijsko-komunikacijske tehnologije in interneta) precej razlikuje od t. i. komunikacije v živo, kjer doživljamo vse oblike sporočanja, ne le besedno, temveč tudi vso nebesedno komunikacijo, ki ji nekateri pripisujejo več kot 90 odstotkov vrednosti.

Od poznih devetdesetih let preteklega stoletja do danes je tehnologija z obsegom in načini prenosov podatkov doživela izjemen napredek, saj je bilo v preteklosti izobraževanje v t. i. virtualni učilnici bolj vezano le na pisno komunikacijo (sinhrono ali asinhrono), z različnimi vrstami pisnih aktiv-

nosti. Uporaba naloženih zvočnih in videoposnetkov ter spletnih povezav na različne vire je bila že takrat mogoča, vendar v primerjavi z zdajšnjimi možnostmi precej okorna. Današnja tehnologija zelo dobro podpira različne oblike večmedijskih in drugih aktivnosti, z vključevanjem rabe različnih virov in dokumentov, tudi orodij, z aktivno udeležbo vseh v istem trenutku. Prav ta sinhronost delovanja več akterjev, virov, orodij, z možnostjo opravljanja različnih aktivnosti, je velika nadgradnja. Z učnega zornega kota pa lahko to pomeni tudi večjo obremenjenost učečega se, dezorientacijo in slabo poglobljanje znanja, saj se vse dogaja hkrati in hitro. Z uporabo različnih večmedijskih možnosti, orodij in virov, ki jih podpira internet, je komunikacija vse hitrejša, pri tem pa lahko trpita usmerjenost in poglobljanje.

Za vzdrževanje dobrega učnega in izobraževalnega ozračja smo pred dobrimi dvajsetimi leti udeležence izobraževanja na daljavo na samem začetku dodobra podkovali za uporabo učnega okolja (spletna učilnica) na internetu, t. i. tehnični del. Ko so ta del osvojili, je bila največja skrb posvečanje vsebini. Zaradi omejitev v komunikaciji, ki sem jih opisala že prej, smo jih navajali na upoštevanje pravil t. i. net etike ali spletnega bontona⁴, saj je bila pisna komunikacija tista, ki je močno zaznamovala celoten izobraževalni proces. Tudi vse mentorje in predavatelje, ki so v tem procesu sodelovali kot vodniki vsebine, učnih aktivnosti, spremljanja napredovanja in spodbujanja udeležencev, smo pred tem usposabljali za delo s tehnologijo, načrtovanjem vsebine in učnih aktivnosti v novem okolju. S praktičnim preizkušanjem rabe pravil spletnega bontona in oblik sporočanja ter različnimi motivacijskimi pristopi, so se naučili prepoznavati različne vrste težav udeležencev. Naučili so se oblikovanja tedenskega načrtovanja obravnave vsebin, oblikovanja skupinskih in individualnih nalog, opremljenih z ustreznimi pisnimi navodili. Ključna pri izobraževanju na daljavo je tudi skrbno strukturirana in zapisana povratna informacija na izdelke in opravljene aktivnosti udeležencev. Zelo smo poudarjali vlogo odnosa med udeležencem in mentorjem oziroma predavateljem, dobro komunikacijo in ustrezno didaktično načrtovanje izobraževalnega procesa ter osvajanja učne vsebine. Tehnologija je bila postavljena tudi v službo spodbujanja medsebojnega sodelovanja udeležencev, tudi kolegialnega učenja (angl. peer learning),

---

4 S temi ključnimi besedami lahko najdete več slovenskih virov in tudi osnovnega, iz katerega smo črpali ta pravila konec devetdesetih let: <http://www.albion.com/netiquette/index.html>.

odpravljanja učnih zaostankov in javljanja »alarmov«, da mentor ali predavatelj ustrezno ukrepata.

Ta oblika izobraževanja zahteva organizacijsko-tehnično, pedagoško oziroma andragoško, strokovno in socialno-psihološko znanje vodnika, mentorja ali predavatelja.

Če se vrnem na izhodišče, je bila najpomembnejša značilnost, da so se udeleženci v procesu nekajkrat srečali v živo; tako smo ohranjali tudi možnost neposrednega socialnega stika. Še nekaj je zelo zaznamovalo takratni čas: to je bila moč izobraževalcev, pedagogov in andragogov, ki smo vztrajno pilili metodiko in didaktiko študijskega procesa ter tehnični podpori narekovali poti in rešitve. Včasih je bil to precejšen boj, a za oblikovanje stabilnega (varnega, prijaznega, podpornega) učnega okolja nujna. Pri svojem delu smo se opirali tudi na spoznanja oblikovalcev izobraževanja na daljavo v svetu, ki so poudarjali, da so učeči se, vsebina in mentor oziroma predavatelj na prvem mestu, pred tehnologijo. Tehnologija je bila tista, ki naj bi sledila potrebam vpletenih v procesu izobraževanja.

Po prebranem si boste mogoče mislili, zakaj pišem o neki romantični predstavi o izobraževanju na daljavo in komunikaciji ter net etiki, ki je nekje daleč v preteklosti. Naj ostane tu nam vsem kot opomnik ne le za učne in izobraževalne procese, ampak tudi za vso drugo komunikacijo, ki jo daje internet.

Pozneje sem se znašla še v številnih zgodbah izobraževanja na daljavo, kot organizatorica, mentorica, andragoginja, predavateljica pa tudi kot udeleženka. Danes celo delam na daljavo. Razvoj tehnologije, tudi izobraževalne, in raba interneta sta v poznejših obdobjih preplavila svet v celoti. Arhaični časi naših začetkov so bili obarvani z visokimi telefonskimi računi, analognimi povezavami, pozneje povezavami ISDN⁵, pošiljanjem večjih dokumentov v formatu ZIP⁶ ali pa fizično na zgoščenkah. Avdio- in videoposnetkov, namenjenih učenju, skorajda ni bilo mogoče pošiljati z osebnih računalnikov. Današnji čas pa se kiti z vse mogočimi vrhunskimi pridobitvami, kot so

---

5 Integrated Services over Digital Network (slovensko: integrirane storitve preko digitalnega omrežja)

6 Datotečni format ZIP je najbolj razširjen sistem za stiskanje datotek v osebnih računalnikih z operacijskim sistemom Microsoft Windows.

velike možnosti prenosa podatkov, mobilnimi podatki, ki so del naročnine telefonskega mobilnega telefona (stacionarnih že skoraj ne poznamo več), oblaki za »odložitev podatkovja«, k temu veličastju sodi navadno tudi predstava, da tehnologija zmore vse, če izvzamemo nekaj malih podrobnosti.

Vendar nas je čas »zapiranja« in omejevanja življenja in dela pripeljal do številnih drugih resnic, ki so v trenutkih navidezne vsemogočnosti tehnoloških dosežkov nevidne in težko predstavljive. Postavil nas je na preskušnjo večjih razsežnosti, kot jo najbrž zmoremo videti vsak s svojega zornega kota, kaj šele kot globalna družba v celoti.

Če sem si pred dobrimi dvajsetimi leti težko predstavljala tudi delo na daljavo, še posebno v državni upravi, je danes, po dobrem letu in pol, nepredstavljivo, da ne bi več mogli delati tako. Še več, tudi po obdobjih zapiranja opravi velik del svojega dela na daljavo. Pa vendar ostaja kopica nerazrešenih vprašanj, kako to opravljati v celoti, dobro in učinkovito. Ta navadno niso povezana z vsebino in mojo voljo, temveč z delovanjem tehnologije, sporazumevanjem in zagotavljanjem ustrezne komunikacije s socialno interakcijo. Frustracijam z uporabo tehnologije skorajda ni videti konca na vseh področjih življenja, že najmanjši, banalni razlogi, ki jih laiki ne prepoznamo ali ne zmoremo rešiti, nas delajo nemočne. Kot izobraževalci in družbeni delavci smo priča sestankom, dogodkom, konferencam, izobraževanjem in drugim oblikam delovanja na daljavo, kjer lahko tedaj, ko odpove tehnologija, le vdano čakamo na t. i. »mojstre informacijsko-komunikacijske tehnologije«. Oblika nemoči, ko »tehnika odpove«, je brez primere.

Nedavno sem sodelovala v organizaciji in vsebinski pripravi velikega evropskega dogodka prav na temo izobraževanja odraslih, ko je nastal »mrk« osrednjega studia, kjer je moderator vodil program dogodka. Nekje v medmrežju nas je »obviselo« stotine udeležencev, z organizatorji in vsebinskimi ustvarjalci, ne da bi vedeli, kdaj lahko pričakujemo nadaljevanje programa. Bilo je kratko malo ubijajoče. Vsebino, ki smo jo pripravljali mesece, je skoraj v celoti zasenčila (ne)moč tehnologije. Vidni strokovnjaki področja, usmerjevalci politike izobraževanja odraslih v Evropski uniji in širše smo ostali brez krmila. K tej izkušnji spadajo tudi številne druge iz tega časa, ko na primer vstopam v nove platforme povezovanja in sodelovanja, ko odpove zvok, video prenos in ga ne zmorem vedno vzpostaviti sama, brez ustrezne

tehnične podpore. Občutek »izklopljenosti« in nemoč upravljanja sta najbrž precej podobna pri nas vseh, bolj zagonetna in frustrirajoča pa pri tistih odraslih, ki so zaradi dogajanja v svetu od marca 2020 doživeli »izklop« bodisi pri delu bodisi pri izobraževanju ali v vsakdanjem življenju. Tudi zato, ker se ne znajdejo dovolj v tej novi realnosti.

K prejšnjim sporočilom o izobraževanju na daljavo, pomenu načinov komuniciranja, postavljanju človeka pred tehnologijo dodajam še visoko vrednost socialne interakcije, ki je imanentna človeku.

Ljudje smo socialna bitja in naša socialna interakcija ali druženje je kot kruh. Če ga ni, zamre del naše osebnosti in vsi najbrž ta del svoje biti v tem novem obdobju rešujemo vsak po svojih močeh.

Zgodilo se mi je lani, ko smo v Sloveniji izpeljali tudi prvi letni posvet izobraževanja odraslih na daljavo. Bil je dobra preskušnja za snovalce, organizatorje in predavatelje, najbrž tudi za udeležence. Čeprav sem vajena javnega nastopanja pred udeleženci iz različnih okolij in imam tudi izkušnje z nastopanjem v različnih medijih, ki sem si jih pridobila v tridesetih letih, mi vse to ni pomagalo. Snemanje tridesetminutnega prispevka je bilo zame stres, ki ga težko primerjam s čimer koli. Čeprav so me snemali v domači dnevni sobi in z vso profesionalno ter človeško podporo kolega, s katerim se pozna že desetletja, je bil občutek najbolj podoben temu, da stojim na ledu in lovim ravnotežje. Nikogar ni bilo, na kogar bi se lahko oprla, s pogledom ... Vame je zijala kamera in sijala močna svetloba, pred menoj je bil računalnik s predstavitvijo. Odgovornost do občinstva, da mora biti moj govor tekoč, z lepimi povedmi in vsebinsko bogat ter sporočilen, mi je nakopala bolečo frustracijo. Pozneje sem razmišljala zakaj. Edina razlaga, ki sem jo našla, je bila moč druženja, ki jo dajejo dogodki v živo.

Na splošno pa frustracijam v današnji dobi, povezanimi z rabo informacijsko-komunikacijske tehnologije – čeprav sem precej izkušena pri delu z vsemi mogočimi digitalnimi orodji in rabo te tehnologije – kar ni videti konca. Zadnja, ki me je preskušala, je bila registracija potrdila SI-PASS⁷, vendar o tem tu ne bi zgubljala besed.

---

7 SI-PASS je enotna točka za preverjanje identitete različnih uporabnikov (državljanov, poslovnih subjektov, javnih uslužbencev) ter elektronsko podpisovanje vlog in ostalih dokumentov.

K vsem tem osebnim pogledom bi dodala še, da se mi pogosto dozdeva, da načrtovalci različnih orodij, platform in drugih načinov komuniciranja na daljavo, tudi ko želijo vključevati ljudi v aktivnosti skrbi za zdravje in druge družbene procese – to je v teh časih posebno pomembno – precej slabo poslušajo povprečnega državljana, njegove potrebe in zmožnosti. Tu so posebno ranljivi starejši in vsi, ki pri svojem delu nimajo neposredno opraviti z vso mogočo tehnologijo in digitalnimi orodji.

V povezavi z učenjem in izobraževanjem pa se je izkazala močna potreba po tesnem sodelovanju stroke, rabi pedagoških in andragoških pristopov z upoštevanjem didaktičnih zakonitosti ter poznavanju delovanja naših možganov. Tesno sodelovanje in načrtovanje skupaj s tehnično in večmedijsko stroko, ne le izobraževalnih okolij, ampak tudi prilagajanja delovnih mest, različnih javnih sistemov, je ključ do uspešnega delovanja posameznikov in družbe. Tako rekoč nuja, ki je ne bi smeli spregledati. Hitrost v prilagajanju na novo življenje na planetu, raba vseh mogočih digitalnih naprav in orodij zagotovo vplivajo na medosebne odnose in strpnost, to pa še posebno ni v prid učenju in izobraževanju.

Znašli smo se na pragu, kjer je potreben poglobljen razmislek in v skladu z njim ravnanje, da ne bo dileme, koga postaviti v center: človeka ali tehnologijo. Slednja lahko pomembno dopolnjuje in bogati naše življenje, lahko pa nam ga v celoti zagreni. Razvil jo je človek, da bi mu služila. Je dragocen prispevek k razvoju, vendar v službi boljšega in lažjega življenja ljudi. Računalnik je orodje za prenos sporočil, kako jih zapišemo, pa naša odgovornost ter slika osebnosti in vrednot.

Ne glede na razmere, s katerimi se srečujemo, je pomen prizadevanj za to, da bi bila učenje in izobraževanje dostopna odraslim vseh starosti in statusov, naše temeljno poslanstvo. Naš vsakdanjik je obdan z izzivi, ki nas vse postavljajo na preskušnje drugačnih razsežnosti, kot smo jih poznali. Hkrati pa je to priložnost za inovativne pristope, ki so bili še včeraj nepredstavljivi, tudi v povezavi z ohranjanjem planeta in spoštovanjem življenja vseh živih bitij na njem. Bodi tako.

Prebujenje v drugačno jutro

Irena Potočar Papež

Predavateljica v programih komunikacije in motivacije

Peresa, s. p.

Še danes se spominjam tistih dni. Kot velika optimistka, ki nekoliko pozna medijski svet in uredniško politiko, »groženj« v poročilih sprva nisem jemala resno. Pa se je zgodilo. Kot bi nekdo pritisnil na vsemogočno stikalo v sobi, imenovano Svet, se je vse ustavilo, zamajalo, zatemnilo ... Kot espejevka sem si pred tem vedno govorila, da sta za neovirano delo najpomembnejša »atributa« življenje in zdravje. A se je nenadoma izkazalo, da to ni dovolj; da je nekje še nekaj, kar ima večjo moč in je zunaj mojega nadzora. No, po prvem šoku, ki je sicer trajal skoraj dva meseca, sem se pogovorila sama s sabo: kaj imam, kaj znam, kaj sem dolgo odrivala na stran z izgovorom, da za to (še) nimam časa, pa sem si želela narediti, ustvariti, imeti ... Kot motivacijska predavateljica sem vedela, da je to preizkušnja, v kateri še bolj lahko (za)živim tisto, o čemer govorim. Vtkem v svoj vsakdanjik življenjske sestavine za ravnovesje.

Vsi smo se znašli pred nepričakovanimi ovirami. Vsi smo se nekega pomladnega jutra 2020 prebudili v spremembo. Ne bi mogla reči, da »tisti pomladni dan je bil lep, svetel in zvoneč, kakor iz čistega srebra ulit,« kot ga je po

vrnitvi iz vojne videl in to zapisal leta 1950 Ciril Kosmač. Ne, v času in nekem dnevu enainsedemdeset let pozneje smo zaznali vojno ali vsaj boj – boj z neznanim virusom. Zato je bil dan temačen, negotov, zamorjen, prepojen s strahom, dvomi in slutnjo nečesa nepredstavljivega.

A ker vem, da moja energija sledi moji misli, ta pa vpliva na kolektivno zavest, sem vsak dan izvajala tovrstne treninge. Skrbela sem za svojo telesno kondicijo s fizičnimi vajami in za umsko kondicijo s pisanjem. Tako so naslednji pomladni dnevi postajali vse bolj sveži, zveneči, zadovoljni, »kakor iz čistega srebra uliti«. Vanje sem vtakala blagozvočne misli, jih prelivala na papir in izdala dve knjigi – prvo konec leta 2020 o osebnem menedžmentu (o tem, kako voditi sebe) z naslovom Ujemi ritem življenja in letošnjo pomlad še stoječo knjižico motivacijskih misli z naslovom Moj ritem, ki jo je s krokiji soustvarila moja hčerka Satin. To je bil moj prispevek v obliki besednih vitaminov za celjenje ran in bolečine v tem posebnem času.

Zanimivo, ko sprostimo svoje misli, in te niso več v krču, ter jih usmerimo v lepo, dobro, ustvarjalno, se tudi vse okoli nas začne pravilno sestavljati. Tako smo se v mesecih mojega pisanja kot družba oziroma skupnost naučili in odločili za drugačno delo ter komunikacijsko pot – z uporabo orodij informacijsko-komunikacijske tehnologije. S tem nastajajo nove poslovne in osebne zgodbe, oplemenitene s trudom, vztrajnostjo, novim znanjem in spoznanji.

Tovrstno delo ima seveda prednosti in pomanjkljivosti, a tudi danes velja, da »kar je trejba, nej tešku«, kot je rekel že sredi šestnajstega stoletja Primož Trubar. Tudi ob takem delu se mojstrimo in rastemo. Pa še nekaj ... Če sem sprva mislila, da tak komunikacijski kanal ne omogoča pristnih stikov in odnosov, sem pozneje to svoje prepričanje omilila. Zagotovo ni količinsko in čustveno enakovreden tistemu neposrednemu delu v predavalnici. Ljudje smo namreč družbena bitja in potrebujemo glas in bližino, ne tišine. A zanimiva poslovna prigoda na enem od mojih predavanj na daljavo v tem »koronskem času« je zame dokaz, da lahko s spretnostjo in čustveno inteligentnostjo, humorjem, dostopnostjo tudi ta pristni medsebojni komunikacijski stik deloma dosežemo oziroma ustvarimo.

Ko smo namreč imeli spletno predavanje v enem od večjih podjetij v Sloveniji, sem med krajšim odmorom ostala kar »priklopljena«. Tudi nekateri udeleženci so se znova priključili s kamero že nekaj minut pred začetkom nadaljevanja. Kar naenkrat sem zagledala na zaslonu gospo, ki je imela v naročju psička. Vključila sem zvok in jo ogovorila. Izmenjali sva si nekaj sproščujočih besed, in ko so se vključevali s sliko tudi drugi ter to videli in slišali, sem nenadoma na zaslonu zagledala več njih v družbi domačih ljubljencev. Kot bi vsi želeli pokazati, da jih imajo. Nekaj minut smo potem namenili klepetu o tem. Bilo je lepo, spontano, (pri)srčno. In delo v nadaljevanju je še bolj steklo, udeleženci so bili zelo odzivni, še bolj so sodelovali in tudi njihove povratne informacije po tem izobraževalnem druženju so bile zelo lepe.

Kaj je bil zame nauk te zgodbe? Spet se mi je potrdilo, da moraš biti kot predavatelj ves čas »na preži«, se prilagajati, biti iznajdljiv, imeti poleg razuma »vključeno« tudi srce. Tudi v poslovnem okolju in pri resnem delu brez slednjega namreč odnosi niso (po)polni. Ko in če opazuješ ter se ustrezno odzivaš, energija steče.

Naj nam zato ne bo nerodno vnesti v svoje (predavateljsko) delo vsaj ščepec humorja in sproščajočih besed ter gest. Tudi v resnem poslovnem svetu in okolju »moje oči niso mrtev aparat, so pokoren organ moje duše«, kot je dejal že Ivan Cankar. Ko torej zbrano opazujem in ogledujem, tudi vidim.

In prav to se je meni zgodilo v tem posebnem in zahtevnem času. Ne dovolim, da moj um zastrupljajo negativne informacije. Še bolj sem v tem obdobju izostrila svoj um in srce za dobro, lepo, spodbudno, navdušujoče in navdihujoče. Ljudi, dogodke in stvari. Z vsem tem grem pogumno, radovedno, odločno in optimistično naprej. Naprej v nov dan in nove zasebne ter poslovne dogodivščine. Vem, prepričana sem, da se bom še iskreno veselila, iskrivo govorila, se smejala, prejela in dajala ter prikupno zardevala ob spogledovanju z življenjem in vsem lepim, kar (nam) to prinaša.

Ostanite zdravi. Ostanimo ljudje!

Nataša Potočnik

Direktorica

Andragoški center Slovenije

S temi besedami je svoja sporočila med epidemijo vedno končala moja draga nekdanja sodelavka Amela.

V njem je strnjeno bistvo tega hektičnega obdobja. Vsak se je po svoje soočal z nenadno spremembo narave in načina svojega dela. Morda se nismo zavedali, toda ob vseh preobratih, obilici povsem novih delovnih nalog, strahu pred neznanim je bilo težko ohranjati svoj način delovanja, ravnanja z drugimi ljudmi, sposobnost empatije. Epidemija je tudi mene gnala v spoznavanje sebe – kako se odzivam na nove naloge in stalno spreminjajoče se okoliščine.

Prvi izziv je bil navezovanje stikov z ravnatelji vzgojno-izobraževalnih zavodov v virtualnem okolju. Vedno vajena pristnih očesnih stikov, stiskov rok in druge vrste nebesedne komunikacije – z njo sem z leti predavateljskih izkušenj hitro prepoznala splošno ozračje in se mu znala prilagoditi – sem bila po prvih srečanjih naravnost izčrpana. Imela sem občutek, da stika sploh nisem navezala. Ni šlo za to, da bi bili ravnatelji tiho ali se ne bi odzivali, jaz nisem znala razbrati njihovega odziva na svoje besede.

Še hujše je bilo, ko sem izvajala izobraževanje s področja bralne pismenosti in sem govorila črnim zaslonom. Čeprav so bili udeleženci zadovoljni z mojim predavanjem in sem bila ponosna na številne pohvale, sem bila ob koncu neizmerno utrujena – od tega, da sem črne okvirčke pred seboj poskusila navdušiti, jih motivirati, pokazati, zakaj je nujno nekatere strategije prenesti v prakso.

In to je to – moje predavateljsko delo je neločljivo povezano z odzivi (aktivnih) poslušalcev. Kako se torej znajti v okolju, kjer so odzivi drugačni – ne zgolj zaradi virtualnega okolja, temveč tudi zaradi prej omenjenih sprememb vedenja. Večina se nas je morala namreč čez noč naučiti uporabljati videokonferenčna okolja, platforme, različna nova orodja in aplikacije. Zaradi začetne negotovosti smo bili napeti in manj strpni kot v svojem dotodanjem območju udobja. Zato ni čudno, da so ljudje večkrat negodovali nad tem, da »nič ne deluje«.

Razvrščanje ljudi v delavnice je bil eden takšnih izzivov. V izbranem virtualnem okolju nam nikakor ni uspelo, da bi se vsi udeležili delavnic. Nekateri se niso odjavili iz skupne sobe, nekatere je vrglo v napačno sobo, spet drugih se ni slišalo oziroma se je slišal zvok iz druge virtualne sobe. Tako smo dragoceni čas porabljali za reševanje raznovrstnih tehničnih problemov in tvegali nejevoljo slušateljev.

Kot rečeno – virtualno okolje in odsotnost fizičnega stika sta nas vse spremenila – načini odzivanja in komuniciranja na daljavo nasploh so postali drugačni. Z vsakim tednom epidemije so se spreminjali. Opazila sem malodušje, jezo, brezvoljnost, kritizerstvo, melanholijo ... paleto vseh mogočih čustev in vedenja. Tudi sama sem doživela neprijetno izkušnjo, zaradi česar me je bilo najprej sram, nato pa sem doumela, da ne gre iskati krivde na eni ali drugi strani, temveč je bil dogodek posledica vseh že omenjenih sprememb.

Za eno izmed strokovnih teles v šolstvu sem bila poročevalka o določenem poskusu v vzgoji in izobraževanju. Seja je potekala na daljavo, in ker sem želela izkazati spoštovanje do strokovnjakov, sem se tudi uredila, oblekla eno izmed lepših oblek (spodaj pa trenirka, se ve), se naličila (malce ženske nečimrnosti, ni kaj) in čakala, da pridem na vrsto.

Za omenjeni poskus sem pisala poročila skupaj s kolegico, ki je imela na skrbi svoj del stroke (tuji jezik). Navadno sva se na vseh srečanjih s to tematiko dopolnjevali, za omenjeni dogodek pa se nisva posebej usklajevali. Ko sem dobila besedo, sem začela svojo predstavitev in kmalu sem lahko – z že nekoliko razvito sposobnostjo prepoznavanja odzivov slušateljev v virtualnem okolju – ugotovila, da sem očitno predolga (hura zame, ker sem razvila sposobnost branja odzivov tudi v virtualnem okolju, in palec navzdol, ker sem nekritično videla svojo temo kot nadpomembno). Torej sem pohitela s svojim delom in ob koncu napovedala, da bo svoj del (o tujem jeziku) predstavila kolegica.

S tem sem jo nehote spravila v zadrego, saj se nisva jasno dogovorili, naj ima pripravljene svoje drsnice ali oporne točke. V svoji simpatični maniri je dobrodušno povedala, da ni pričakovala, da bo morala predstaviti svoj del. To pa je izbilo sodu dno – vsa nestrpnost vodje strokovnega telesa, ki se je nabirala zaradi daljšega (dvajsetminutnega) poslušanja, je v valu, ki bi se ga razveselil vsak pošteni surfer (z desko brez jadra), tresnila ob obalo in bili sva precej okarani, da ne rečem osramočeni.

Še danes mi je neprijetno, ko se spomnim, kako mi je bilo nerodno. Pred vsemi, pred svojim šefom, sodelavci in predvsem pred kolegico, ki je bila ošteta skupaj z mano. Takoj sem jo poklicala in se ji opravičila (čeprav si ona tega ni tako gnala k srcu, očitno sem jaz precej bolj odvisna od sprejetosti in potrditve), vendar se ves popoldan nisem mogla izviti iz primeža slabega občutka.

K sreči sem človek, ki ubesedim vse svoje občutke – večkrat, številnim ljudem (kdor me ima voljo poslušati) – in počasi mi je bilo lažje. Ko sem opravila z občutkom sramu, sem bila sposobna razumeti, da je bil odziv omenjenega vodje posledica neštetihih sestankov, sej, delovnih srečanj, ki so bile prekinjane zaradi slabe internetne povezave, ovirane zaradi različnih tehničnih težav, da ni bilo nekajmesečnega stika s sodelavci, predenj je bilo postavljenih precej težkih nalog ... V teh razmerah je bilo zares težko ostati miren, spoštljiv in obvladan. To smo občutili vsi. Da to ni nemogoče, me je vsakokrat z zadnjima vrsticama sporočila opomnila Amela – ostanimo ljudje!

Naša zgodba – zgodba Univerze za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani

Alijana Šantej

Vodja Univerze za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani
Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje, združenje za
izobraževanje in družbeno vključenost

Februar je na Univerzi za tretje življenjsko obdobje navadno mesec, ko polni zanosa in zamisli načrtujemo dogodke za pomladanske mesece, vse tja do konca maja, ko se zaključi naše študijsko leto. Nekateri dogodki so namenjeni študentom Univerze za tretje življenjsko obdobje, spet druge načrtno razvijamo za širšo javnost: Enajsta šola v knjigarni, Podobe časa, filmski program Srečamo se v kinu, Gledališče ob petih v sodelovanju s Slovenskim mladinskim gledališčem, partnersko sodelovanje z Botaničnim vrtom Ljubljana v prostovoljskem programu Vrtni prostovoljci, sodelovanje v humanitarnem projektu z Unicefom, sodelovanje Univerze za tretje življenjsko obdobje na dogodkih noč knjige, dan za spremenbe, tednih vseživljenjskega učenja, dnevih evropske kulturne dediščine ...

Ne zgolj redno izobraževalno delo v 280 študijskih skupinah, epidemija je marca 2020 grobo prekinila tudi številne programe naše univerze za javnost, sodelovanje in povezovanje z organizacijami v okolju, javne predstavitve

nasledkov učenja in delovanja študijskih skupin Univerze za tretje življenjsko obdobje ... Prekinitev je bila nenadna, nanjo, kot vsi drugi, tudi pri nas nismo bili pripravljeni.

Prva polovica marca 2020 je bilo obdobje stalne negotovosti, iz dneva v dan bolj praznih predavalnic, nenehnega preverjanja na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje, ali nam je še dovoljeno delovati, odgovarjanja na številna vprašanja naših mentorjev in študentov, na katera tudi sami nismo poznali odgovorov. V tem času smo se posvečali predvsem načrtnemu seznanjanju študentov in mentorjev s tem, katere higienske ukrepe je treba upoštevati. Takrat je veliko študijskih skupin svoje dejavnosti preneslo na teren (študijski sprehodi po Ljubljani, slikanje v naravi ipd.), zato da bi se čim bolj izognili tesnim stikom v predavalnici.

Uradna razglasitev epidemije je to negotovost končala vsaj toliko, da je postalo jasno, da se vse zapira in ustavijo vse dejavnosti. Takoj smo organizirali podporno tehnično skupino štirih oseb (zaposlenih in mentorjev za računalništvo) v pomoč pri izvajanju izobraževanja na daljavo. Vendar je vsak dan sproti pokazal, da na izobraževanje po spletu nismo dovolj pripravljeni in usposobljeni zanj. Zoom smo takrat bolj ali manj šele spoznavali, veliko komunikacije med mentorji in člani študijskih skupin je potekalo po elektronski pošti. Kar nekaj skupin se je šele aprila odločilo za izobraževanje po spletu.

V tem času smo se ubadali predvsem z nizko motivacijo za prehod na spletno izobraževanje, mankom digitalne usposobljenosti mentorjev in članov študijskih skupin, zastarelo računalniško opremo uporabnikov, nedostopnostjo do interneta itn. Tehnična podpora je v skladu z ukrepi potekala na daljavo, to pa je otežilo tehnično svetovanje predvsem tistim, ki niso imeli dobrega poprejšnjega znanja za delo z računalnikom oziroma za uporabo orodij za izobraževanje na daljavo (Zoom, Cisco Webex, Google Classroom, Skype itn.). Udeležba v izobraževanju na daljavo je bila v prvem valu epidemije komaj 29-odstotna.

Predvsem pa smo imeli v tem obdobju veliko razbremenilnih telefonskih pogovorov z našimi študenti. Zanimalo jih je, kaj menimo o nastalem položaju, kako dolgo bo trajala epidemija, kaj bo prinesla, kaj je dovoljeno in kaj ne, radi so spregovorili o sebi, kako doživljajo in preživljajo to obdobje, šte-

vilni so navajali občutke tesnobe, negotovosti, tudi osamljenosti, predvsem pa seveda poudarjali prekinitev strukture dotedanjega načina življenja. Posamezni tovrstni pogovori so lahko trajali tudi do ene ure.

Strokovni sodelavci smo veliko pozornosti namenili tudi vzdrževanju stalnega stika z našimi študenti po elektronski pošti: z raznimi obvestili o zanimivostih, podajanjem izobraževalnih vsebin, povezavami na spletne dogodke (denimo virtualne galerije ipd.). Mentorjem in animatorjem študijskih skupin, ki nimajo interneta, pa smo občasno poslali dopis tudi po navadni pošti.

In je prišel mesec maj 2020, sproščanje ukrepov, preklic epidemije ... z njim pa iluzija, da bo kmalu vse skupaj minilo, da bo kmalu vse skupaj tako, kot je bilo nekdanj. Da bo novo študijsko leto steklo v običajnih razmerah, v živo, v skupinskih oblikah izobraževanja, delovanja in druženja. Po razglasitvi konca epidemije konec maja se je nekaj študijskih skupin vrnilo v predavalnice, vendar le manjši del. Nekatere študijske skupine so izobraževalno delo znova prenesle na teren, spet druge so izobraževalna srečanja podaljšale v junij in julij.

Vendar pa smo poletje 2020 na podlagi vseh spomladanskih izkušenj namenili načrtnemu usposabljanju mentorjev in študentov Univerze za tretje življenjsko obdobje za uporabo Zooma, in to se nam je pozneje oktobra še kako obrestovalo. V petih tednih smo izpeljali 35 brezplačnih računalniških delavnic, od tega 4 za mentorje in 31 za študente naše univerze. Usposabljanja se je udeležilo 23 mentorjev in 344 študentov Univerze za tretje življenjsko obdobje, izpeljanih je bilo 105 pedagoških ur usposabljanja na začetni in nadaljevalni stopnji za uporabo orodij Zoom in Team Viewer. Pripravili smo pisna navodila za uporabo Zooma, posebej navodila za mentorje in posebej za študente Univerze za tretje življenjsko obdobje. Navodila smo poslali tudi na vse elektronske naslove mentorjev in študentov v naši evidenčni bazi ter članicam Mreže Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje po Sloveniji.

In je prišel september ter z njim življenje »z metrom v roki«. Merili smo razdalje med mizami in stoli v predavalnicah, prilagajali rasporeditev opreme novim ukrepom, kupovali dodatno opremo, najemali nove, večje prostore,

med njimi tudi kinodvorano za največje skupine, velike skupine delili na podskupine, selili skupine po vsej Ljubljani ... vse to, da bi zagotovili varnostno razdaljo med udeleženci. Naši stalno najeti prostori na Poljanski cesti so bili glede na majhnost popolnoma neprimerni za zagotavljanje fizične razdalje. Kupovali smo neizmerne količine razkužil za roke in razkuževanje površin (miz, stolov, vratnih kljuk itn.) za delovanje 280 študijskih skupin, kar je povzročilo precejšnje dodatne stroške. In dva tedna preživeli v predavalnicah ter v drugi polovici oktobra znova prešli na izobraževanje po spletu, vendar takrat že boljše pripravljene in oborožene z novim znanjem.

Na splet se je v drugi polovici oktobra preselilo 130 študijskih skupin (od skupno 280) oziroma 46,4 odstotka vseh skupin. Vendar so bile te skupine številčno precej manjše, v povprečju za 20 do 30 odstotkov, v nekaterih študijskih skupinah pa se je udeležba ob prehodu na spletno izobraževanje zmanjšala tudi do 70-odstotno. Ne glede na poprejšnje usposabljanje sta bila tudi v tem obdobju potrebna redno dnevno svetovanje in tehnična podpora mentorjem in študentom Univerze za tretje življenjsko obdobje za izvajanje oziroma udeležbo v izobraževanju na daljavo.

Konec oktobra 2020 smo oblikovali dodatna programa spletnih izobraževanj, ki smo ju poimenovali Spletna univerza in Jezikovna spletna univerza. Programa smo namenili širši upokojeni javnosti, predvsem smo naslavljali univerze za tretje življenjsko obdobje po Sloveniji. Stotridesetim rednim spletnim študijskim skupinam se je novembra 2020 pridružilo še 13 skupin v sklopu Spletne univerze in Jezikovne spletne univerze. Tako je od novembra 2020 delovalo na daljavo 143 študijskih skupin oziroma 1194 udeležencev, to je 37,5 odstotka vseh udeležencev Univerze za tretje življenjsko obdobje.

Aprila 2021 smo med študenti Univerze izpeljali anketo o njihovem zadovoljstvu z izobraževanjem na daljavo, v čem vidijo prednosti tega izobraževanja oziroma ovire za udeležbo v njem. Izidi ankete so pokazali, da je večina udeležencev s tovrstnim izobraževanjem zadovoljna, saj tako ohranjajo povezanost s svetom in udeležnost v dogajanju (21,3 odstotka), kontinuirana spletna izobraževanja jim pomagajo strukturirati čas (18,5 odstotka), ohranjati telesno in duševno zdravje ter neodvisnost od drugih (13 odstotkov). Hkrati ob tem razvijajo računalniško znanje (6 odstotkov).

Kar 38,3 odstotka anketiranih je odgovorilo, da se želijo izobraževati na daljavo tudi v prihodnje. Delno je ta izid mogoče pripisati temu, da so epidemiološke razmere še vedno negotove. Izobraževanje na daljavo jim torej pomeni določeno stopnjo socialne vključenosti, po drugi strani pa varnost za zdravje. Kot pglavitne ovire za udeležbo v izobraževanju na daljavo pa anketirani navajajo, da bi se rajši izobraževali v živo kot po spletu (25,4 odstotka), čakajo na umiritev epidemioloških razmer (16,5 odstotka), izobraževanje na daljavo se jim ne zdi zanimivo (7,6 odstotka), ostali pa menijo, da bi potrebovali več znanja za delo z računalnikom ali da tehnologija ni zanje, da se dela z računalnikom bojijo ali pa so imeli na začetku spletnega izobraževanja preveč tehničnih težav (6,6 odstotka).

Poleti 2021 smo vpeljali Poletno spletno univerzo, ki je med počitnicami povezala 418 udeležencev v osmih spletnih študijskih skupinah. Veseli smo tako lepega odziva, ki je pokazal predvsem na močno potrebo po nadaljnji socialni pripadnosti neki skupnosti, četudi (zgolj) spletni, pa tudi na željo po nadaljnji povezanosti z izbranim študijskim področjem.

Ob koncu bi strnila nekaj naših splošnih spoznanj

Stopnja digitalne pismenosti je zelo povečala razlike med starejšimi in njihove možnosti za socialno vključenost. Starejši, ki so poznali nove tehnologije, so se med epidemijo večinoma dokaj uspešno udeleževali raznih dejavnosti po spletu (ne zgolj izobraževalnih), računalniško neusposobljeni ali manj usposobljeni starejši pa so ostali zunaj digitalne socialne vključenosti.

Število udeležencev izobraževanja na Univerzi za tretje življenjsko obdobje Ljubljana se je zaradi epidemije in s tem prehoda na spletno izobraževanje zmanjšalo za 62,5 odstotka, to kaže predvsem na veliko potrebo starejših po socialnih stikih v živo. Veliko jih je izjavilo, da se niso vpisali na to univerzo, da bi se izobraževali po digitalni poti. Zanje so se odločili zaradi želje po skupinskem učenju v živo, stikih z vrstniki, skupnem doživljanju in druženju. Ker to med pandemijo ni mogoče, bodo rajši počakali do takrat, ko bodo znova dane možnosti za izobraževanje v živo. Po drugi strani pa kaže ta upad članstva tudi na veliko potrebo po digitalni usposobljenosti starejših, ki jim uporaba novih tehnologij še vedno ni blizu, imajo pred njimi strah, odpor ali nimajo ustrezne tehnične opreme.

Naše izkušnje so pokazale, da so tisti, ki so imeli že prej dobro razvito družbeno mrežo, tudi med pandemijo ohranili večino teh stikov po digitalni poti ali celo razvili nove. Oni pa, ki so imeli že prej okrnjene družbene stike, so v telefonskem pogovoru z nami izražali večjo tesnobo, napetost, strah pred prihodnostjo, željo »da bi le bilo čim prej tako kot prej«.

Brez učenja in odzivanja na spremembe postanejo starejši odvisni od mlajših generacij. Čas pandemije je v marsičem še povečal to odvisnost. Vse dejavnosti so se med pandemijo kar najbolj prenesle na splet in starejši, ki ne obvladajo uporabe digitalnih orodij, so postali zelo odvisni od mlajših generacij (otrok, vnukov, sorodnikov, prijateljev, sosedov, prostovoljcev itn.).

Zaključujem z mislijo, da je to obdobje zagotovo naporno, ker je polno negotovosti in nepredvidljivosti, za nevladne organizacije brez systemskega financiranja pa pomeni predvsem prizadevanje in boj za obstoj, preživetje. Po drugi strani pa je tudi obdobje novih izzivov, iskanja in uresničevanja novih rešitev ter s tem doživljanja uspešnosti ob premagovanju izzivov.

Zgodba očeta skozi pogled informacijsko-komunikacijske tehnologije

Robert Šmalc

Programer, zunanji strokovni sodelavec za podporo pri
informacijsko-komunikacijski tehnologiji

Andragoški center Slovenije

Vse se je zgodilo tako iznenada in začeli smo delati od doma. Sprva se je zdelo, da vse poteka normalno, vendar se je okno iluzije kmalu razblinilo in po nekaj dneh sem po različnih komunikacijskih kanalih začel prejemati sporočila sodelavk, da imajo težave pri uporabi aplikacij ali pa so odkrile kakšno napako. Izkazalo se je, da je bil prvi mesec dela od doma res mesec intenzivnega testiranja aplikacij in spletnih strani. Ob intenzivni uporabi vseh spletnih orodij pa uporabniki hitreje odkrijejo kakšne pomanjkljivosti ali pa tudi potrebo po čem novem. Sam si prizadevam za odpravljanje težave ali dodajanje neke nove funkcionalnosti, ki bo uporabniku prinesla čim lažjo uporabo. Tako bo bolj zadovoljen in bo z večjim zadovoljstvom opravljal svoje delo ter pri tem ne bo porabljal nepotrebne časa za nastavljanje oziroma odpravljanje težav, ki mu jih to orodje povzroča. Z vsako odpravljenno napako sem videl, da je sodelavkam padel z ramen del bremena, svojo

energijo so lahko bolj usmerile v primarno delo in ga tako bolj kakovostno in strokovno opravile.

Drugi večji izziv se je pojavil pri uporabi aplikacij za izobraževalne namene. Udeležencem izobraževanja ni bil več omogočen obisk izobraževanja v fizični obliki, temveč jim je bilo treba prilagoditi programe na daljavo, obenem pa je bilo treba tudi spletne aplikacije pripraviti oziroma dograditi na nov način, ki bo omogočal izobraževanje na daljavo. Ker smo vsi delali od doma, smo tudi sestanke izpeljevali po Microsoft Teamsu oziroma elektronski pošti. S tem načinom komunikacije pa so se pokazali novi izzivi, na sestankih mi je bilo težje razumeti predstavljene želje in potrebe pri razvoju novih funkcionalnosti in tudi za usklajevanje se je bilo treba veliko bolj truditi kot na sestanku, ki je pred delom od doma potekal še v fizični obliki. Tu smo si ljudje res različni: nekdo več pove z besedami, kdo drug pa več z govornico telesa. Po navadi pri razvoju stvari pride tudi do nestrinjanja, drugačnega pogleda, in tudi to je del razvoja; če se to nezadovoljstvo izrazi in pravilno naslovi, se lahko stvari zelo hitro rešijo in celotna ekipa si lahko prizadeva za isti cilj. V ekipi smo se vsi zavedali, kakšen je naš cilj in kaj želimo doseči, sam sem pri komunikaciji kakšno stvar razumel drugače, kot so jo izrekle in predstavile sodelavke. Ob tem je bilo treba izmenjati več elektronskih sporočil oziroma izpeljati več videoklicev in stvari smo razrešili. V veliko veselje mi je bilo videti zadovoljstvo ob koncu dobro opravljenega dela, ko smo zadeve pripeljali z začetne točke do končne naše poti pri razvoju in z upoštevanjem vseh popravkov. Vmes smo se nekajkrat zavrteli v krogu, vendar smo nadaljevali po poti, ki smo si jo načrtali na začetku.

Kot tretji izziv pa naj poudarim še, da sem moral svoje delo organizirati tudi v domačem okolju, kjer sem bil vpet med tri predšolske otroke, ki so se z zaprtjem vrtcev znašli doma. Zahtevali so svoj delež pozornosti in očetovstva, kot ga pač zahteva vsak zdrav otrok. Svojo navzočnost sem delil med tisto doma in tisto v službi, manjkala pa je pot in z njo povezan čas, ko sem se po končani službi vračal domov in lahko takrat marsikaj premislil. Ta čas je bilo treba zdaj najti v jutranjih in večernih urah, da je bilo delo dobro opravljeno pa tudi, da sem doma lahko prisluhnil otrokom in jim namenil svoj čas. Tudi ženi se moram zahvaliti, da nama je uspelo uskladiti stvari.

Kot je razvidno iz prejšnjih zgodb, je delo od doma prineslo kar nekaj izzivov, ki jih je bilo treba premagati, zato je bilo treba vložiti več časa, energije in potrpljenja. Ni bilo vedno lahko, je bilo pa mogoče, ker je bil pri vseh zgodbah skupen cilj, kako nekomu olajšati delo s svojim prispevkom in razvojem pri odpravljanju težave v aplikaciji, razvoju nove funkcionalnosti ali pa preprosto, kako kakovostno preživeti čas s svojimi otroki. Za konec bi še podal misel, ki me je vodila pri tem: Kjer je volja, je tudi pot.

Novoletne želje in zakaj jih nimam (več)

Petra Šmalcelj

Razvojna sodelavka in organizatorica izobraževanja
Andragoški center Slovenije

Silvestrski večer 2019. Najbrž ste se vprašali, kakšno povezavo ima silvestrski večer z izobraževanjem na daljavo. V moji zgodbi jo ima, in sicer je povezan z mojo novoletno željo. Novoletne želje sicer niso moja navada, ampak želja na silvestrski večer 2019 je bila izjema. Moja osebna želja za leto 2020 je bila, da naj bo leto mirno, brez presenečenj, že kar malo dolgočasno. Kmalu se je izkazalo, da ne bo tako. Že januarja so tudi do Evrope segle novice o novem virusu na Kitajskem. Vseeno se to ni zdelo nič novega, saj se ni pojavilo prvič, in ko si videl v novicah ljudi z masko, se tudi to ni zdelo nič posebno novega, saj zaradi onesnaženega zraka na Kitajskem nosijo maske že vrsto let. Kitajska pa je takooooo daleč od nas.

Vendar novice o novem virusu niso potihnile. Nasprotno, postale so tudi naša realnost. Marca 2020 smo prešli v neko novo, neznano življenje. Vendar je človek zanimivo, prilagodljivo, trpežno bitje. Javno življenje je obstalo, delo se je preselilo v domače kuhinje, dnevne sobe, kabinete in tudi šolarji so ostali doma.

Danes je moj sin petošolec, v prvem valu je bil tretješolec. Ker so imeli mladega razrednika in se je ta hitro znašel ter vzdrževal dnevno rutino po Zoomu s svojimi učenci, šola na daljavo sinu ni pomenila ovir, hitro se je prilagodil okoliščinam. Šola na daljavo je v prvem zaprtju potekala po elektronski pošti, vsak šolski dan pa so se z učiteljem srečali po Zoomu. Ob drugem zaprtju pa so že postavili spletno učilnico Arnes, vendar je delo potekalo zelo podobno kot v prvem valu. Zjutraj eno ali dve šolski uri po Zoomu in nato samostojno delo. Sama s šolo nisem imela veliko dela, sin je samostojen in je vse stvari naredil sam, občasno je potreboval pomoč pri posameznih nejasnostih.

Ne morem oceniti, kakšna je kakovost znanja, ki si ga je pridobil med šolanjem na daljavo, vendar pa mu je ta izkušnja prinesla nekatere druge kompetence, izkušnje in znanje, ki jih brez tega ne bi dobil.

Z delom od doma sem se srečala prvič. Moram priznati, da nisem imela večjih težav s prilagajanjem na nove delovne okoliščine. Zanimivo se mi je zdelo predvsem spoznavanje novih komunikacijskih spletnih orodij (Microsoft Teams, Zoom ipd.). Čeprav smo že vrsto let vpeti v digitalni svet s pametnimi telefoni, tabličnimi računalniki, bankomati, pametno televizijo, električnimi avtomobili in imamo že paletu raznolikih izkušenj, toda ko sta se pojavila Microsoft Teams in Zoom in še druga orodja, smo nekako z začetnim strahom pritiskali na razne ukaze. Še vedno je bilo čutiti začetniški strah pred neznanim.

V prvem valu nismo izpeljevali izobraževanja na daljavo. Predvsem smo se seznanjali z orodjem Microsoft Teams, sestankovali po kamerah in se prilagajali usklajevanju med delom, šolo, prostim časom in drugimi obveznostmi, ki jih je prinesel neznani, negotovi čas.

V središču smo se hitro povezali in ostali v stikih po Microsoft Teamsu. V prvem valu smo kot komisija za zeleni znak za kakovost vloge organizacij prvokrat pregledovale na daljavo. Vsaka članica je vlogo pregledala, nato pa smo na skupnem elektronskem sestanku vloge pregledale skupaj. Ker nam je bil ta način dela zelo všeč, smo ga ohranile tudi pri pregledu vlog v letu 2021.

Izobraževanje na daljavo smo začeli jeseni 2020. Ker me od nekdaj zanimajo tehnične novosti, aplikacije in virtualni svet, mi je bilo zelo žal, da sem zamudila interno izobraževanje po Zoomu. Vpisala sem se na Zoom akademijo in si ogledala spletne izobraževalne filme. Znanje mi je kmalu zelo koristilo, saj smo oktobra začeli izobraževanje na daljavo, pri tem sem bila velikokrat v tehnično-organizacijsko podporo. Novembra pa sem se znašla tudi v drugi vlogi, v vlogi predavateljice. Predstavila sem svojo temo in na začetku je bilo strašljivo, saj je predavateljski pogled po Zoomu, ko imaš vklopljeno deljenje zaslona, popolnoma drugačen kot pogled, ki ga imaš kot udeleženec. Sediš pred zaslonom, veš, kaj želiš povedati, vendar udeležencev oziroma tistih, ki jim govoriš, ne vidiš. Govoriš v zaslon, obkroža te tišina, misliš, da veš, kaj vidijo udeleženci, in takrat se zelo dobro zaveš, da je izobraževanje na daljavo popolnoma drugačno od izobraževanja v živo. Izkazalo se je, da udeleženci niso videli istega kot jaz, saj je bil prenos podatkov slab in je bila moja predstavitev slabo vidna. Predstavitev sem izpeljala kar se da hitro in strnjeno, da sem zajela bistvo in da udeleženci niso predolgo spremljali slabe slike. Nihče se ni pritožil, pa vendar ostane grenak občutek.

Delo v letu 2021 je potekalo po ustaljenem ritmu. E-sestanki, potekalo je izobraževanje na daljavo, spomladi smo obravnavale vloge za zeleni znak za kakovost, hkrati pa smo se dodatno usposabljali za uporabo različnih spletnih orodij.

Kaj mi je prinesel novi način življenja? Predvsem veliko izzivov in prilagajanja. Sama sem imela na začetku prvega vala ker nekaj težav, saj so me omejitve dušile. Dušila me je tudi izjava – »naslednjih štirinajst dni bo ključnih«; počutila sem se ujetu, omejeno, nesvobodno. Ne morem reči, da so današnji občutki ujetosti in nesvobode veliko drugačni od takratnih, le doživljam jih drugače. Zagotovo je to obdobje prineslo tudi pozitivne izkušnje – tesnejšo povezanost z bližnjimi, pretresaš svoje vrednote in na novo določiš prednosti, izboljšale so se moje kuharske spretnosti in zagotovo še kaj.

Pozitivna plat izobraževanja na daljavo pa je po mnenju udeležencev prihranek časa, vendar se vsi strinjamo, da stik po zaslonu ne more nadomestiti stika v živo. Jaz pa sem se vrnila k stari navadi in nimam več novoletnih želja.

Pandemija covid-19, izziv za mojo digitalno usposobljenost in svetovanje na daljavo

Tanja Vilič Klenovšek

Vodja središča za svetovanje in vrednotenje

Andragoški center Slovenije

Uvod

Do marca 2020 sem se novosti v informacijsko-komunikacijski tehnologiji učila počasi, nisem se takoj navdušila za kaj novega v digitalnem svetu, kot so se na primer moje mlajše sodelavke. Že pred marcem 2020 sem opažala to generacijsko razliko, kako mlajše generacije hitreje preizkusijo in se hitro naučijo vsega, kar prinaša digitalizacija, mi starejši (sodim v generacijo babyboom (1946–1964), vsaj večina, pa se na to navajamo bolj počasi, se izogibamo teh novosti, kolikor dolgo se da. Pa je prišla pandemija covid-19 in smo čez noč prešli na delo od doma in s tem na komuniciranje na daljavo, izobraževanje na daljavo in tudi svetovanje na daljavo. Sama sem to doživela kot majhno krizo, saj sem morala na hitro obvladati vse potrebne digitalne novosti, ki sem se jim prej izogibala, da sem lahko bila kos komuniciranju po spletnih orodjih, predvsem po Microsoft Teamsu in Zoomu. Na

eni strani za opravljanje lastnega strokovnega dela in na drugi strani, da sem naredila strokovne premisleke, kako svetovalno dejavnost za odrasle, ki jo strokovno podpiramo na Andragoškem centru Slovenije, na hitro preusmeriti na svetovanje na daljavo. Zavedala sem se, da morajo svetovalci v izobraževanju odraslih dosegati vse naše odrasle tudi med pandemijo, ko odrasli še naprej potrebujejo informacije o izobraževanju, potrebujejo podporo pri odločanju za izobraževanje in podporo med izobraževanjem. Kot še posebno pomemben se je pokazal izziv, kako na daljavo s svetovanjem doseči ranljive skupine odraslih.

Hitri preskok v digitalni svet – ob pomoči sodelavcev je bilo lažje

Na Andragoškem centru Slovenije je vse potekalo zelo hitro, a hkrati učinkovito. Zasluge za to ima predvsem nekaj sodelavk, ki so bile spretnejše pri uporabi digitalnih orodij in so hitro prevzele pobudo za organizacijo Microsoft Teamsa za komunikacijo med sodelavci Andragoškega centra, uporabo aplikacije Zoom za srečanja s strokovnimi sodelavci iz izvajalskih organizacij, izpeljavo delavnic in strokovnih srečanj na daljavo. Kot predstavnica starejše generacije sem se kmalu po prvem »šoku« počutila varno, da bom zmogla, ker je bila zagotovljena stalna podpora sodelavk in dveh sodelavcev v našem središču – Središču za svetovanje in vrednotenje, ki so bolje obvladali vse potrebne spletne aplikacije (za vsako »neumno« vprašanje so imeli odgovor in priskočili na pomoč, če se je kje zataknilo), pa tudi posameznih sodelavcev na ravni Andragoškega centra, še posebno v Središču za kakovost in izobraževanje. Izkusila sem, da je pomembno, da vsaj nekdo iz tima zelo dobro obvlada izbrano spletno orodje in potem tudi med izpeljavo posameznega usposabljanja ali strokovnega dogodka skrbi za tehnično podporo, da lahko vsebinski del poteka nemoteno.

Korak za korakom sem se navajala uporabe tudi različnih funkcij v posameznem spletnem orodju in bila presenečena, kaj vse je mogoče in kako lahko tudi tako poteka izpeljava strokovnega srečanja ali delavnice: dinamično, zanimivo in v skladu cilji, ki smo si jih zastavili. Pokazala se je še ena prednost, in sicer, da je lahko bilo na posameznem srečanju udeleženih več strokovnih sodelavcev, kot bi jih lahko bilo ob izvedbi srečanj na Andrago-

škem centru. Po letu dni pa so se med našimi svetovalci že začela pojavljati razmišljanja, da komunikacija na daljavo ne more nadomestiti stika v živo, da se tisti pravi neformalni stiki tkejo, ohranjajo in nadgrajujejo z osebnim stikom v delu v manjših skupinah, dvojicah in s »klepeti« med odmori. Zato izkušnja za naprej: četudi bomo marsikaj ohranili na daljavo, bomo ohranili tudi srečanja v živo.

Izzivi svetovanja odraslim na daljavo

Drug zorni kot pa so bili zame premisleki o svetovanju na daljavo v novih okoliščinah, ki jih je prinesla pandemija covid-19. Na Andragoškem centru Slovenije smo na podporo orodij informacijsko-komunikacijske tehnologije v svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih bolj pozorni že zadnjih deset let. V razvojnem delu smo naredili premisleke in pripravili nekatere svetovalne pripomočke v elektronski obliki, v takšni obliki smo urejali baze podatkov, spremljanje svetovalne dejavnosti pa smo podprli z elektronsko aplikacijo že leta 2003. Zadnja leta smo začeli tudi raziskovati uporabo digitalnih orodij za svetovanje na daljavo, kadar je to za odraslega ustrežnejše, če se zaradi nekaterih ovir ne more osebno zglasiti pri svetovalcu. Leta 2017 smo na Andragoškem centru v sodelovanju z zunanjimi strokovnimi sodelavci pripravili strokovno gradivo Svetovalna dejavnost prek sodobnih medijev (Dobrovoljc, Vičič Krabonja, Perčič 2017). Gradivo je bilo pri svetovalcih sicer dobro sprejeto, a se priporočila za izpeljavo svetovanja tudi po Skypu ali drugih orodjih pozneje v praksi niso širše uveljavila. Ko zdaj razmišljam o tem, kaže, da smo z gradivom »prehiteli« čas ter pripravljenost svetovalcev in odraslih na te novosti.

Za leto 2020 smo načrtovali, da s posodobljenimi priporočili gradivo aktualiziramo glede na nova razvojna gibanja v digitalnem svetu in po marcu 2020 se je to izkazalo kot še posebno pomembno in nujno. Ko so bile marca 2020 tako rekoč čez noč onemogočene izobraževalne dejavnosti, ki so se izvajale z neposredno udeležbo odraslih pri predavanjih, seminarjih, delavnicah ipd., je bila onemogočena tudi svetovalna dejavnost z neposrednim osebnim stikom, srečanjem svetovalca in odraslega v »živo«, ki je prevladu-

joča oblika v izobraževanju odraslih⁸. Pa to ni pomenilo, da odrasli v takem trenutku ne potrebujejo izobraževanja ali svetovanja, ravno nasprotno: prav izobraževanje in svetovanje lahko v takih trenutkih pomagata prebroditi krizo, ki se porodi ob tem, in odraslemu omogočita, da nastali položaj izrabi za pridobivanje novega znanja. Svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih ima v takšnih okoliščinah lahko več nalog:

- tistim, ki so čas pandemije prepoznali kot čas, ki bi ga lahko izkoristili za pridobitev novega znanja, lahko svetovalec pomaga najti možnosti izobraževanja in učenja, ki najbolj ustrezajo njihovim potrebam in okoliščinam, v katerih so; pomaga izbrati načine izobraževanja in učenja, ki jih narekujejo nove okoliščine, bodisi na daljavo, bodisi kombinirano, bodisi z več samostojnega učenja;
- tistim, ki so že v procesu izobraževanja ali učenja, lahko svetovalec daje podporo, da bodo tudi v teh »kriznih« časih lahko to nadaljevali, praviloma v organiziranih oblikah na daljavo ali tudi z individualnim samostojnim učenjem;
- tistim, ki se ne znajdejo z uporabo digitalnih orodij za izobraževanje in učenje ter tudi za svetovanje, pa svetovalec lahko pomaga tudi z učenjem in podporo za uporabo teh.

Ob tem so svetovalci po prvih mesecih delovanja v teh novih okoliščinah poudarili, da sta bili v svetovalnem procesu izredno pomembni tudi svetovalčeva čustvena opora in spodbuda odraslemu, da tudi v teh okoliščinah lahko začne ali nadaljuje izobraževanje. Pomembno je razumevanje vseh okoliščin, v katerih se znajde odrasli, ter svetovanje kako lahko te obvladuje. Pomembno je opolnomočenje in motiviranje s pravimi pristopi in orodji v svetovalnem procesu, da odrasli zmore nadaljevati izobraževanje in učenje ter narediti nove načrte in nadaljnje korake na svoji izobraževalni in karierni poti tudi v takšnih okoliščinah.

Okoliščine, ki jih je prinesla epidemija covid-19, kažejo na to, da je tudi svetovanje na daljavo lahko učinkovita oblika svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, saj z uporabo digitalnih orodij, bodisi mobilnega telefona

---

8 Po podatkih iz spremljanja svetovalne dejavnosti v središčih ISIO je v zadnjih letih od 75 do 80 odstotkov svetovalnih storitev izpeljanih z osebnim stikom (vir: letna poročila o spremljanju dejavnosti središč ISIO, ki se hranijo v arhivu Andragoškega centra Slovenije).

bodisi spletnih aplikacij, kot so Microsoft Teams, Zoom, WebEx, Webinar idr., svetovalac lahko »pride« do odraslega. Ob tem je bilo treba spremeniti način promocije svetovalne dejavnosti, biti moramo še posebno pozorni na ranljive odrasle, ki imajo zaradi različnih ovir težji dostop do izobraževanja in ob tem pogosto tudi težji dostop do digitalnih orodij, in seveda zagotoviti tudi ustrezno usposobljenost svetovalca za uporabo digitalnih orodij v svetovalni dejavnosti. Poleg novo zapisanih strokovnih priporočil v gradivu Svetovanje po internetnih orodjih (Dobrovoljc in Vreča 2020) smo organizirali tudi usposabljanja na daljavo, na katerih so svetovalci lahko izmenjali tudi izkušnje iz svetovanja na daljavo, kaj je učinkovitejše in na kaj je treba še posebno paziti.

Ob tem, ko sem tudi sama hitro brala in sledila zapisom drugih strokovnjakov v slovenskem in evropskem prostoru, kaj so prednosti in izzivi svetovanja na daljavo, sem se še bolj zavedala dvojega:

- za uporabo digitalnih orodij bodisi pri svojem strokovnem delu bodisi v svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih je treba ves čas slediti novostim in spopolnjevati svojo usposobljenost;
- za uporabo digitalnih orodij v svetovalni dejavnosti moramo usposabljanje tudi svetovalce, ta usposabljanja pa morajo biti čim bolj praktična in temeljiti na preizkušeni rešitvah.

Poti nazaj ni, le še naprej...

Ni kaj, s pandemijo covid-19 smo morale tudi starejše generacije hitreje vstopiti v digitalni svet. Bodisi strokovni delavci bodisi naši odrasli, potencialni ali že aktivni udeleženci v izobraževanju in učenju. Zavedam se, da poti nazaj ni, le še naprej, k spoznavanju novih možnosti, ki jih digitalna orodja ponujajo za posamezne strokovne rešitve in vsebine, ki jih je treba v digitalnem svetu podajati drugače.

Za svetovalno dejavnost v izobraževanju odraslih pa si želim, da bi svetovanje z osebnim stikom v živo ostalo prevladujoči način, digitalna orodja pa v podporo kakovostnemu in učinkovitemu izpeljevanju te dejavnosti bodisi v živo bodisi na daljavo!

Ne sprašuj se, zakaj se je to zgodilo, vprašaj se, kako poiskati pot do kakovostnih in zanimivih predavanj ali delavnic

Tatjana Zidar Gale

Predavateljica, psihoterapevtka, coachinja

Retorika, Tatjana Zidar Gale, s. p.

»Ojoj, kaj pa zdaj?! Kako že to deluje? Kaj naj pritisnem, da pridem iz powerpointa na predvajanje filmov? Aha, najprej moram vse skupaj ustaviti, da vidim okvirčke z ljudmi, potem grem v oblak, kjer imam filme ... Ojoj, a bo vse delovalo? Udeleženci zdaj čakajo ... Kaj če se bodo začeli dolgočasiti?«

Taka in podobna vprašanja so me preplavljala, ko sem se zaradi pandemije znašla v povsem novih okoliščinah, ki so mi na začetku povzročale nemalo preglavic. Po osemindvajsetih letih predavanj in vodenja delavnic sem bila prepričana, da se znajdem pred udeleženci, da lahko skupaj ustvarimo prijetno ozračje pri razvijanju novih spretnosti ... Nenadoma pa se je vse spremenilo. Spletna orodja, kot sta Zoom in Microsoft Teams, so bila zame neobvladljive poti, ki so v meni ustvarjale stisko, napetost, frustracijo; to se je kazalo v zmedenosti, rdečici obraza ... Kako težko je bilo povezati misli v jasno in pregledno strukturo. Bili so trenutki, ko se nikakor nisem mogla

spomniti, ali sem neko stvar že povedala ali ne ... In to pri vsebini, ki sem jo že tolikokrat predavala ...

Prikradla so se vprašanja: »Zakaj se to dogaja? Zakaj ravno zdaj ...?« Začela sem dvomiti, ali bom zmogla, pojavila se je negotovost, a si to sploh želim ... Zelo hitro sem si odgovorila, da mi odgovori na vprašalnico zakaj ne bodo pomagali doseči cilja; pravi odgovori bodo prišli z vprašanji: »Kako se lahko naučim, seznanim, spoznam ..., da bom suverena.«

Odločila sem se »za akcijo«. Verjela sem, da bosta tehnična in mentalna priprava edini pravi poti v nastalem kaotičnem stanju. Najprej sem aktivirala večji del sorodnikov in prijateljev, ki so imeli vsaj nekaj izkušenj z Microsoft Teamsom ali Zoomom, da sem »tehnično vadila« vse prehode, preklope, funkcije, pomen ikon ..., ki sem jih potrebovala. Dodatne možnosti me niso zanimale, saj so pomenile samo sprožilce nepotrebnega strahu in zmede.

Mentalna priprava pa je temeljila predvsem na vajah čuječnosti. Najprej sem začela opazovati svoje misli. Pomagala sem si s preprostim iskanjem odgovora:

»Pojavljata se dva toka misli. Prvi je težak in neprijeten; govori mi: ‚Ne bo šlo, ne bo ti uspelo. Na tak način se ljudje ne bodo naučili bolje komunicirati, ne bodo izboljšali medosebnih odnosov.‘ Drugi zveni povsem drugače: ‚Seveda je zdaj težko, nisi suverena, zato si zmedena in napeta. To samo pomeni, da ti ni vseeno, kako bodo udeleženci nov način izobraževanja sprejeli. Tvoji občutki so povsem normalni. Vsaka nova izkušnja pa bo prinesla več zanesljivosti; zagotovila ti bo tudi povratno informacijo – vedela boš, kaj gre dobro in kaj bi bilo treba še izboljšati.‘ Kateri sklop bo zmagal? Tisti, ki ga boš hranila. Odločitev je tvoja.«

Po nekaj takih ponovitvah sem se še bolj posvetila čuječnosti in opazovanju svojih misli in čustev ter postopoma prišla v stik s sabo. Vedno lažje mi je bilo, ko sem si govorila:

»Prišla je misel: ‚Kaj pa če ne bo delovalo? Kaj če ne bo šlo?‘ To je samo misel, to nisem jaz. Misli prihajajo in odhajajo. Tudi ta bo odšla. Čutim stisko; to je samo občutek, ki bo minil. V tem trenutku mi ni treba ničesar spreminjati; kar čutim, je v redu, je povsem normalen občutek. Do začetka je še 20 minut. Zdaj imam

čas, da diham in opazujem svoje misli, čustva in občutke. Vem, da bo vse v redu, da se bom znašla ... Prihajajo nove misli, ki zvenijo drugače ...»

Zelo dobro sem se zavedala, da bom stik z udeleženci lahko ustvarila, ko bom v stiku sama s sabo. Razmišljala sem, kaj lahko storim, da bodo tudi udeleženci ostali čim bolj povezani z mano, sami s sabo in celotno skupino – kako torej ustvariti dinamiko skupine, čeprav »delujemo samo iz okvirčkov na zaslonu«. Delavnico ali predavanje sem si razdelila na manjše sklope (po metodi 4MAT). Vsak sklop sem začela s primeri iz vsakdanje prakse – kaj se jim dogaja, na kaj naletijo, kaj jih ovira (ZAKAJ). V nadaljevanju sem predstavila vsebino, ki jim bo v praksi pomagala (KAJ). V tretjem delu (»v živo« bi delali po skupinah ali dvojicah, uporabila bi različne moderacijske tehnike, barve kartone, igro vlog ...) sem udeležence večkrat prosila, naj vajo naredijo sami (na primer »V treh minutah naj vsak sam premisli, kako se odzovete v situacijah, ko ... Po treh minutah bom rekla: ‚Stop,‘ da bomo skupaj preverili ...«); ali pa so bili razporejeni po sobah, da so vajo naredili v manjših skupinah. Na koncu so skupine ali posamezniki pojasnili, do kakšnih rešitev so prišli (KAKO).

V nekaterih skupinah je bila razprava živahnejša, v nekaterih manj; vedno pa je udeležence zanimalo, kaj konkretno lahko storijo v svojih vsakdanjih okoliščinah. Na koncu smo vse skupaj povzeli (KAJ ZDAJ) – ali sem povzela sama ali pa sem jih vprašala, kje konkretno bodo to lahko uporabili v svoji praksi. Prosila sem jih, naj si na list zapišejo, kje, kdaj in kako bodo pridobljeno vsebino ali spretnosti uporabili (akcijski načrt). Potem smo prešli na naslednji sklop, ki je potekal po enakem vrstnem redu – kaj se jim dogaja v vsakdanji praksi, s čim se srečujejo (nov ZAKAJ), sledila mu je vsebina ali teorija (KAJ); vaje in razprava (KAKO) in povzetek ter prenos v prakso (KAJ ZDAJ). Ustvarila se je dinamika – preplet njihovih izkušenj, vsebine in prenosa v vsakdanjo prakso – s pomočjo krajših predavanj, pogovorov in njihove udeležbe.

Seveda ni šlo vse gladko. Kadar je bilo navzočih na primer več kot 60 udeležencev, so bili na zaslonu pogosto vidni le temni okvirji, kjer je bilo zapisano samo ime in priimek udeleženca. Kljub vprašanjem, ali se slišimo, je vladala na drugi strani le nema tišina ... V nekaterih skupinah pa udeleženci kljub pozivu oziroma prošnji, naj vklopijo kamere, tega niso želeli ... Ko tudi po

vprašanju o vzrokih odgovora ni bilo, sem si le dejala: *»Tako so se odločili; to je njihova izbira. V tem trenutku tako zmorejo oziroma želijo. Možnost jim je dana.«* Marsikje videokamer (še) niso imeli.

Položaj nas je prisilil, da se je bilo treba znajti in začeti izobraževanje na daljavo. Zmogli smo! Verjamem, da je mogoče tudi v teh oblikah izpeljati uspešna predavanja ali delavnice. Ne verjamem pa – vsaj ne za področje komuniciranja, medosebnih odnosov in osebnostnih sprememb – da lahko taki prijemi nadomestijo delavnice in predavanja v živo.

Ljudje svet najprej zaznavamo neposredno – vidimo, slišimo, otipamo, začutimo toplino in bližino, včasih tudi hladno razdaljo, zaznamo povezanost, lahko tudi nepovezanost ... Vse to pa pomeni temelje za nekaj enkratnega – za pristen neposreden stik, za možnost pogovora, s katerim razvijamo odnose. Ljudje smo odnosna bitja.

VIRI

- Arendt, H. (1992). *Lectures on Kant's Political Philosophy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Aristoteles (2005). *Poetika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Bergant, M. (1994). Nove teme pedagoške sociologije in sociologije reforme šolanja. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Bruner, J. (2002). *Making Stories: Law, Literature, Life*. Cambridge in London: Harvard University Press.
- Connelly, F. M., Clandinin, D. J. (1990). Stories of Experience and Narrative Inquiry. *Educational Researcher*, junij–julij 1990, številka 5, str. 2–14.
- Disch, L. J. (1993). More truth than fact. Storytelling as Critical Understanding in the Writings of Hannah Arendt. *Political theory*, letnik. 21, št. 4, str. 665–694.
- Dobrovoljc, A., Vičič Krabonja, M., Perčič, K. (2017). *Svetovalna dejavnost prek sodobnih medijev*. Andragoški center Slovenije.
- Dobrovoljc, A. in Vreča, M. (2020). *Svetovanje po internetnih orodjih*. Andragoški center Slovenije.
- Dovžak K. idr. (2020). *Smernice za izvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba*. Ljubljana. Andragoški center Slovenije.
- Findeisen, D., Šantelj, A., Telban, U. (2021). *Študij na daljavo na UTŽO Ljubljana*. Ljubljana: SUTŽO.
- Guba, E. G., Lincoln, Y. S. (1994). *Fourth generation evaluation*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage.
- Illich, I. (1972). New York: Deschooling Society, Harper & Row.
- Kearney, R. (1999). *Poetics of Modernity: Toward a Hermeneutic Imagination*. New York: Humanity Books.
- Kearney, R. idr. (2004). *On Life Stories (a conversation with Paul Ricoeur)*. V: Kearney, R. On Paul Ricoeur (The Owl of Minerva). Surrey in Burlington: Ashgate, str. 157–169.
- Kearney, R. (2012). *Writing trauma: Catharsis in Joyce, Shakespeare and Homer (ABC Religion and Ethics 19 Jul 2012)*. Pridobljeno s spleta: <http://www.abc.net.au/religion/articles/2012/07/19/3549000.htm>
- Krajnc, A. (2016). *Starejši se učimo*. Ljubljana: Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje.
- Krajnc, A. (1981). *Metodika dopisnega izobraževanja*. Ljubljana: Univerzum.
- Kroflič, R. (2010). *Umetnost kot induktivna vzgojna praksa (Vzgoja preko umetnosti v Vrtcu Vodmat)*. V: Kroflič, R. idr. *Kulturno žlahtenje najmlajših (Razvoj identitete otrok v prostoru in času preko raznovrstnih umetniških dejavnosti)*. Ljubljana: Vrtec Vodmat, str. 24–39.

- Kroflič, R. (2015). Hermenevtika fotografske zgodbe. V: Peljhan, M. (ur). Fototerapija – od konceptov do praks. Kamnik: CIRIUS, str. 83–100.
- Kroflič, R. (2017). Pedagoški pomen zgodbe in narativne vednosti. *Sodobna pedagogika*, 2017, letn. 68, št. 12, str. 10–31.
- Možina, T. (2010). *Kakovost kot (z)možnost*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Reischmann, J. (2016). *Andragogik. Beitrage zur Theorie und Didaktik*. Ziel-Verlag: Augsburg.
- Rice, S., Burbules, N. C. (1992). *Communicative vitrues and educational realtions*. University of Illinois.
- Riffkin, J. (2014). *New York Times: Zero Marginal Costs Society*.